Нова українська школа

Оріон

Олександра САВЧЕНКО, Ірина КРАСУЦЬКА

Українська мова та ЧИТАННЯ

3 клас

Частина 2

issuu-downloader.com

МИ ЛЮБИМО ЧИТАТИ!

БЕЗ СЛОВА НЕМАЄ МОВИ, А БЕЗ МОВИ — КНИГИ...

Діти, які читають, стануть дорослими, які думають...

МЕДІАВІКОНЦЕ:
Музей книги і друкарства

ІЗ ДЖЕРЕЛ НАРОДНОЇ МУДРОСТІ

Де сила не візьме, там розум допоможе.
(*Прислів'я*)

МЕДІАВІКОНЦЕ:
мультфільми

- слухаємо
- читаємо
- розуміємо
- взаємодіємо
- досліджуємо різні види текстів
- інсценізуємо прочитане
- створюємо власні тексти
- пізнаємо світ емоцій, почуттів
- шукаємо і оцінюємо інформацію

ЗДРАСТУЙ, РІДНА ШКОЛО І МІЙ ТРЕТІЙ КЛАС!

Максим Рильський

Осінь тихенько на землю спускається...

МЕДІАВІКОНЦЕ:
колаж — «Мій клас»

ЗДІЙСНИТЬСЯ ВСЕ!

Відкриваємо скриньку очікувань.

МЕДІАВІКОНЦЕ:
селфі

issuu-downloader.com

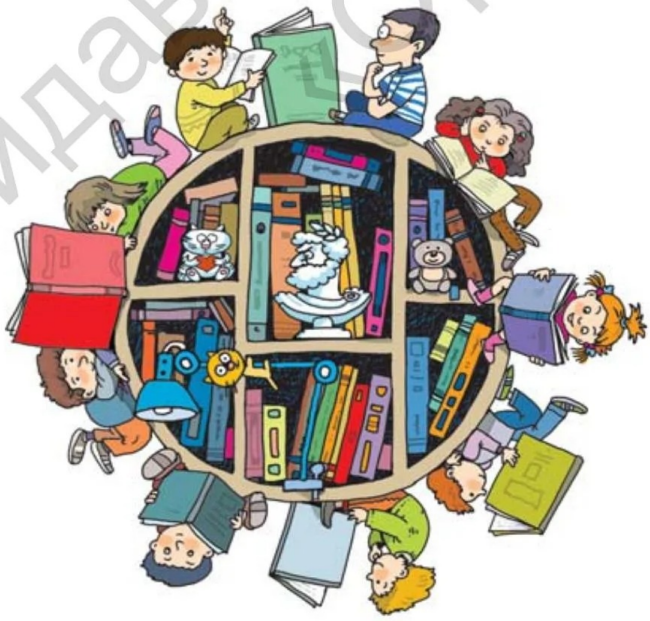
Олександра САВЧЕНКО, Ірина КРАСУЦЬКА

Українська мова та ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу закладів
загальної середньої освіти

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
Оріон
2025

Український освітянський видавничий центр Оріон

issuu-downloader.com

УДК 811.161.2*кл3(075.2.)
С13

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 07.01.2025 № 22)

Відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко

Умовні позначення:

 Звертаємо увагу.

 Читаємо правильно.

 Міркуємо і відповідаємо.

 Досліджуємо текст.

 Працюємо в парі.

 Працюємо в групі.

 Роз’єднай слова і прочитай.

 Фантазуємо і створюємо.

 Граємо сценку, виставу.

 Дізнаємося значення слів.

 Здобуваємо інформацію
з різних джерел.

Електронний додаток до підручника розміщено на освітній платформі Faino: https://faino.school

ISBN 978-966-991-423-1
ISBN 978-966-991-425-5 (Ч. 2)

© О. Я. Савченко, І. В. Красуцька, 2025
© УОВЦ «Оріон», 2025

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЛЮБІ ДІВЧАТКА І ХЛОПЧИКИ!

Запрошуємо вас на захопливі уроки **літературного читання**, на яких ви прочитаєте різні твори — народні й авторські. У казках, віршах, оповіданнях відкриєте цікавий світ природи й дитинства, дізнаєтесь про те, як виникла й розвивалась наша мова, створювалися книжки.

Ознайомитеся з новими для вас видами текстів — ***п'єсою, байкою, науково-художнім оповіданням***. Прочитаєте твори про почуття, які об'єднують нас; про історію рідного краю, видатних людей; про те, де знайти і як працювати з інформацією.

Дослухаючись до порад учителів, співпрацюючи одне з одним:

- розвивайте вміння вдумливо читати й розуміти прочитане;
- досліджуйте зміст і структуру текстів різних видів;
- збагачуйте своє мовлення новими словами, образними висловами;
- міркуйте, висловлюйте своє ставлення до прочитаного;
- розрізняйте і правильно називайте жанри прочитаних творів;
- учіться інсценізувати прочитане, створювати свої тексти;
- удосконалюйте вміння знаходити різні джерела інформації і працювати з ними.

А головне — читайте щодня! Читайте вдумливо, із задоволенням! Бо саме так ви навчитеся розуміти наш світ!

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЧИТАЄМО І РАДІЄМО ЗУСТРІЧІ ЗІ ШКОЛОЮ І ДРУЗЯМИ!

Щороку вереснева стежечка запрошує вас до рідної школи. Радісні привітання, розповіді про літні враження наповнюють святкове шкільне подвір'я. Ось-ось розпочнеться перший у цьому навчальному році **урок літературного читання**.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- дізнаватися, як розпочинають новий навчальний рік ваші однолітки в різних країнах;
- визначати тему й головного персонажа прочитаного твору;
- розповідати одне одному про літні враження і прочитані книжки;
- створювати яскраві колажі, про які розповідається в **«Медіавіконці»**.

Українська Видавнича Група «Ранок»

issuu-downloader.com

Осінній настрій

Максим Рильський

ТИХА, ЗАДУМЛИВА ОСІНЬ СПУСКАЄТЬСЯ…

Осінь на землю тихенько спускається,
в небі летить, наче птах.
Кри́лами-хмарами небо вкривається.
Пухом тумани із крил її падають,
стеляться в вільних степах.
Літо зелене і радісне згадують.
Стрі́пує крилами осінь широкими,
роси спадають у млі,
ллються крізь неї дощами-потоками.
Літо веселе, співо́че минається,
спокій стає на землі…
Тиха, задумлива осінь спускається…

- Послухайте вірш. Який настрій він передає?
- Чи помітили рядок, який повторюється? Чому автор його повторює?
- Ранню чи пізню осінь описано у вірші?
- У якому темпі, з якою силою голосу краще прочитати вірш? Прочитайте.
- Які порівняння використав поет, змальовуючи осінь?

Знайдіть у вірші слова, вжиті в переносному значенні. Поясніть, які ознаки осені вони передають.

Скринька очікувань

Що кожен / кожна з вас очікує від уроків літературного читання? Запишіть удома свої побажання. На наступному уроці ми їх обговоримо, складемо у скриньку. Цікаво буде перед Новим роком пригадати свої очікування і визначити — що з них справдилось, а що ні.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Вчимося слухати й розуміти текст

✦ Послухайте текст. Намагайтеся запам'ятати, про які країни в ньому розповідається.

Ольга Морозова

ПЕРШИЙ ДЕНЬ У ШКОЛІ

Ви знаєте, як весело буває в цей день школярам. І нове́ньке вбрання́, й багато-багато квітів, голосний веселий перший дзвінок! І найперший у житті урок.

А що відбувається в цей день в інших країнах?

В **Індії**, наприклад, навчання починається в червні, коли мине́ пора найбільшої спеки. Учитель поздоровляє тих, хто вперше прийшов до школи. Він читає їм давню народну казку, а потім всі діти вчать літеру А. Вони пишуть А і співають пісню про А. Батьки учнів одягають учителеві на шию вінок із красивих квітів.

Є в Індії і такі школи, де один день учні вчаться без учителів. На цей день учні обирають з-поміж себе ніби учнівський уряд — парла́мент — і міністрів. Найголовніший з усіх міністрів — міністр дисципліни.

У **Японії** вчитися починають із квітня — саме тоді в цій країні цвітуть вишні. Учитель вітає дітей, а потім показує, де хто з учнів сидітиме. Показує він їм також і місце, де ставити взуття. Бо в Японії, як і в Індії, перед тим, як увійти до будинку, треба скинути черевики й залишити їх біля входу. Так само й у школі.

Діти у **Фінляндії**, вперше йдучи до школи, дають обіцянку, що не псува́тимуть своїх гладеньких парт. І своєї обіця́нки вони дотримуються не тому, що у Фінляндії за попсо́вану парту доводиться платити гроші. А просто нове́нькі, чепурні́, блискучі парти куди більше подобаються учням.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

- На яку тему цей текст?
- Про початок навчання у яких країнах ви дізналися?
- Що було несподіваним? Новим?

Поставте одне одному запитання за прослуханим.

ПРИСЛІВ'Я

Знання людині — що крила пташині.

ЯК У НІМЕЧЧИНІ СВЯТКУЮТЬ ПОЧАТОК НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

У Німеччині батьки дарують першокласникам і першокласницям величезний пакет, заповнений різними подарунками — солодощами, іграшками, а також корисними для школи речами. «Шкільний пакет», який здебільшого має форму ко́нуса, чимало батьків майструють власнору́ч. Уперше такі ріжкú для подарунків з'явились у Німеччині ще майже 300 років тому.

Більшість дітей у Німеччині йдуть до школи в шість років. Навчальний рік починається в серпні. І для дітей, і для їхніх батьків школа є початком нового життя.

Готуючись до початку навчання, батьки купують першокласникам шкільний ранець. Часто він має міцний каркас, щоб книжки та зошити в ньому не заминалися і щоб водночас був зручним.

У шкільному ранці має бути все необхідне для навчання: ручки, олівці, лінійки, зошити. Не менш важливою також є така річ, як бутербро́дниця. У Німеччині, особливо в початковій школі, часто немає обіду. Але учні мають час на легкúй перекýс. Тож потрібна спеціальна коробка для бутерброда. Обідають

Український освітянський видавничий центр

issuu-downloader.com

діти після школи вдома або в дитячому садку в спеціальній групі для школярів.

Не можна забувати і про фото на пам'ять. На таких світлинах діти тримають у руках пакет з подарунками, який часто більший за них самих.

Під час урочистої церемóнії для першокласників і першокласниць учні старших класів разом з учителями влаштовують невеличкі вистави. У деяких школах до кожного першокласника і першокласниці приставляють помічника чи помічницю з другого, третього або четвертого класу, що у перші дні допомагає новачкові, дає різні поради.

Для дітей проводять також екскурсію школою, показують їм їхні класи. Наступного дня новачки мають знайти дорогу до класу уже самі або ж у супроводі свого наставника.

За матеріалами інтернет-джерел

- На яку тему цей текст? Чому не вказано його автора?
- Знайди і прочитай, що має бути у шкільному ранці першокласника та першокласниці у Німеччині. А в нашій країні?
- Що тобі сподобалося в цій розповіді? А що здивувало?
- Чи хотілося б тобі, щоб німецькі традиції запровадили і в Україні? Чому?

Поставте одне одному запитання за прочитаним.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

Відчиня́єш, утвори́вшись, мандрівни́ця, олов’я́ними.

Алла Коваль

ЗНАЙОМІ НЕЗНАЙОМЦІ

(*Скорочено*)

Слово «школа» є в багатьох мовах. З’явилася школа як навчальний заклад дуже давно, 24 століття тому.

На українські зе́млі школа прийшла тисячу років тому. А по дорозі до нас грецьке слово «*схо́ле*» і стало школою.

Ти щодня відчиня́єш двері свого рідного класу. Тут тебе зустрічають твої однокласники й однокласниці, твоя перша вчителька або вчитель.

Прийшло до нас слово «*клас*» із лати́ни, утворившись від слова «*кла́сіс*», яке означає «*група людей*».

А ось нарешті й рідна парта. Може, хоч вона не є чужинкою? Ні, вона теж, виявляється, мандрівниця.

У стародавніх школах учні сиділи на довгих лавах біля столу. Та згодом їх розділили, розсадили по двоє: апа́рт — «*збоку, окремо*». Слово «*апарт*» є і у французькій, і в німецькій мовах. Ти, напевно, вже встиг у тому слові впізнати свою парту?

Чи не задумувався ти над походженням таких слів: *бук, буква, буквар*?

Чи не родичі вони часом? І чиї вони, ці слова? Слово «*бу́ки*» прийшло до нас від прадавніх наших сусідів — герма́нців. Означало воно в них і букове дерево, і до́щечку з бука, на якій писали, і літеру, вирізану на бу́ковому брусочку.

А *олівець*... Чи він теж чужинець? Слово «*олівець*» теж із дуже давніх часів. Пов’язане воно зі словом «*о́лово*» — назвою металу.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Олов’я́ними паличками в дерев’яній оправі люди писали до 17 століття, а потім ви́найшли олівці з графітом, якими користуємося і ми.

Таким був олівець 300 років тому.

Пригадуєш, як вчителька вперше викликала тебе до дошки? Уперше тебе слухав увесь клас. На дошці ти мав писати два найрідніших слова — *мама* й *мова*. Ти взяв до рук крейду, підійшов до дошки. Уяви собі, що обидва ці слова — мандрівники.

Крейда зовсім не крейда, вона — «*кре́та*», точніше глина з острова Крит, який далеко від України.

Крету, тобто таку саму глину, знайшли в себе германці. Назву цієї глини вони трохи змінили — на «*кра́йде*». А від германців слово примандрувало в Україну.

Українське слово «*дошка*» походить від грецького слова «*ді́скос*», що означає круг, диск, підставку для їжі.

У германців воно означало «*стіл*». Від них це слово потрапило до нас. Але в наших предків уже було слово «*стіл*», тому слово «*дошка*» стало позначати квадрат, на якому різали, подавали хліб, овочі, м’ясо.

І тільки згодом дошка з’явилася в класній кімнаті.

- Прочитай текст. Які слова для тебе не зрозумілі?
- Що нового ти відкрив / відкрила для себе?

Робота в парі. Перегляньте текст. Знайдіть і прочитайте слова, які прийшли до нас із грецької мови.

- Звідки в українській мові з’явилися слова «*буква*», «*крейда*», «*дошка*»?

Обміняйтесь думками: що ви знаєте про походження назв іншого обладнання, яким користуєтесь у школі?

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Далі ви прочитаєте уривок із повісті американської письменниці **Меґан МакДоналд «Джуді Муді»** про перший день навчання цієї дівчинки у 3-Т класі. У початкових класах деяких зарубіжних країн кожен навчальний рік дітей навчає інший учитель і в іншому приміщенні.

У серії про пригоди веселої Джуді Муді у львівському Видавництві Старого Лева вийшло вже більш ніж двадцять книжок. Багато з них перекладено українською мовою.

Знайо́миться, пові́сьте, велете́нська, приклі́їлася, мініатю́рний, колекціону́ю, пластма́совий.

Головний персонаж *Меґан МакДоналд*

ДЖУДІ ЗНАЙОМИТЬСЯ З НОВИМ УЧИТЕЛЕМ

Коли Джуді Муді підходила до свого 3-Т, там стояв її вчитель, пан Тодд, і запрошував усіх до класу.

— Клас, будь ласка, пові́сьте рюкзаки на гачки́ й покладіть сумочки з обідами на поли́чки, — сказав пан Тодд.

Розпочався урок. Пан Тодд повернувся обличчям до класу. На дошці великими літерами було написано: ВЕЛЕТЕ́НСЬКА СИРНА ПІЦА.

— Велетенська сирна піца — це на обід? — запитала Джуді.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— Це для словотвору, — пан Тодд підніс палець до губ, ніби це був секрет. — Ви побачите.

— Візьміть аркуш паперу і запишіть п'ять різних слів, захованих у написі на дошці, — ВЕЛЕТЕ́НСЬКА СИРНА ПІЦА.

Джуді взяла коробку новеньких «буркотли́вих» олівців, розмальованих скаже́ними мордочками. «Буркотливі олівці — для абсолютно різних настроїв, — писалося на пакунку. — Чи ви коли-небудь бачили олівець, який має такий вигляд, ніби вранці встав не з тієї ноги?»

Чудово! Нові «буркотливі» олівці допомагали їй думати. Вона знайшла слово ЛІКАР, ЛИЦАР, ВАТА, заховані в написі пана Тодда. Та замість них написала:

1. Ні. 2. Ні. 3. Ні. 4. Ні. 5. Ні.

— Хто хоче прочитати класу свої п'ять слів? — запитав пан Тодд.

Джуді підняла руку.

— Джуді?

— НІ, НІ, НІ, НІ, НІ! — виголосила Джуді.

— Це одне слово. А треба ще чотири. Піди й напиши їх на дошці.

Джуді Муді не написала ЛІКАР, ЛИЦАР і ВАТА. Замість цього написала ЛИС і ТІНЬ.

— А як щодо слова ЛИСТЯ? — запитав Рокі.

— У нас немає літери «Я», — відповів Френк Перл.

ВЕЛЕТ — написала Джуді.

— Ще одне слово, — нагадав пан Тодд.

ПІТ — написала Джуді.

— Чи можеш ти складти речення з будь-яким із цих слів? — запитав пан Тодд.

— Лис побачив тінь велета і спітнів.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Увесь клас аж ліг від сміху. А Френк так сміявся, що й закашлявся.

— Ти сьогодні не в гуморі? — запитав пан Тодд.

— Гррр, — відповіла Джуді Муді.

— Це дуже недобре, — сказав пан Тодд. — А я якраз хотів запитати, хто хоче піти до секретарки й забрати піцу. Це сюрприз із нагоди початку нового навчального року.

— Піца? Піца! Справді? — клас збуджено гудів.

Джуді Муді хотіла піти по піцу. Вона хотіла відкрити коробку. Хотіла отримати маленький триногий пластмасовий столик, який притримував верхню частину коробки, щоб вона не приклеїлася до піци.

— Тож хто сьогодні хоче забрати піцу? — запитав пан Тодд.

— Я! — закричала Джуді.

— Я! Я! Я! Я! Я! — хором кричав увесь клас, махаючи в повітрі руками, як вітряками.

Рокі мовчки підняв руку.

— Рокі, чи не принесеш ти нам піцу?

— Звісно, принесу! — відповів Рокі.

— Везунчик! — сказала Джуді.

Коли Рокі повернувся з піцою, клас затих. Усі жували малесенькі квадратики сирної піци й слухали, як пан Тодд читає оповідку про пса, який їв піцу з ковбасою.

Коли він закінчив читати, Джуді запитала:

— Пане Тодд, чи можу я подивитися на ваш маленький столик для піци?

— Ця штука таки схожа на мініатю́рний* столик. Хоча раніше я цього не помічав.

— Я колекціоную їх, — сказала Джуді.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— Ось що я тобі скажу, — почав пан Тодд. — Ця річ — твоя, якщо завтра прийдеш у доброму гуморі. Як думаєш, ти можеш пристати на цю пропозицію?

— Так, пане Тодд! — вигукнула Джуді. — Так, так, так, так, ТАК!

Переклад з англійської Наталії Ясіновської

Мініатю́рний — тут: дуже маленький.

- Про що ви прочитали? Назвіть дійових осіб оповідання.
- Хто головний персонаж?
- Чи зацікавила вас розповідь про навчання ровесників в іншій країні? Що було несподіваним?
- Як Джуді хотіла привернути до себе увагу вчителя?
- Які епізоди, що сталися на цьому уроці, трапляються у вашому класі? Розкажіть.
- Розгляньте обкладинки книжок (*с. 11*). Чи такою ви уявляєте Джуді?

Головний персонаж

Марія Мане́ру

ШАРЛОТТА ОТРИМУЄ... ТРИНАДЦЯТЬ БАЛІВ!

Шарлотта була дуже розумною дівчинкою та отримувала гарні оцінки: десять із математики, одина́дцять з англійської мови, одинадцять з рідної мови. Одного разу вона отримала найкращу оцінку — дванадцять балів!

Батьки з гордістю ділилися з усіма сусідами:

— Ви знаєте? Шарлотта отримала дванадцять балів!

Відтоді будь-яка оцінка здавалася занизько́ю для дівчинки, тож Шарлотта вирішила схитрувати. Учениця розв'язала складне завдання з математики та поставила собі оцінку, яка була вищою за найвищу — тринадцять балів. Батьки були глибоко вражені:

— Тринадцять! — вигукнули вони. — Але ж чи існує така оцінка?

Український освітянський видавничий центр Оріон

issuu-downloader.com

— Звичайно, — відповіла Шарлотта. — Вона найвища.

Батьки хотіли похвалитися своєю дитиною та кинулися розказувати про це всім навкруги:

— Шарлотта отримала тринадцять балів!

Новина́ перехо́дила з вуст у вуста та дійшла до вчительки Шарлотти, яка добре знала, що отримати тринадцять балів неможливо. Тож вона вирішила провчити дівчинку.

— Я вирішила, що з цього моменту найнижчою оцінкою буде тринадцять, а найвищою — двадцять, — сказала вчителька своїм учням.

Та дізнавшись про те, що тринадцять балів відтепер найнижча оцінка, усі почали насміхатися з Шарлотти та з її тринадцятьох балів!

— Ніколи більше не буду хитрувати, — запевнила Шарлотта.

Із того часу вона раділа усім гарним оцінкам. Адже вона більше не потребувала високих балів, щоб здаватися розумнішою.

Переклад з іспанської Ольги Соколової

- Чи зацікавило тебе оповідання?
- Хто головний персонаж твору? Якою ти уявляєш дівчинку?
- Чому Шарлотта вирішила схитрувати?
- Який висновок із цієї історії ти зробив / зробила?

Перевір, чи так ти розумієш вислови:

- ***шила в мішку не сховаєш*** — те, чого не приховаєш, бо воно само себе виявить;
- ***водити за носа*** — обдурювати кого-небудь; не виконувати обіцяного або приховувати щось;
- ***зарубати собі на носі*** — добре, надовго запам'ятати.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: колаж «Наш клас»

Кола́ж (*від французького слова, що означає «склеювати»*) — це композиція з природних матеріалів, аплікація із тканин різної фактури або мозаїка з фотографій. Колажі можуть бути на різні теми.

Під час створення колажів використовують вирізки з газет, журналів, фотографії, написи, окремі букви, власні малюнки тощо.

Які колажі ви бачили? **Розгляньте** зображення колажів на сторінках підручника. Розпізнайте, які матеріали були використані для їх створення.

Роздивіться колаж на початку цього розділу. Якій темі він присвячений? Що б ви хотіли в ньому додати або змінити?

Український освітянський видавничий центр

issuu-downloader.com

Пофантазуйте разом, яким може бути колективний колаж на теми **«Наш клас»**, **«Найкраща школа»**.

ЯК КРАЩЕ ПРОВЕСТИ ПРЕЗЕНТАЦІЮ КОЛАЖУ

Важливо дати відповіді на запитання:

- ✓ На яку тему колаж? Яка його ідея?
- ✓ З яких матеріалів він зроблений?
- ✓ Чим він відрізняється від малюнка? Світлини?
- ✓ Чим ви задоволені у створенні колажу, а чим ні?
- ✓ Що б хотіли змінити в цій роботі, створюючи інші колажі?

Створення колажу у 3-Б класі Краматорської школи № 30

Робота в групі. Створіть колективні колажі та представте свої роботи у класі після вивчення цього розділу.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

✦ Прочитай казкову історію. Її написала спеціально для нашого підручника сучасна письменниця з міста Вараш, що на Рівненщині, — **Марія Солтис-Смирнова**. Наше прохання було таке: написати історію, що була б співзвучна темі цього розділу. Як тобі здається, чи вдалося це казкарці?

Метушня́, неквапли́во, ця́тки, найстара́ннішим.

Марія Солтис-Смирнова

ХТО МАЛО ЗНАЄ, З ТИМ УСЯКЕ БУВАЄ

У сорочому гнізді метушня́.

Мама-сорока будить своє єдине пташенятко:

— Прокидайся, Довгохвостику, до школи спізнишся!

Малюк повернувся боком, втягнув шийку сильніше та й спить далі.

— Прокидайся, синку! Як же неуком бути? Треба в школу ходити.

А той спить.

Український освітній видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

На великому дубі в цей час зібрались усі пташенята. І маленькі, і більші уважно слухають вчительку Сову:

— Літати високо краще, ніж летіти низько. Махати крилами треба швидко. Ось так!

І з дерева знялась спочатку вчителька, а потім і учні.

— Тільки пам'ятайте, що сильний вітер і дощ краще перечекати на землі. На сьогодні урок закінчено. А завтра ми будемо вчити, як розпізнати сторони світу, дізнаємося прикмети, що нам у цьому допоможуть.

Пташенята неквапли́во порозліталися по домівках, а вчителька почала готуватися до сну. Сови ж удень сплять.

Сороченя прокинулось аж тоді, коли сонечко заглянуло крізь листя липи, де було гніздо. Пташеня солодко потягнулось і вилетіло шукати собі сніданок — батьки вже давно подалися кудись.

Та стало спекотно, і всі жучки кудись поховались. Як дістати гусениць з-під листя і кори, маля ще не знало (цього у школі ж навчають, а туди так рано треба вставати).

Довгохвостик побачив червоні ягідки, що дуже гарно пахли, і поїв їх.

Тільки чорниця була ще зеленою, тому у пташенятка заболів живіт.

Добре, що він додолетів до гнізда і батьки швидко повернулись. Матуся принесла якоїсь чудодійної трави, після якої перестало все боліти.

— От якби вранці встав, то б добре поснідав, ще б щось корисне дізнався у школі.

Але пригнічене сороченятко розвернулось на інший бік і заснуло.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Наступного ранку, коли сонечко тільки виглянуло з-за обрію, у сорочому гнізді знову намагались підняти школярика. І теж невдало.

А сова розповідала про сонечко, мох, листя, як знайти північ чи південь і багато чого ще.

Як тільки Довгохвостик прокинувся, сонце ховалося за хмарами, довкола дув сильний вітер, а з неба ось-ось мав политися дощ.

Та голодне пташеня вилетіло з гніздечка. Його відразу підхопив вітер. Спочатку малому навіть сподобалось, але, коли він зачепив крилом гілку сосни, хвоста занесло аж на стовбур дуба, стало не до сміху.

І тут небо заплакало. Краплі були великими й дуже холодними. Вже й пір'ячко намокло. І летіти немає сили. Але й перечекати негоду ніде. Якось сіло сороченя на ялиночку, притулилось до стовбура і сидить.

Вітер враз вщух, хмари розсіялися.

А Довгохвостик підсох і хотів уже додому летіти, аж глянув довкола — і нічого знайомого не побачив.

Злякався малюк.

Аж тут дивиться, білочка горішки з шишки вибирає.

— Тітонько Білочко, чи не допоможете мені? Мене вітром сюди принесло. І дороги додому я не знаю.

— А де ж ти живеш?

— На липі. Поруч з Лісовою школою для птахів.

— То лети на північ. Вас же у школі вчили, як її знайти.

І не встигло сороченя сказати, що воно до школи не ходить, бо вранці полюбляє поспати, як Білочка вхопила шишку і побігла геть.

Злетіло воно високо-високо, щоб роздивитись, де галявина і рідна липа. Та знов біда — галявин у лісі

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

дві, а який вигляд має липа здалеку, пташеня не знає. Аж тут воно побачило у небі дві ця́тки. Вони летіли прямо на нього. Вже через мить Довгохвостик упізнав маму-сороку з її подругою.

— Матусю! Я заблукав! І так злякався!

Сорока погладила сина по голівці, обійняла його міцно-міцно:

— Летімо додому.

Вже вдома, коли сороченя розказало про всі свої пригоди і смачно поїло, воно сказало:

— Час спати, бо вранці треба йти до школи. Там можна стільки цікавого й корисного дізнатись.

З того часу Довгохвостик не лише рано прокидався, а й у школі став найстара́ннішим учнем.

- Чи любило сороченя ходити до школи? Чому?
- Що вивчали птахи на уроках?
- Хто врятував пташеня, коли воно заблукало?

Роздивіться ілюстрацію. Які поради ти міг / могла б дати мамі-сороці, а які — Довгохвостику? Розіграйте їхній діалог.

- Чому з Довгохвостиком сталася така ситуація? Вислови свою думку. Чи можна було запобігти цій ситуації?

Намалюй, як ти уявляєш Лісову школу.

Обговоріть, чим ваша школа схожа на Лісову, а чим відрізняється.

Уяви, що авторки підручника звернулися саме до тебе з пропозицією створити казку про шкільні враження. Якою була б твоя казкова історія? Придумай її назву. Розкажи. За бажанням запиши у зошиті її основну думку.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ:
як навчитися дружити

Поясни, як ти розумієш значення слів.

Дружба — …

Дружити — …

Прочитай правила дружби. Обговори їх з однокласниками й однокласницями і дорослими, думку яких ти поважаєш.

Умій прощати. Якщо приятель вчинив погано щодо тебе, не тримай образу на нього і пробач. Поясни йому, в чому його помилка.

Допомагай іншим. Якщо вмієш щось робити, допоможи другу, навчи його цьому. Якщо друг у біді, терміново поспішай йому на допомогу.

Люби не тільки себе. Стався до кожного / кожної шанобливо. Умій прийняти допомогу, якщо вона тобі справді потрібна.

Радій успіхам друзів!

Про дружбу створено безліч книжок. Послухай одну з них із серії «Елла та її друзі». Її написав фінський письменник **Тімо Парвела**, який у минулому теж працював учителем.

Аудіокнижку записала українська творча вчителька **Ірина Канайкіна**.

Чи сподобалася тобі ця весела історія? Поділись враженнями.

https://qr.orioncentr.com.ua/l5kgN

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю…

- З яких мов до нас прийшли назви шкільних предметів?
- Що означає слово ***колаж***?
- Чим особливий початок навчального року для першокласників і першокласниць у Німеччині?
- Яким віршем розпочинається розділ? Хто його автор / авторка?

Розумію, можу пояснити…

- Чому в різних країнах новий навчальний рік починається в різний час?
- Чому Шарлотта вирішила поставити собі тринадцять балів?
- Чим мене зацікавила інформація про створення колажів?
- Який настрій створює вірш «Тиха, задумлива осінь спускається…»?

Вмію…

- Поставити запитання до прочитаного твору.
- Визначити в тексті послідовність опису подій.
- Знайти слова, вжиті в переносному значенні; пояснити їхню роль у розумінні змісту твору.
- Визначити ставлення автора / авторки до зображених подій.

Виявляю ставлення, почуття…

- *Мені хотілося б розпочати новий навчальний рік так…*
- *На уроках читання мені подобається / не подобається…*
- *Для чого діти читають книжки? А дорослі? Розпитай.*

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЧИТАЄМО І ВЧИМОСЯ ПОВАЖАТИ СЛОВО, МОВУ, КНИГУ!

Слово, мова, книга… Без них не можна уявити нашого життя. Вони несуть світло знань, дають людям змогу почути та зрозуміти одне одного.

У цьому розділі **ви прочитаєте** вірші й оповідання про те, як виникла й розвивалася наша мова, як створювалися книжки, як їх потрібно читати й берегти.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- визначати нову інформацію;
- дізнаватися значення незнайомих вам слів;
- запам'ятовувати відóмості, які виділено в тексті;
- знаходити у тексті ключові слова;
- добирати заголовки до частин тексту; вчитися стисло переказувати прочитане;
- у **«Медіавіконці»** дізнаватись про Музей книги і друкарства.

Українське видавництво «Оріон»

issuu-downloader.com

Мова для нас — явище звичне. Здається, вона існувала завжди. Але це не так. Українська мова, якою ми зараз розмовляємо, розвивалася протягом багатьох століть. Розвивається вона й нині.

Дізнаватися про значення старих і нових слів, їх походження дуже цікаво й повчально. Інколи історія одного слова може багато розповісти́ про давні події, відкриття, зв'язки між народами.

Досліджуючи таємниці мови, учені відкривають не лише історію слів, а й життя народу, його душу.

Захопливі розповіді про те, як приходять до нас нові слова, хто їх придумує, як вони мандрують світом, створила відома вчена-мовознáвиця **Алла КОВÁЛЬ**.

Досліджуємо текст

Безпосере́дньо, пе́рві́сна, скоцюрбилась, щільні́ше, геніа́льного, супрово́джували.

Безцінний скарб

Алла Коваль

НАША МОВА

(*Скорочено*)

Якими були люди до винайдення мови?

Прислу́хайтеся: з ранку й до вечора навко́ло вас звучить мова. Ось у сусідній кімнаті з кимось розмовляє мама, з вулиці долітають ледь чутні голоси людей. Ми всі так звикли до цього, що майже не помічаємо звучання мови. Ми чуємо її лише тоді, коли вона зве́рнена до нас безпосере́дньо*.

А тепер припусті́мо на хвилинку, що мови нашої — та й інших мов на землі — ще немає. Якою була б земля? Якими були б ми? Навіть уявити важко, яка б це

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

була сумна й похмура картина: немає великих міст, ба навіть малих сіл, не ходять поїзди, не літають літаки, немає автомобілів, скрізь тихо, пусто й сумно.

А хто там бóязко визирає з печери? Та то ж пéрвíсна людина! Скоцю́рбилась від холоду й страху, щільні́ше натягає на голі плечі якусь шкуру, сто́рожко огля́дається… **Такими наші пра́щури* були колись, такими б надовго вони зоставались, якби не зробили геніа́льного відкриття: ви́найшли мову.**

Безпосере́дньо — прямо.
Пра́щури — далекі предки.

- Про що йдеться в першій частині оповідання?
- Знайди в тексті пояснення, чому ми майже не помічаємо звучання мови.
- Яке геніальне відкриття зробили наші предки?

Чому поява мови докорінно змінила життя людей?

Мова допомагала людям порозумітися між собою, ставала у пригоді нашим предкам у їхньому важкому житті. Ра́зом, усім великим родом, легше було корчува́ти ліс, звільняючи місце для посівів, приручáти, а потім па́сти худобу. І якщо раніше кожен сам повинен був додуматися до того, як зробити ту чи іншу роботу, то, маючи мову, можна було розповісти молодшим про все, передати їм свій досвід. І тепер кожному наступному поколінню людей не треба було розпочинати все із самого початку.

Мова первісних людей була дуже бідною. Вона складалася з небагатьох слів. Значення кожного такого слова було нечітки́м, його супроводжували жестами, які допомагали людям порозумітися. Та минали століття, змінювалися люди, розвивалася й мова…

Український освітянський видавничий центр
issuu-downloader.com

- Що для тебе було новим, несподіваним у цій розповіді?
- Чим мова допомагала людям? Що для тебе є незрозумілим? До кого ти звернешся за роз'ясненням?

Поміркуйте разом! Чому поява мови докорінно змінила життя людей?

- Поставте 2–3 запитання до прочитаного.

Дивовижний ви́нахід

А далі сталася подія величезної ваги́: люди ви́найшли письмо. Наше слов'янське письмо — знайомі й звичні літери абетки — пройшло довжеле́зний шлях, поки дійшло до нас. Поклав початок цьому один дуже давній і беручки́й* народ — фінікі́йці, які жили за 30 століть до нас. Їхнє письмо запозичили й вдосконалили стародавні греки.

Слов'янська азбука була зроблена за зразком гре́цької. До 24 грецьких літер було додано ще 19. На наші українські зе́млі ця азбука прийшла понад тисячу років тому. Увесь цей час вона змінювалась, аж поки не стала такою, якою ми сьогодні й користуємося. **Важко навіть сказати, скільки людей протягом століть доклали зусиль, щоб сьогодні ми з вами могли писати й читати.**

Скільки мов на Землі? Вважають, що приблизно 5 тисяч.

Українська мова належить до високорозвинених мов світу. Багато зробили для її вдосконалення письменники та письменниці, вчені, видавці книжок, газет і журналів, освічені люди різних часів. **Почесне місце належить Тарасові Григоровичу Шевченку, який обробив, відшліфува́в і показав сві́тові дорогоці́нне каміння — мову талановитого, мудрого і мужнього народу України…**

Український освітянський видавничий центр

issuu-downloader.com

Багато нових слів ми запозичили у своїх близьки́х і далеких сусідів.

Уся наша планета оповита́ невиди́мими шляхами, якими мандрували й нині мандрують слова.

Аджевсінародивусічасинавчалисяодинводного. Навчаютьсяісьогодні…

Щоб вільно, невимушено, красиво розмовляти, треба вчитися… Намагатися зрозуміти правила, запам'ятовувати нові слова й прислів'я та приказки, бо це збагачує вашу мову, розповідати вірші, бо це розвиває пам'ять. І тоді, послухавши вас, кожний скаже: «Як прекрасно звучить українська мова!»

Беручки́й — дуже працьовитий.

- Що нового ти відкрив / відкрила для себе в прочитаному оповіданні?
- Що сказано про слов'янське письмо?
- Які нові слова трапилися тобі в тексті? Чи зрозумілі тобі їхні значення?

Поміркуйте разом над порадами автора щодо вивчення мови.

- Як ви зрозуміли виділені речення?
- Прочитайте заголовки до частин тексту. Це буде його план.
- Підготуйтесь удома до стислого переказу прочитаного.
- Передайте послідовність розвитку мови.

За зразком якої азбуки було створено слов'янську?

А фінікійської
Б грецької
В латинської

Зверніть увагу! У цьому тексті йдеться про правдиві події, факти, назви країн, які відомі в науці. Тому такі оповідання є **науково-художніми**.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

Далі ти прочитаєш вірш із книжки відомого кримськотатарського письменника **Нузе́та УМЕ́РОВА «Ведмідь-гора»**. Вона присвячена спільній історії народів України, дитячим мріям і турботам.

ДИКТАНТ

Диктант. Лунає в класі мова
співуча, наче джерело.
Вслуха́юсь я у кожне слово,
щоб не зробити помилок.
Пишу. За вчителем слідкую.
І раптом… Що це? От дива!
Я з уст його знайомі чую,
з дитинства звичнії слова.
Щораз звучить татарське слово.
Хіба це українська мова?
Пливуть, пливуть слова до мене,
ті, до яких я змалку звик:
майда́н, база́р, газ, ка́ва, не́не,
каву́н, башта́н, тютю́н, сірни́к,
куша́к, джере́ла, ки́лим тощо…
Звідкіль їх ко́рені ідуть?
Бахчисара́й? Чи львівська площа?
Звучання те саме́ і суть.
А може, серед українців
(у бабці попитаю я)
в якомусь да́льньому коли́нці*
в моїм роду була рідня?

Переклад із кримськотатарської
Ольги Тимохіної

В да́льньому коли́нці — люди поріднились у далекому минулому.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

- Прочитай вірш мовчки. Чи зрозумів / зрозуміла ти, якою є рідна мова хлопчика?
- Що нового відкрилося тобі у вірші?
- Підготуйся прочитати вірш уголос.
  Зверни увагу, де починаються і закінчуються речення; яку інтонацію підказують розділові знаки.
- Знайди рядки, що є **роздумом**. Як їх краще прочитати?

Поміркуйте разом! Чому поет згадує місто Бахчисарай і львівську площу?
Чому ми називаємо кримськотатарський народ братнім? Яка спільна мета нас об'єднує? Чи хотіли б ви знати кримськотатарську мову?

Українська мова весь час розвивається. У наш словник входять нові слова, вислови.

Будьте уважними до використання невідомих вам слів. Дізнавайтесь про їх значення.

Стереоти́пи, заусміха́лась, хвилеподі́бний, спроєктува́ла, засоро́млено.

Любов Відýта

НЕЗРОЗУМІЛІ СЛОВА

Тато розмовляв по телефону, а Тарасик збирав з конструктора будинок.

— Треба ламати стереоти́пи, — почув хлопчик татові слова.

Звісно, Тарасик не підслуховував. Просто тато так голосно говорив, що було чутно, навіть якщо прикрити вуха долонями. І чому батьки часто говорять такі незрозумілі слова? З усієї розмови хлопчика чомусь зацікавили саме вони. Він задумався, відклав конструктор і пішов у сусідню кімнату, де слухала музику старша сестра Улянка.

— Почитати тобі казочку чи оповідання? — запитально глянула вона на братика.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— Почитай, — погодився Тарасик, — а то тато по телефону якісь старі типи ламає.

— Що-що? — не зрозуміла сестра. — Може, ламає стереотипи?

— Еге, їх ламає, — серйозно відповів малий, трохи насупившись.

— Ходи сюди, — заусміхалась Улянка, водночас допомагаючи Тарасику сісти поруч. — То ти хочеш знати, що означають ці слова? Що ж, це просто. Поглянь на мою кімнату. У ній чотири стіни, підлога, стеля. Це те, до чого ми всі звикли, це стереотип. Але бувають кімнати, стіни яких побудовані півкóлом і в яких округла стеля, навіть із хвилеподíбними стінами бувають. Це означає, що людина, яка спроєктувала будинок, тобто архітектор, зламала стереотипи і створила будинок, не схожий на інші.

— Улянко, то наш тато сказав комусь будувати будинок із хвилястими стінами? — допитувався Тарасик.

— Ні, та якби наш тато насправді побудував такий будинок, то він би зламав стереотипи. Але чи побудує хтось колись у Києві такий зовсім не звичний будинок, де все було б не так, як очікуєш? — мрійливо визирнула у вікно Улянка. — Уявляєш, ми б дивились у вікно, а навпроти був би будинок, схожий на… крокодила!

— На лелеку! — фантазував Тарасик.

— На бегемота! Ластівку! Дерево! Повітряну кулю! — вигукували сміючись Тарасик і Улянка.

До кімнати зазирнув тато й попросив Улянку погуляти з братиком, бо йому терміново потрібно їхати на роботу. Вони вийшли на подвір'я. У пісочниці Тарасик вирив глибоченьку ямку, аби побудувати казковий будинок. Він набирав пісок у відерце і переносив його

issuu-downloader.com

на інший край пісочниці. Там, крім нього, була не знайома йому дівчинка. Тарасик бачив, як вона ліпила маленькі пасочки, викладала їх рівними рядочками і чомусь вперто не помічала хлопчика. Тоді він набрав повне відерце піску і...

—Тарасе,щожтиробиш?—вигукнуласестрамало-гобешке́тника,якийледьневисипавпісоknаголову дівчинки.

Малий засоромлено стояв і вислуховував повчання, що так робити не можна.

— Я хотів з нею познайомитися, — тихенько прошепотів Тарасик.

— Але ж так не знайомляться, — здивовано пояснювала Улянка.

— А треба міняти, ні, ламати сте-ре-о-типи, — по складах вимовив складне слово Тарасик.

— Он воно що! Стереотипи! — розсміялась сестра. — Напевно, я не так тобі пояснила. Розумієш, їх треба ламати так, щоб не нашкодити, щоб про тебе і про те, що ти зробив, залишилось хороше враження.

— Зрозуміло, — прошепотів Тарасик і вийшов з пісочниці.

— А ти ще прийдеш? — запитала його незнайома дівчинка.

Тарасик ствердно кивнув головою і усміхнувся.

- Прочитайте оповідання. Хто його дійові особи?
- Яким ти уявляєш Тарасика? Які риси його характеру можеш назвати?
- Який вислів не зрозумів хлопчик? Чи відомий він тобі?
- Як би ти пояснив / пояснила значення цього слова своїм однокласникам й однокласницям?
- Значення яких інших слів ти прагнув / прагнула з'ясувати? До яких джерел звертався / зверталася?

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

27 жовтня відзначаємо День української писе́мності та мови. Усі охочі — дорослі й діти — у цей день пишуть радіодиктант національної єдності. Чи хотілося б тобі писати такий диктант?

Анатолій Качан

ЗВЕРТАЙСЯ ДО СЛОВНИКА

Я часто гортаю цю книжку чудову —
словник української рідної мови.
Завжди цей словник під рукою у мене,
тому я за словом не лізу в кишеню.

Перевір, чи так ти розумієш вислови:

- ***бути під рукою*** — бути близько, поряд;
- ***за словом не лізу в кишеню*** — швидко знаходжу потрібні слова.

Будьте дослідниками! Чи вмієте ви працювати зі словниками? Дослідіть, які є словники для молодших школярів. З'ясуйте, чим **тлумачний** словник відрізняється від **тематичного**. Про що можна дізнатися з **фразеологічного** словника? Чи вмієте ви користуватися **інтернет-словниками**?

✦ Пропонуємо вам завітати на сайт **«Весела абетка»**, де зібрано багато цікавих матеріалів для шанувальників і шанувальниць української мови. До речі, цей сайт започатковано у далекому 2002 році в українському Криму. Його гасло: «Люби рідне, читай — українське!»

qr.orioncentr.com.ua/2ZKok

ВЕСЕЛА АБЕТКА

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Створення книги — довга, захоплива історія. З да́вніх-давен люди шукали різні способи збереження знань і передачі їх наступним поколінням. Багато відкриттів зробили наші предки, щоб залучити до читання якомога більше людей.

Досліджуємо текст

Віктор Дацке́вич

ЯК З'ЯВИЛАСЯ ДРУКО́ВАНА КНИГА

(*Скорочено*)

З глибокої давнини до нас дійшли «книги», які люди писали па́личками на **гли́няних плитках**, що їх потім обпалювали в печах, мов горщики.

У Стародавньому Єги́пті виготовляли книги з **папі́русу** — річково́го очере́ту, який мав високе й товсте́ стебло́. Серцевину його розріза́ли на смужки, сушили й перетворювали на гладенькі листки. На них і писали. Потім листки склеювали так, що вихо́дила книга у вигляді довгої стрічки.

У Стародавньому Китаї робили книги з окремих **до́щечок**, які нани́зували на мотузок.

Минуло дуже багато років, перш ніж у стародавньому місті Перга́мі люди навчилися робити із шкіри тварин особливий матеріал — **перга́мент**. Шматок пергаменту згортали так, що вихо́дило чотири сторінки. Кожний згорток грецькою мовою звався «*тетра́дос*».

Кілька таких «тетрадос» зшивали, і таким чином з'являлася книга, на сторінка́х якої можна було писати й малювати. Пройшло багато років, і пергамент замінили дешевшим матеріалом — **папе́ром**. Але книги, як і раніше, зшивали з окремих зошитів і «вдягали» у тверду або м'яку обкладинку. Так роблять і нині.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

Місяці́, а то й роки́ йшли на те, щоб написати або переписати яку-небудь товсту́ книгу й прикрасити її малюнками. Не дивно, що рукопи́сні книги ко́штували дуже дорого. Щоб уберегти такі книжки, власники нерідко приковували їх ланцюжка́ми до поли́ць.

1 — папірус; 2 — китайська книга з до́щечок;
3 — єгипетська глиняна плитка з клинопи́сним текстом;
4, 5 — пергаменти; 6 — стародавня паперова книжка

Перша друкована книга з'явилася в німецькому місті Ма́йнці. Винахі́дником друкарського верста́та був мешканець цього міста — **Йога́нес Гу́тенберг**. За допомогою друкарського верстата можна було розмножити книгу в сотнях і навіть тисячах примірників. Люди одразу оцінили нови́й ви́нахід. У різних містах одна за одною стали з'являтися майстерні, а потім і фабрики — **друкарні**, де виготовлялися книжки.

issuu-downloader.com

- Що з прочитаного було тобі не зрозумілим? Де можеш знайти роз'яснення?
- Якими були на вигляд книжки в давні часи?
- Хто винайшов друкарський верстат? Чому цей винахід змінив світ?

Робота в парі. Поставте одне одному запитання за змістом прочитаного.

- Перечитайте текст мовчки. Знайдіть в абзацах ключові слова. Підготуйтеся стисло переказати оповідання за ключовими словами.

У багатьох країнах люди виявляють повагу до книжок, створюючи їм пам'ятники. **Роздивіться** світлини. Якій дитячій книжці, на вашу думку, варто поставити пам'ятник?

Пам'ятники книжка́м у різних країнах:

1 — Туреччині
2 — Іспанії
3 — Україні (м. Одеса)
4 — Америці

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: Музей книги і друкарства

Слово **музе́й** походить із грецької мови. Це заклад, де зберігають, вивчають і виставляють для огляду твори мистецтва, предмети історії, науки, побуту тощо.

У Києві є **Музей книги і друкарства України**. Це джерело цікавої різноманітної інформації про виникнення книжок і їхнє життя в сучасному світі.

Розгляньте світлини предметів із цього музею. Про які з них ви дізналися з прочитаних текстів?

✦ Здійснити віртуальну екскурсію до музею ви зможете, завітавши на його сайт.

https://www.mkdu.com.ua/

Про що ви б хотіли ще дізнатися?
Які сторінки з історії книги вам найцікавіші?

Український державний освітянський методичний центр

issuu-downloader.com

«ДРУКА́Р КНИГ, ПЕРЕД ТИМ НЕ БА́ЧЕНИХ»

Майже 500 років тому чудові майстри **Іван Фе́доров,** або, як його ще називали у Львові, **Іван Федорович,** і **Петро Мстисла́вець** почали складання друкованих книг. Тепер уже не писець виводив од руки, а майстер-друкар складав літеру до літери, рядок до рядка. Потім металеві рядки складав — верста́в — у сторінку і вставляв до спеціальної рамки. Помічник Федорова Мстиславець ніс рамку з рядками майбутньої книги до друкарського верстата. Змасти́вши чорною фарбою шрифт тексту, він клав на нього аркуш чистого паперу й міцно притискав його пресом. Сторінку віддруковано! Так, 1574 року перша українська друкована книжка побачила світ.

Пам’ятник Іванові Федоровичу у Львові;
книги, виготовлені в друкарні Івана Федоровича

Український освітянський
навчальний центр

issuu-downloader.com

За своє життя великий майстер видрукував лише кілька книжок, але всі вони стали видатними витворами мистецтва. Серед них — перший слов'янський «Буквар» і велична «Острозька Біблія».

На могилі першодрукаря у Львові було ви́карбувано напис: **«Друкар книг, перед тим не бачених»**.

- Прочитай текст мовчки. Що нового ти дізнався / дізналася? Розкажи.
- Підготуйся стисло розповісти про першодрукаря Івана Федорова (Федоровича).

Людина без книги — як криниця без води. Так влучно говорять у народі про важливе значення книги в нашому житті.

А як ти думаєш, чому книгу порівнюють з водою? Із чим іще її можна порівняти? Вислови свою думку.

Василь Сухомлинський

СПЛЯЧА КНИГА

На полиці, серед книг про далекі країни й небачених звірів, стояла велика цікава Книга. У ній розповідалося про могутнього богатиря. Букви в цій Книзі яріли, як розпечене залізо. Вона мала дивну властивість: як тільки доторкне́ться вогне́нне слово до людського серця, в ньому займеться вогник. І людина, в якої у грудях б'ється серце з цим вогником, стає могутньою і непереможною.

Але минув уже не один рік, як Книгу читали. Щотижня Господиня знімала її з полиці, обережно витирала з обкладинки пилюку й знову ставила на полицю. Книга чекала — ось-ось її прочитають, та ніхто її навіть не розгортав.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Часто до господаря приходили гості. Господар любив показувати книги: дивіться, які в моїх книг красиві палітурки.

Стали вогненні букви меркнути. Потемніли палкі слова. Могутній богатир, про якого розповідалося в книзі, заснув. Тепер уже на полúці стояла не Вогнéнна, а Спляча Книга.

- Що з описаного у творі може бути насправді, а що є казковим?

Поясни, як ти розумієш вислів про те, що слова можуть запалити вогник у серцях людей. Чи доводилося тобі читати Вогненні Книги?

Поміркуйте разом! Чому Вогненна Книга перетворилася на Сплячу?

- Чи є у твоїй домашній бібліотеці Сплячі Книги?

Обговоріть: для чого люди читають книжки? Свої думки оформіть у вигляді ***плаката*** або ***листівки***.

У 2 класі на уроках читання під час хвилинок **«Читач — читачам»** ви розповідали про твори, книжки, які рекомендуєте прочитати однокласникам й однокласницям.

Продовжуйте цю гарну традицію.

Поповнюйте бібліотечку класу новими книжками, журналами, коміксами.

Не забувайте поділитися враженнями від прочитаного з дорослими.

Я ЧИТАЮ багато і різне

issuu-downloader.com

**Пам’ятайте: хто більше читає,
той більше знає.**

Дмитро Павли́чко

СОНЯШНИК

Дівчинка книжку читала
і соняшника прохала,
може, так жартувала:
— Посвіти́ мені, посвіти́. —
А соняшник мовив:
— Ну, що ти?!
Не мав би я вже роботи,
щоб свої золотисті соти
на дрібниці перевести́!.. —
Соняшник дивився на Сонце,
дуже довго дивився на Сонце
і здалося йому, що Сонце —
квітка така ж, як він…
Втім, вийшла дівчинка з хати
і стала Сонце прохати:
— Зайди до нашої хати,
перепочинь з путі! —
Сонце зайшло. І раптом
все навкруги́ померкло,
тільки вікно хатини
сяяло в темноті.
Соняшник здивувався!
Засоро́млено поогляда́вся
і до вікна підкрався.
І що ж він побачив? Дива́!

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Дівчинкакнижкучитає,
аСонцеперегортає
сторінкийсвітловливає
влітеритавслова.

- Хто дійові особи вірша?
- **Поміркуй**, чому соняшника образило прохання дівчинки. Що його потім здивувало?
- Яку інтонацію читання підказують вислови: ***дуже довго дивився, прохати, здивувався, засоромлено поозиралася***?

Поміркуйте разом! Розгляньте малюнок до вірша. Який уривок з тексту проілюстровано? Які почуття дійових осіб відобразила художниця? Чи випадково поет в одному вірші пише про Сонце — джерело світла, книжку — джерело знань, і дівчинку, яка захоплена читанням?

- Чим цей вірш нагадує казку? Що вас у ньому здивувало?

ЦІКАВО ЗНАТИ

Чи знаєш ти, що люди досить часто користуються *електронними книжками*? На відміну від звичайних, у яких на паперових сторінках надруковано текст, ці ґаджети мають екран.

Називають їх — *«електронна книга», «планше́т», «планшетний комп'ютер», «рі́дер»*. Ці пристрої можуть зберігати одночасно величезну кількість електронних текстів. На екрані, крім слів, можна бачити малюнки, слухати музику, дивитися кінофільми й мультфільми.

Також популярна *аудіокнига.* За її допомогою ти можеш слухати свої улюблені казки́ й оповідання. Пропонуємо завітати на сайт **«Українська аудіоказка»**.

https://qr.orioncentr.com.ua/PBIma

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

✦ Прочитай ще дві казки ***Марії Солтис-Смирнової***. Поміркуй, що їх об’єднує, а що — відрізняє. На що авторка хотіла звернути нашу увагу?

Визнач і запиши цю думку у зошиті. Так ми зможемо визначити **основну думку** кожної казки.

Непосидю́чі, непоси́ди, ху́тко.

БЛИЗНЮКИ

Десь далеко-далеко, дуже давно, мала одна матуся двох синочків-близнюків. І обоє були непосидю́чі такі, що й хвилини на місці не проведуть.

Коли їх мама спати вкладала, казки й легенди розповідала, один слухав з відкритим ротом, а інший все щось до маминих розповідей додавав.

Якось ввечері не втрималась ненька:

— Все, більше не розповідаю. Дін краще за мене все знає.

Одному Дону від цього легше не стало.

І почали малюки засинати під лагідний спів колискових.

Так минуло кілька років.

Хлопчики збиралися іти до школи, але як не старались батьки, непоси́ди читати й писати не хотіли вчитися.

Уже в кімнаті полиця з цікавими історіями з’явилась. Дон прочитав назву — нецікаво.

Дін до прописів узявся — гачки і хвильки геть не захоплюють…

— Татку, розкажи казку! — просили малі.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— У Діна казки цікавіші, — відказав той. — От навчиться він писати, запише. І ти, Дон, почитаєш… Коли навчишся це робити.

З того вечора дітей наче підмінили. І читати ху́тко вчилися, і писати. А щоб було легше, користувались лише друкованими буквами.

Минув ще якийсь час.

Ще й школа не почалась, а перед сном Дін сідав за стіл і уважно записував наступну історію про відважного капітана. Дон сидів з іншого боку і читав написане братом учора, іноді виправляючи помилки. Письменники ж час від часу такі розсіяні.

А ти вмієш читати, писати й історії цікаві розповідати?

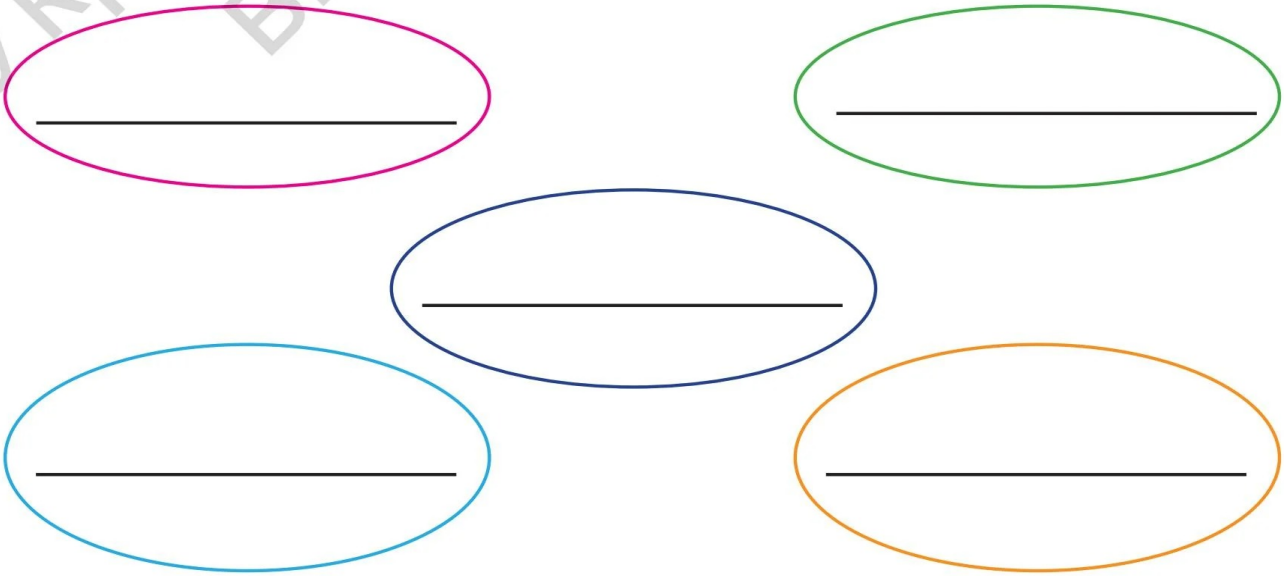

- Хто ввечері читав близнюкам казки?
- Після чого Дін і Дон стали старанно вчитися?
- Як ти думаєш, ким за професіями стануть два брати в майбутньому?

Поміркуйте разом. Що потрібно, щоб стати письменником чи письменницею?

- Почни заповнювати відомості про твоїх улюблених письменників і письменниць у своєму нотатнику або читацькому щоденнику і розповідати про них іншим.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Байдикува́ли, знудьго́вані, оскі́льки.

СКЛАДИ СЛОВО

Це було дуже-дуже давно.

Так давно, що Мовна Країна була лише одним містом, де жили літери.

У ті далекі часи букви, що позначали голосні звуки, трималися купки. А приголосні ходили по місту й байдикува́ли.

Але за кілька днів байдикувати їм набридло. Вирішили вони одна з іншою потоваришувати, поговорити.

Літера П зустріла букву Л.

— П!

— Л!

Так само С і В спробували поспілкуватися звуками:

— С!

— В!

Нецікаві розмови виходять.

Не знали приголосні, як між собою порозумітися.

Аж тут прислухались.

Голосні між собою сперечались:

— У!

— І!

— Е!

Та так вже голосно, що всі знудьго́вані приголосні побігли дивитися.

А й О змагалися у спритності. А решта їх підбадьорювали.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

П і Л стали біля И з двох боків. Усі закричали разом, і вийшло слово ПИЛ!

С та В пішли до фінішу. С привітала О з перемогою:

— СО!

В підбадьорила А:

— ВА!

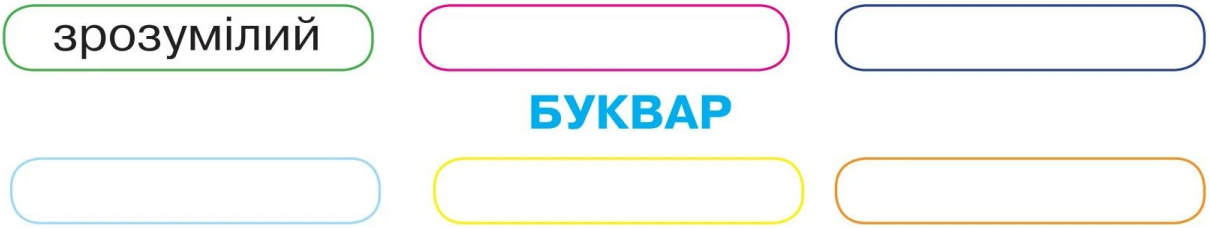
А оскíльки вони були поруч, вийшла СОВА.

Відтоді приголосні букви зрозуміли, що з голосними поруч жити цікавіше.

Можна склади й навіть слова утворювати. І розмовляти так краще.

- У якій країні жили літери?
- Чи дружили приголосні з голосними спочатку?
- Пригадай, як ти навчився / навчилася читати. Яка книжка стала першою самостійно прочитаною?

Яким, на твою думку, має бути буквар? Доповни схему у своєму зошиті або нотатнику.

Український державний видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Веселе слово

Анатолій Костецький

ІМЕНА

Я хотів би страше́нно,
як хочете знати,
все у світі
по-сво́єму
знову назвати.
Я назвав би
волошку
тоді
г о л у б и́ н к а,
щоб дорослі
ще більше
її полюбили.
А хлоп'ят і дівчат
я б назвав
л ю б е н я́ т а,
щоб іще весели́ше
було їм гуляти.
Я б ласкаву тополю
назвав
л о п о т у́ л я,
щоб вона для птахів
дарувала притулок.
А бабусю
назвав би тоді я
л ю б у́ с я,
щоб світилася ніжністю
кожна бабуся.
І цвіли б любенят
голубинкові очі,
і любусі
гуляли б із ними
охоче,
а над ними
співала б собі
лопотуля,
і цю пісню її
всі б навколо почули!..
Та речей безіме́нних
на світі нема.
Жаль, що є вже
для всього
давно імена...

А тобі хотілося придумувати нові слова? Спробуй назвати по-своєму:

волошка — …

хлоп'ята і дівчата — …

тополя — …

бабуся — …

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: Український інститут книги

Виявляється, що в нашій країні існує державна установа Український інститут книги. Чим, на твою думку, він має опікуватися? Вислови свої побажання.

Ми — Український інститут книги

Сайт УІК:
qr.orioncentr.com.ua/WCuov

Розповідаємо світу про українську літературу!

Допомагаємо друкувати нові книжки!

Перекладаємо українських авторів іноземними мовами!

Поповнюємо фонди публічних бібліотек!

Досліджуємо книжковий ринок!

В Українському інституті книги започатковано чимало цікавих акцій для дітей. Одна з них — **«365 казок на ніч»**. Послухай одну з казок, яку читає вже добре знайома тобі письменниця Марія Солтис-Смирнова.

https://qr.orioncentr.com.ua/Hpyzl

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю...

- На́зву розділу. На які теми в ньому вміщено твори?
- У яких творах ішлося про виникнення мови? Хто їх автори?
- Як створювалися книжки до ви́найдення друкарського верстата?
- Про кого написано ***«Друкар книг, перед тим не бачених»***?

Розумію, можу пояснити...

- Чому мова і книга мають давню історію?
- Чому так багато різних книжок потрібно людям? А які книжки потрібні тобі?
- Які твори є науково-художніми? Чим вони відрізняються від художніх оповідань? Наведи приклади науково-художніх творів із прочитаного розділу.

Вмію...

- Розказати про те, як виникли мова і книга.
- Поставити запитання до оповідання Алли Коваль «Наша мова».
- Дібрати ознаки до слова *книга*.
- З'єднати частини прислів'їв:

Хто більше читає,	як криниця без води.
Людина без книги —	як на світі жить.
Книга вчить,	той більше знає.

- Знайти відповідність між назвою твору та його автором / авторкою:

«Соняшник»	Василь Сухомлинський
«Спляча книга»	Алла Коваль
«Наша мова»	Дмитро Павличко

Виявляю ставлення, почуття...

- *Чому важливо, на вашу думку, спілкуватися українською мовою, знати її історію?*
- *Як пов'язані слово, мова і книжка?*
- *Як українська мова наближає нашу перемогу?*

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЧИТАЄМО І ВІДКРИВАЄМО ДЛЯ СЕБЕ ДЖЕРЕЛА НАРОДНОЇ МУДРОСТІ

З давніх-дáвен дійшли до нас складені народом твори, у яких відображалося його життя, ставлення до природи, праці, людей. Ці твори передавались із вуст в уста. Тому їх об'єднують спільною назвою — **усна народна творчість**.

Вони дуже різноманітні: ***казки́, пісні́, колиско́ві, коля́дки, щедрі́вки, весня́нки, мири́лки, при́казки, прислі́в'я…***

Пригадайте: які твори усної народної творчості ви читали у 2 класі? Що вам сподобалося найбільше?

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- пізнавати народну мудрість;
- збагачувати своє мовлення образними, влучними висловами;
- досліджувати, як побудовано твори, що є особливого в кожному з них;
- визначати позитивні й негативні якості дійових осіб;
- висловлювати своє ставлення до прочитаного;
- дізнаватися із **«Медіавіконця»** нову інформацію про мультфільми.

Український видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

У 2 класі ти читав / читала казки про тварин. Тепер пропонуємо поринути у світ **героїчної** і **чарівної казки**. Герої цих творів мають надзвича́йну силу, а за допомогою ча́рів і власного розуму з ними в казках відбуваються дивовижні події та перетво́рення.

Читати казки́ краще розповідни́м тоном. З особливою, таємничою інтонацією потрібно читати *зачин* й очікування змін у житті героїв.

Підле́стилася, ба́йду́же, охолоди́тися, леміш, князі́вна, йме́ння, захлина́ється, розжене́ться.

Досліджуємо текст

Народний герой

КИРИЛО КОЖУМ'ЯКА

Українська народна казка

Колись був у Києві князь. І був коло Києва змій. Щороку посилали цьому змієві данину: давали або молодого парубка, або дівчину. Ото прийшла черга вже й до дочки́ само́го князя. Ні́чого робити: коли давали городя́ни, треба і кня́зеві давати. Послав князь свою дочку в данину змі́єві. А дочка була така хороша, що й сказати не можна. То змій її і полюбив. От вона раз до нього підле́стилася та й питається:

— Чи є, — каже, — на світі такий чоловік, щоб тебе подужав?

— Є, — каже, — такий у Києві над Дніпром. Як зато́пить у хаті, то дим аж під небеса стелиться, а як вийде на Дніпро мочити кожі (бо він кожум'яка), то не одну несе, а дванадцять разом, і як набрякнуть вони водою в Дніпрі, то я візьму та й учеплю́сь за них — чи витягне-то він їх? А йому ба́йду́же: як поцупить, то й мене зі шкірами трохи на берег не витягне. От того чоловіка тільки мені й страшно.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

✦ **Про що очікуєш прочитати далі?**

Що придумала князівна для порятунку

Князівна і взяла собі те на думку й думає, як би їй вісточку додому подати й на волю до батька дістатись. А при ній не було ні душі — тільки один голубо́к. Вона вигодувала його, ще як у Києві була. Думала-думала, а далі написала до отця:

«Отак і так, — пише, — у вас, батенько, є в Києві чоловік, на йме́ння Кирило, прозивається Кожум'якою. Благайте ви його через стари́х людей, чи не схоче він із змієм побитися, чи не визволить мене, бідну, з неволі. Благайте його, пано́тченьку, і словами, і подарунками, щоб не образився він за яке незвичайне слово!»

Написала так, прив'язала під крильцем голубові та й випустила у вікно. Голубок зли́нув під небо та й полетів додому, на подвір'я до князя. А діти са́ме бігали по подвір'ю та й побачили го́луба.

— Татусю, татусю! — кажуть. — Чи бачиш — голубо́к від сестриці прилетів?

Князь спершу зрадів, а далі подумав та й засумував:

— Це ж уже проклятий змій загубив, видно, мою дитину!

А далі поманив до себе голубка́, дивиться, аж під кри́льцем картка. Він за неї. Читає, аж дочка пише: так і так. Ото зараз покликав до себе всю старши́ну*:

— Чи є у вас такий чоловік, що прозивається Кирилом Кожум'я́кою?

— Є, князю. Живе над Дніпром.

— Як же б до нього приступи́тися, щоб не образився та послухав?

Ото сяк-так порадилися та й послали до нього малих дітей. Ті, як прийшли, як почали просити,

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

як стали навколішки та як заплакали, то й сам Кожум'яка не витерпів, заплакав та й каже:

— Ну, це ж уже для вас зроблю́.

Пішов до князя.

Як Кожум'яка бився зі змієм

— Давайте ж, — каже, — мені дванадцять бочок смоли і дванадцять возів конопе́ль!

Обмотався коно́плями, обсмоливсь смолою, взяв булаву таку, що, може, в ній пуді́в* десять, та й пішов до змія.

А змій йому й каже:

— А що, Кирило? Прийшов битися чи миритися?

— Де вже миритися? Битися з тобою, з і́родом* проклятим!

От і почали вони битися — аж земля гуде.

Що розбіжиться змій та вхопить зубами Кирила, то так кусок смоли і вирве. А Кирило його здоровенною булаво́ю як улупить, то так і вжене в землю. А змій, як вогонь, горить, — так йому жарко, і поки збігає до Дніпра, щоб напитися, та вскочить у воду, щоб охолодитися трохи, то Кожум'яка вже й обмотався коно́плями та смолою добре обсмолився. Ото вискакує змій з води і що розжене́ться проти Кожум'яки, то він його булавою луп та луп, аж луна йде!

Бились-бились, аж іскри скачуть. Розігрів Кирило змія ще краще, як коваль леміш* у горні: аж пирхає, аж захлинається проклятий, а під ним земля тільки стогне.

Апого́рахнародстоїть,якнеживий,зці́пившируки, жде,щотобуде!Колижзміюкабубух!Ажземля затряслась.Народ,сто́ячинагорах,сплеснувруками.

issuu-downloader.com

От так Кирило! От так Кожум'яка!

От Кирило, вбивши змія, визволив князівну й відвів князеві. Князь уже не знав, як йому й дякувати.

І вже з того часу й почало зватися те місце, де він жив, Кожум'я́ками.

Старши́на — тут: старші князівські воєначальники.
Пуд — міра ваги, близько 16 кг.
І́род — дуже жорстока, люта людина.
Леміш — частина плуга.

- У які часи відбувалися події, описані в казці?
- Хто головний герой казки?
- Чому Кирило погодився битися зі змієм?
- Як він готувався до бою?

Робота в парі. Які слова казки найвиразніше передають напругу бою? Знайдіть і прочитайте рядки казки, які показують силу й мужність богатиря.

Попрацюйте разом. Знайдіть у казці ***зачин, основну частину, кінцівку***.

- Які події твору засвідчують, що ця казка не лише героїчна, а й чарівна?
- До слів ***поцу́пить, зли́нув, блага́йте*** доберіть слова, близькі за значенням.
- Підготуйтеся стисло переказати казку.

issuu-downloader.com

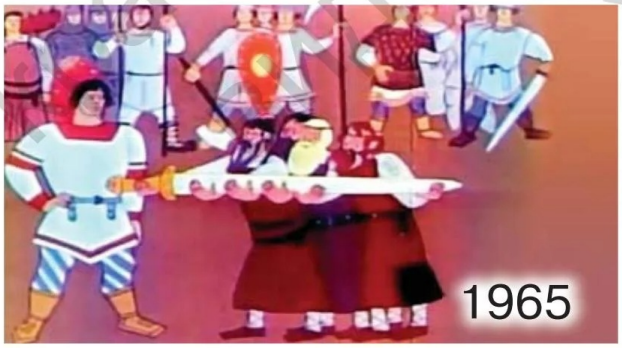
МЕДІАВІКОНЦЕ: мультфільми

Мультфі́льм (*від латинського слова «множення»*) — фільм, створений за допомогою серії малюнків, ляльок або інших фігур. Їхні зображення швидко рухаються. Інша назва цього виду мистецтва — *анімáція*.

Які мультфільми тобі подобаються?
Хто в них головні герої? Назви́ героїв мультфільмів, які є для тебе прикладом для наслідування.
Перегляньте кадри з українських мультфільмів різних років випуску, присвячених народному героєві — Кирилу Кожум'яці і його синові Микиті.

Що нового вам відкрилось в образах героїв? Що зображено по-іншому, ніж у казці?
Дослідіть: які мультфільми подобалися в дитинстві вашим батькам, дідусям і бабусям? Які мультфільми ви дивитеся разом?

Український освітянський головний центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Головний герой

ВЕЧІ́РНИК, ПОЛУНО́ЧНИК І СВІТА́НОК

Українська народна казка

Жили колись давно чоловік і жінка. І народився в них перший син, якому батьки дали ім'я Вечірник (бо саме ввечері родила його мати). Минув рік, і однієї полуночі порадувала жінка чоловіка другим сином — Полуночником. А потім, через рік, народився і третій син — Світанок.

Пішли сини у світ. Перший син приходив завжди до батьків увечері, другий — у полу́ніч, а найменший, що Світанком звався, — на світанку.

А саме в тому царстві пропала раптом у царя дочка. Що вже не шукали її всі придворні й слуги — та даремно: не найшли ніде й сліду. Тут міністри і порадили цареві попитати про царівну хлопців — Вечірника, Полуночника й Світанка, що кожен день ходять по світу.

Прийшли царські слуги до господаря, принесли дарунки, питають:

— Де ваші сини?

— Сини мої в дорозі, — каже батько. — Але ви почекайте. Скоро вже Вечірник прийде, ви його і попитаєте.

Прийшов Вечірник. Розпитали його царські слуги про царе́ву дочку.

— Ні, не бачив і не чув ніде я про царівну, — одказав Вечірник.

— Попитайте Полуночника іще, — каже царським слугам батько.

Стали царські слуги, чекають Полуночника. Не бари́вся і той прийти.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— Ні, не стрічав ніде царе́вої дочки́, — одказав Полуночник.

— Що ж, попитайте ще Світанка, — знову каже батько царським слугам.

Стали ті чекати третього сина. Незабаром прийшов і Світанок. Та й він не знав нічо́го про царе́ву дочку́.

Аж тепер Вечірник, Полуночник і Світанок дізналися, що вони брати. Порадилися і вирішили всі троє іти у світ шукати царську дочку.

Як вирішили, так і зробили. Попрощалися сини з батьками, вирушили гуртом у світ.

✦ **Які події могли би трапитися далі?**

Йшли полями, йшли лісами. Та все марно. Уже хотіли й вертатися, та ось найменший брат Світанок запримітив горý, а в ній дірý. І вона, ця діра, у самé підземе́лля.

Знайшли братú шнура, та ні Вечірник, ні Полуночник не захотіли опускатися в провалля.

— Опускайся, брате, ти, — мовили старші брати Світанкові. — А ми тут посторожуємо, почекаємо.

Схопив хлопець за край шнура, поліз у підземелля. Ліз, ліз і враз побачив унизу галявину, а на ній — хатку, що стояла посередині галявини. Зайшов Світанок у хату: дід з бабою са́ме вечеряли.

Узяв хлопець ложку, став і собі їсти з ними.

Дід каже:

— Давай, бабо, ще…

Баба ще налила. Дід поїв, а далі каже:

— Я голодний… хтось з нами вечеряє. Ти бери, бабо, кочергу і ставай у дверях. Будемо ловити.

Так дід і баба зловили хлопця. Той і розказав, чого прийшов сюди.

Український освітянський видавничий центр
issuu-downloader.com

— А чого ви сліпі? — запитав хлопець.

Дід з бабою стали оповідати:

— Коли ми пасли корову, прийшли злі русалки і повипікали нам горючою водою очі. З тих пір ми і невидю́щі. Помогти нам може тільки жива вода.

Попросився хлопець у діда і баби пасти корову. Вивів її в поле, а сам заховався в терни́ну. Прийшли русалки. Вискочив хлопець із тернини — та й половив їх. Пообіцяв:

— Якщо одна з вас принесе цілющу воду, то й одпущу.

Згодилася одна русалка принести цілющу воду. Одпустив її хлопець. Незабаром принесла вона воду. Полив хлопець на дерево — воно загорілося. Тоді дала русалка цілющу воду. Полив хлопець знову на дерево — воно зажило.

Узяв хлопець живу воду, поніс дідові й бабі. Змочив їм очі — вони й стали видю́чими.

✦ **У які пригоди потрапляв Світанок?**

Настав час прощатися з дідом і бабою.

Виніс дід чарівного меча, віддав хлопцеві, баба ще порадила:

— Коли будеш вилазити звідтіля на світ, то спершу почепи до шнура ка́меня.

Попрощався хлопець з дідом і бабою, пішов шукати царівну. Йшов не довго, не коротко, аж побачив у скелі печеру. Зайшов, а там сидить у кутку красива дівчина. Побачила вона хлопця та й каже:

— Тікай, бо скоро змій прилетить. Як побачить він тебе, то зжере.

— А хто ти така? — питається хлопець.

Тут і розказала дівчина, що вона царе́ва дочка, а украв її з царського саду, куди вона вийшла погуляти, великий семиголовий змій.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

Узяв Світанок дівчину і — в дорогу. Аж чує: земля двигтить, за ними летить, женеться семиголовий змій. Замахнувся хлопець дідовим мечем — зрубав змієві шість голів, а сьомої не може. Довго билися, рубалися, аж хлопець упав знесилений. Тоді царівна хлюпнула на нього цілющою водою, він ожив, одрубав змієві сьому голову.

✦ **Що ж чекає далі братів і царівну?**

Скоро казка мовиться, та не скоро діло робиться. Набрів хлопець на діру у скелі, де чекали на нього старші брати. Узяв кінець шнура, прив'язав до нього царівну. А вона зняла з руки перстень, переламала: одну половину взяла собі, а другу дала хлопцеві.

Витягли старші брати царівну, знов опустили шнурок, а хлопець згадав бабину пораду, почепив до нього каменя. Дотягнули брати до половини його й кинули.

Задумався Світанок, пішов у ліс. Побачив орлине гніздо: велика сова са́ме хотіла з'їсти маленьких орлят. Замахнувся хлопець мечем, одігнав сову, захистив од смерті орлиних дітей. Тут надлетів орел і каже:

— За те, що ти врятував моїх дітей, я стану тобі в допомозі.

— Допоможи мені, орле, вибратися звідтіля наверх.

— Добре... Тільки на запас візьми багато м'яса й живучої води.

Вернувся хлопець до діда і баби, випросив у них вола, зарізав його.

М'ясо й живучу воду приладнав до спини орла, сам сів на нього. Полетіли.

Що пролетять трохи — і дає хлопець орлові з'їсти м'яса, що пролетять — знов дає м'яса. Та під самим ве́рхом орлові забра́кло м'яса. Тоді хлопець одрізав

Український освітянський видавничий центр «Обрій»

issuu-downloader.com

і дав йому свою литку, а на рану полив живучою водою. Вона зажила.

Питається орел:

— Що ти давав мені їсти в останній раз?

А хлопець:

— Давав своє м'ясо.

Так вибрався молодший брат наверх. Пішов до царя, а там весілля: його старший брат же́ниться з царівною. Вона ж нікому не хоче казати правди, бо брати́ настрахали.

Світанок — одразу ж до царя. Розказав, як його старші брати обманули, показав половину персня, а царівна — свою половину.

Тут же цар наказав гнати геть за брехню старшого і середнього братів. А наймолодший брат оженився із царе́вою дочкою. На тому й казці кінець.

- Знайди в тексті пояснення, як утворились імена синів.
- У які пригоди потрапляв наймолодший син — Світанок?
- Чому Світанок причепив до шнура камінь?
- Завдяки яким рисам характеру він здобув перемогу?
- Зверни увагу, як казка починається, а як закінчується.

Перевір, чи так ти розумієш значення образних висловів:

- ***дивитися смерті у вічі*** — здійснювати ризиковані вчинки.
- ***брати ноги на плечі*** — негайно забиратись геть; швидко тікати.

✦ Завітайте на сайт **«Українська казка»**. Тут можна прочитати багато цікавих казок, легенд і переказів.

qr.orioncentr.com.ua/7uQ5H

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

НАРОДНІ КАЗКИ

Пропонуємо тобі послухати збірку українських народних казок. Яка з них тобі сподобалася більше?

qr.orioncentr.com.ua/y2LXG

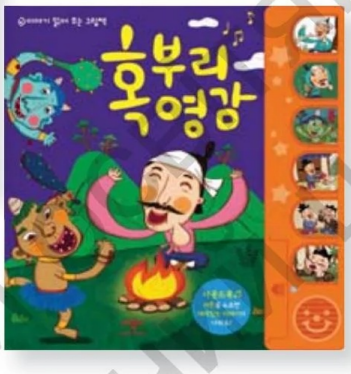
- До яких українських казок створила ці ілюстрації відома українська художниця Валентина Мельниченко? Досліди.

Намалюй обкладинку до цієї аудіозбірки або ілюстрацію до своєї улюбленої української народної казки.

issuu-downloader.com

✦ Далеко у Східній Азії розташована **Південна Корея** — країна давньої історії, стрімкого розвитку й економіки майбутнього. Світ добре знає корейські мобільні телефони й автомобілі, але головне багатство цієї країни — її мужні і мудрі люди. Люди, які вміють створювати, діяти, любити і мріяти. Люди, які в дитинстві також слухали народні казки. Пропонуємо вашій увазі кілька казок, які дібрали для вас співробітники Посольства Південної Кореї в Україні. Чи сподобалися вони вам? Чим вони схожі на українські, а чим — відрізняються? Обговоріть.

ЗАЯЧИЙ СУД

Одного разу йшов чоловік лісом. Аж враз — чує він, ніби хтось чи то виє, чи то плаче десь за деревами.

— Хм, що це за звук? Ніби на тигра схоже… Чи то в біду хто потрапив, що виє так?

Вирішивши глянути, хто ж це так гірко плаче, чоловік попрямував вглиб хащів, де побачив глибоку яму, викопану мисливцями, а у ямі — тигра, що відчайдушно намагався вибратися звідти. Тигр, побачивши живу душу, припав на задні лапи і почав благати:

— Добрий чоловіче! Рятуй! Потрапив у цю яму, з якої повік мені не вибратися. Допоможи! Обіцяю, я тобі віддячу за це добре діло, лиш витягни мене звідси!

— Гаразд, тигре, допоможу я тобі. Пообіцяй одне — що не їстимеш мене, коли я тебе звідси витягну, — погодився чоловік.

Український видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— Звісно! Чому ж я буду їсти свого рятівника! Допоможи! — недовго думаючи, пообіцяв бідолаха-тигр.

Чоловік довго думав, як допомогти тигру, і врешті знайшов у лісі, неподалік від ями, величезну колоду. Притягнув її і спустив одним кінцем на дно так, щоб тигр зміг по колоді вибратися на волю. Тигр хутко виліз, рикнув від радості й сказав:

— Ну нарешті ця халепа* позаду! Хух, намучився я та й зголоднів уже щось, — і, покосившись на рятівника, мовив: — Прийдеться тебе з'їсти, добрий чоловіче.

— Егей! Ти ж обіцяв, що не їстимеш мене, якщо я тебе врятую! — обурено вигукнув чоловік.

— Обіцяв? Ха, запам'ятай, голодному тигру не варто вірити на слово. Я тобі дякую, а тепер, будь ласкавий, виручи востаннє.

Чоловік, не знаючи, що робити і куди тікати, враз помітив на стежці, що пролягала неподалік, корову, яка неспішно йшла кудись у своїх справах. Він підбіг до неї й спитав:

— Корівко, розсуди нас! Врятував я тигра, який обіцяв зацементи і їсти, а він тепер не хоче дотримуватися обіця́нки!

— Обіцянки? Ха, та про які обіцянки може йти мова, коли діло стосується людей? Ви забираєте наше молоко і їсте наше м'ясо. Як можна мати діло з такими, як ви? — мукнула корова у відповідь і байдужо попрямувала далі.

Тоді чоловік підбіг до сосни, яка росла поряд, і попросив її розсудити їх з тигром, на що сосна відповіла:

* *Хале́па* — несподівана, прикра подія; біда, нещастя, неприємність.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— Ха, люди нас вирубують, щоб будувати будинки і робити з нас меблі, тож тигр має рацію!

Чоловік у відчаї припав до землі та гірко заплакав. Раптом на стежці з'явився зайчик — стриб-стриб — і за декілька стрибків опинився поряд з тигром і його рятівником:

— Зайчику! Допоможи, розсуди нас — я врятував тигра, а він тепер хоче мене за це з'їсти.

Зайчик подивився на тигра, задумливо схилив голову і, почухавши довгі вуха лапкою, спитав:

— Зачекайте, щось я не розумію, як це ти врятував тигра? Звідки ти його витягнув?

Тигр, якому не терпілося пообідати, роздратовано крикнув:

— Та скільки можна вже! Ось звідси, звідсиля́ цей чоловік мене витягнув! — і, щоб швидше пояснити все зайцю, з розбігу застрибнув назад у яму.

Заєць лиш задоволено тріпнув довгими вухами й сказав чоловіку:

— Ну ось, чоловіче, а тепер можеш йти, куди йшов. І на майбутнє — не укладай небезпечних угод.

— Дякую тобі, зайчику, дякую! — щиро мовив чоловік і попрямував далі у своїх справах. А тигр далі гірко плакав у пастці.

- У який спосіб чоловік допоміг вибратися тигру? Які особисті якості допомогли йому в цьому?
- Чому чоловікові відмовили у допомозі корова та сосна?
- Як заєць перехитрив тигра?
- Чого навчає ця казка? А від чого застерігає?

Займи позицію

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ДІДУСЬ ІЗ БОРОДАВКОЮ

Давним-давно в одному маленькому селі жив дідусь, у якого була величезна бородавка на підборідді. Дідусь цей був бідним, проте дуже добрим і до того ж мав чудовий голос. Одного дня, коли він закінчив рубати дерева у лісі й уже збирався повертатися додому, пішов сильний дощ. Дідусь почав шукати прихи́сток, аж тут перед його очима постала стара хатинка, і він швидко забіг усере́дину, щоб не змокнути до нитки. Сонце уже давно сховалося за небокраєм, та дощ усе не переставав. Дідусь, якому стало моторошно сидіти у цілковитій темряві у цій покинутій хатинці, почав наспівувати пісні. Аж тут двері хатинки різко відчинилися, і всередину увірвалася групка гоблінів*, яких приманив голос стариганя:

— Чоловіче, як гарно ти співаєш! Навчи-но й нас так гарно співати! — хором сказали гобліни дідусю.

Старий від страху ледве міг розібрати, що йому говорять непрохані гості, аж тут прийшла йому в голову ідея. Він, погладжуючи бородавку на підборідді, мовив:

— Увесь секрет — ось у цій шишці.

Гобліни, яким дуже вже хотілося вміти так само гарно співати, за допомогою своєї чарівної палички відчепили бородавку, забрали собі, а дідусю натомість віддали найцінніше — свою чарівну паличку. Таким чином дід не лише позбувся потворної бородавки, а й здобув чарівну паличку, яка відтепер дозволяла йому жити, не знаючи біди.

* *Го́бліни* — мандрівні духи, що збиткуються з людей.

issuu-downloader.com

У сусідньому селі проживав ще один дідусь, у якого була така ж біда — велика-велика бородавка на лиці, та цей дідусь був жадібним та злим. Почувши, як пощастило селянину із села поряд, він, швидко зібравшись, вирушив на пошуки покинутої хатинки у горах. Відшукавши хатку, жадібний дідусь зайшов у неї та почав співати. На голос, як і першого разу, прийшли гобліни:

— Як вам, шановні панове, моя пісня? Гарно співаю, чи не так? А весь секрет от у цій бородавці! — сказав їм старий.

Гобліни голосно засміялися, а один із них злісно мовив:

— І це ти називаєш піснею? Мало того, що минулого разу підсунув нам якусь фальшивку, так ще й насмілився прийти, щоб знову нас обманути? Не вийде, діду, ось, діставай по заслузі!

Злі гобліни вчепили жадібному чоловіку бородавку, яку їм підсунув перший дід, і все, із чим скна́ра повернувся додому — це лиш дві величезні бородавки, що відтоді назавжди красувалися на його підборідді.

- Чому вийшло так, що у злого дідуся на обличчі з'явилася ще одна бородавка?
- Як ти вважаєш, чи справедливо вчинили гобліни з другим дідусем?

Створи ілюстрацію до цієї казки.

Уяви, що тобі запропонували стати упорядником / упорядницею збірки українських народних казок для корейських дітей. Які казки ти б запропонував / запропонувала? Запиши у зошиті їхні назви.

- **Будьте дослідниками!** Чи створюється усна народна творчість у наш час? Обговоріть. Наведіть приклади.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Народні пісні мають форму **вірша**. За змістом вони часом нагадують **казки**.

У пі́сні, що ти прочитаєш, природні явища та рослини зображені як живі істоти. Читати пісні треба наспі́вно, наче ведеш довірливу розмову. Використовуй поради щодо виразного читання.

Вчися читати виразно

✱ **Зрозумій зміст твору:**

- визнач його настрій, почуття мовців;
- вибери темп читання (звичайний, швидкий, повільний).

✱ **Зверни увагу на такі позначення:**

- виділені кольором слова вимовляй з бі́льшою силою голосу;
- дотримуйся пауз (зупинок у мовленні):
  | — мала пауза; || — велика; ||| — дуже велика.

ТРИ ТОВАРИШІ

Українська народна пісня

Ой| за горою,| за кам'яною,||
ой|там зібрались три товариші:||
один товариш|| — то **Сонце кра́сне**,|
другий товариш|| — то **Місяць я́сний**,|
третій товариш|| — то **дрібни́й Дощик**.||
А **Сонце каже**:|| «Як ізійду я,|
як ізійду я раненько-рано,|
то ізрадіють усі на світі».|||

А **Місяць каже**:|| «Як ізійду я,|
як ізійду я| звечора рано,||
то ізрадіє| риба у морі,||
люди в дорозі,|| звірі у полі».|||
А **Дощик каже**:|| «Як упаду я,|
як упаду я|| тричі на землю,||

issuu-downloader.com

то ізрадіє жито, | пшениця, |
жито, | пшениця, | всяка пашни́ця».

- Прочитай текст пісні мовчки. Назви́ трьох товаришів.
- Читаючи вголос, звертай увагу на позначення щодо виразного читання.
- З якою інтонацією треба читати початок пісні?
- Які ознаки характеризують кожного із цих товаришів?
- **Поміркуй!** Чому живі істоти по-різному радіють Сонцю, Місяцю, Дощику?

Хорва́тської, печені́зький, роздра́жнювати, печені́жин.

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ ПЕРЕЯ́СЛАВ

Легенда

* * *

Пішов Володимир* на хорва́тів*. Коли ж він повернувся з війни хорва́тської, печені́ги* прийшли тим боком Дніпра від Сули́*. Володимир пішов навпроти них і зустрів їх на Трубежі́* коло броду, де тепер Переяслав. І став Володимир на цій стороні, а печеніги на тій, і не наважувались ні він на ту сторону, ні вони на цю сторону.

І під'їхав князь печені́зький до ріки, і покликав Володимира, і сказав йому:

— Випусти ти свого́ мужа*, а я свого, хай поборються. І якщо твій муж ударить об землю моїм, то не воюємо три роки; а якщо ж наш муж ударить, то воюємо три роки.

* * *

І розійшлися в різні сторони.

Володимир же, вернувшись у стан* свій, послав по табору глаша́тая* зі словами:

Український освітянський видавничий центр «Основа»

issuu-downloader.com

— Чи нема такого мужа, який би взявся боротися з печеніжином?

Не знайшлося нідé.

І почав тужити Володимир, звертаючись до всіх воїнів, і прийшов один старий муж до князя і сказав йому:

— Княже! Є в мене один менший син дома, бо з чотирма я вийшов, а він дома залишився. У нього з дитинства не було такого, щоб хтось ударив ним. Одного ж разу, як я сварив його, а він м'яв шкуру, то розгнівався на мене і роздер шкуру руками.

Князь же, це почувши, зрадів і послав за ним, і привели його до князя, і князь розповів йому все. Він же сказав:

— Княже, не знаю, чи здолаю його, спробуй-но мене: чи нема бика великого і сильного?

І знайшли бика великого й сильного, і велів він роздражнювати бика; поклав на нього залізо гаряче і пустив бика. І побіг бик мимо нього, і схопив він бика рукою за бік, і вирвав стільки шкури, скільки його рука захопила. І сказав йому Володимир:

— Можеш з ним боротися!

* * *

А назавтра прийшли печеніги, стали кликати:

— Чи є муж? Наш уже готовий!

Володимир же наказав тієї ночі воїнам одягти зброю, і зійшлися обидва стани. Випустили печеніги свого мужа: був-бо він превели́кий і страшни́й. І виступив муж Володимира. Поглянув на нього печеніжин і засміявся, бо був той середнього зросту. І розмірявши відстань між обома військами, пустили їх один до одного. Схопилися вони і стали міцно держати один одного, і здавив наш печеніжина руками, і вдарив

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ним об землю. І вигукнули руси, а печеніги побігли.

* * *

Володимир же на радощах заклав город на броду, тому і назвав його Переяслав, бо ж перейняв славу юнак той. Володимир великими мужами зробив* і його, і батька його. І повернувся Володимир у Київ з перемогою та славою великою.

Пам'ятник князеві Володимиру в Переяславі

Князь Володимир Глібович — князь переяславський. З його ім'ям пов'язана перша згадка назви *Україна.*
Хорва́ти — народ, який здавна жив і живе в Європі.
Печені́ги — народ кочівників-воїнів.
Трубі́ж — річка на Київщині.
Сула́ — річка в Україні, ліва притока Дніпра.
Муж — тут: сильний воїн.
Ста́ни — тут: війська.
Глаша́тай — той, хто голосно оповіщав волю князя.
Вели́кими мужа́ми зроби́в — тут: добре їх відзначив, нагородив чимось.

- Розкажи, якій події присвячено легенду.
- Знайди, яким за зовнішністю зображено печеніжина, а яким — руського воїна.
- Як утворилася назва міста Переяслав?

Придумай заголовки до кожної частини. Підготуй стислий переказ легенди.

ЦІКАВО ЗНАТИ

Чи знаєш ти, що місто Переяслав на Київщині називають «*містом музеїв*»? Їх тут близько 30! За допомогою інтернету, енциклопедій і розповідей дорослих дізнайся про них більше.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

Прислів'я

Прислів'я — короткі влучні образні вислови, що часто містять римовані слова. Вони передають тривалий досвід народу: поради, схвалення, застереження. Недарма́ говорять: ***«Прислів'я вчить, як на світі жить»***.

* * *

- Вік живи — вік учись.
- Щоб дру́гих учити, треба само́му вміти.
- Не всякий, хто читає, в читанні силу знає.
- Знання — дерево, а діло — плоди.
- Хто багато читає, той більше знає.
- Де сила не візьме, там розум допоможе.

* * *

- Умій сказати, умій і змо́вчати.
- Слово — не горобець, вилетить — не впіймаєш.
- Від теплого слова і на душі тепло.
- Слово чемне кожному приємне.

* * *

- Зробив діло — гуляй сміло.
- Без труда нема плода.
- Сім разів відмір, а один раз відріж.
- Бджола мала, а й та працює.
- «Добре» і «швидко» разом бувають рідко.

- Зверни увагу, як побудовані прислів'я. З яких частин?
- Яку інтонацію читання підказують розділові знаки?

Попрацюйте разом. Прочитайте вголос прислів'я кожної групи. Чим вони схожі за змістом?

- Доберіть до кожної групи прислів'їв узагальнювальну назву.
- Вивчи кілька прислів'їв напам'ять і намагайся вживати їх у своєму мовленні.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Народні загадки

За́гадка — це цікава задача. Вона має форму питального або розповідного речення, у якому слова часто римуються. У загадках зображається не сам предмет (або істота чи явище), а подібний до нього за суттєвими ознаками.

ПРО НЕБО, ЗЕМЛЮ, ЯВИЩА ПРИРОДИ

- Торох, торох, розсипався горох, почало світати, нема що збирати.
- Що світить по всьому світі?
- Поле не міряне, вівці не лічені, пастух рогатий.
- Усі його люблять, усі його чекають, а хто подивиться — кожен скривиться.
- Що у світі найбагатше?
- Кругом вода, а з питвом біда. Хто знає — де це буває?
- Без ніг, а біжить, без рук, а рукави має.
- Біле, а не цукор, м'яке, а не вата, без ніг, а йде.

ПРО РОСЛИНИ І ТВАРИН

- На городі молода пишні коси розпліта,
  у зелені хустинки золоті хова зернинки.
- Без рук, без ніг, а пнеться на батіг.
- Хто із води сухим виходить?
- Хто спочатку їсть, а потім вмивається?
- Стоїть хлопчик під пеньком, накрив голову брильком.
- Удень сліпа, а вночі зряча.
- Двічі родиться, а раз умирає.

- Вивчіть кілька загадок напам'ять.
- Пограйтеся в гру **«Загадай — я відгадаю»**.
- Пригадайте, які ще загадки з цих тематичних груп ви знаєте.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Попрацюйте разом! Проаналізуйте, як побудовані загадки. Знайдіть відгадки.

Щоб скласти загадку, треба:

- порівняти предмет, явище з іншим, схожим за істотною ознакою (скажімо, за кольором, формою, звуком, призначенням тощо);
- використати цю ознаку в загадці так, щоб не одразу можна було здогадатися, про що йдеться;
- висловити загадку стисло й чітко.

Наприклад, загадка ***«Поле не міряне, вівці не лічені, пастух рогатий»*** побудована на порівнянні: *поле не міряне* — небо, *вівці не лічені* — зірки, а *пастух рогатий* — ріжок Місяця.

- Повчіться складати загадки на певну тему (про рослини, тварин, комп'ютер, шкільне приладдя тощо).

Скоромовки

Пригадай, чому ці вислови ще називають *швидкомóвками*, *чистомóвками* та *спотикáнками*.

Повправляйся в читанні скоромовок: читай спочатку повільно, потім швидше, ще швидше. Правильно й чітко вимовляй усі слова.

Сів шпак на шпаківню,
заспівав шпак півню:
— Так, як ти, не вмію я,
ти не вмієш так, як я.

Бóсий хлопець сіно косить.
Роса рóсить ноги бóсі.

Біля броду бусол ходить,
бусленя з собою водить.

У Кіндрата куртка короткувáта.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

✦ Прочитай ще одну казку пані Марії і разом з нею спробуй дати відповідь на запитання: «*Звідки взялася усна народна творчість?*».

Ко́тка, обидва́, прапраба́бця, тихе́сенько.

Марія Солтис-Смирнова

КОЛИСКОВА ДЛЯ МИШІ

Мама-миша у норі співала трьом мишенятам колискову:

— А-а-а, котка два,
сірі, бурі обидва.
Один пішов на миші,
другий мишку колише.

Малюки уважно слухали. Вітер підспівував разом з мишею, і малюки швидко засинали холодним осіннім вечором.

Минуло трохи часу. Мишенята попідростали, кожне перейшло жити у власну нору, завело сім'ю.

І, коли в них з'явилися малята-мишенята, всі троє згадували мамину колискову та співали її.

— А-а-а, кота два,
шари, бури обидва…

Під таку пісеньку засинали перші мишенята.

У другій нірці матуся співала:

— А-а-а, ко́тка два
колисали немовля.
Один сірий, другий білий,
добрі няні обидва́.

Третя мишка згадувала мамину пісню дуже довго, але згадала все:

— А-а-а, котка два,
сірі, бурі обидва.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Один пішов на миші,
другий мишку колише.

Минув ще рік чи два. Повиростали й ці мишенята. І по їхніх нірках знову лунала колискова:

— А-а-а, тишина.
Мишо, не буди кота!
Бо як прийде кіт до хати,
вже ніхто не буде спати.

— А-а-а, котка два,
сіро-бурі обидва.
На мишей ходили,
дітей побудили.

А одна миша сиділа над мишеням та й гадала, чого це у колисковій треба про кота співати. Невже інших колисанок, крім про котів, нема.

«То ще твоя прапраба́бця співала», — згадувала вона мамині слова.

Та сама тихе́сенько наспівувала мишеняті в колисці:

— Ой, люлі, ой, люлі,
прилетіли гулі,
сіли на воротях
в червоних чоботях.
А ворота скрип-скрип,
мала мишка спить, спить.

От і до нас прийшло безліч різних колискових, які хтось та колись наспівував своїй дитині вперше, а тоді ці пісні передавалися з вуст в уста — справжня усна народна творчість.

А яка колискова твоя улюблена?

- Прочитай лише текст колискової.
- Як ти вважаєш, колискові — це лише усна народна творчість, чи є й авторські колискові пісні? Знайди інформацію про них в мережі «Інтернет».

Які колискові ти пам’ятаєш? Спробуй вигадати свою колискову для конструктора чи улюбленої ляльки.

Український освітній видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: мультфільм про колискові

Як ти розумієш значення слів? Поміркуй і розкажи.

Мультфільм — ...

Колискова — ...

Подивись мультфільм, присвячений українським колисковим. Чи сподобався він тобі? Яка колискова справила найбільше враження?

https://cutt.ly/4wphXbKN

Валентина Мельниченко.
Колискова

Обговоріть у колі друзів: чому людям потрібні колискові пісні? Чим колискові подібні до казок, а чим — відрізняються?

Український освітянський видавничий центр

issuu-downloader.com

Веселе слово

ГРИЦЮ, ГРИЦЮ

Жартівлива народна пісня

— Грицю, Грицю, до роботи!
— В мене порвані чоботи.
— Грицю, Грицю, до телят!
— В мене ніженьки болять.
— Грицю, Грицю, молотити!
— Я нездужаю робити.
— Грицю, Грицю, рубай дро́ва!
— Ка́хи-ка́хи! Нездоровий.
— Грицю, Грицю, печи хліб!
— Кахи-кахи! Щось охрип.
— Грицю, Грицю, іди їсти!
— Ой, чекайте! Де б тут сісти?

- Про що ця пісня? Що в ній засуджується?

Розіграйте сценку за змістом пісні: шість мовців по черзі звертаються до Гриця, а він інтонацією і жестами показує свою ліниву вдачу.

НАРОДНІ ПРИКМЕТИ

- Вологе літо й тепла осінь — на довгу зиму.
- Журавлі довго не відлітають — чекай снігу.
- Пізній листопад — буде сувора зима.
- Сильно рипить сніг — буде сильний мороз.
- Яскраві зірки на зимовому небі — на мороз.

- Дізнайся у друзів, а також своїх рідних, які народні прикмети вони знають.
- Як ти думаєш, звідки вони виникли? Чи можна їм довіряти?

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю…

- Усна народна творчість — це твори, які …
- Які твори ти прочитав / прочитала в розділі: казки, …
- Які речі допомогли Світанку перемогти?
- Кому з персонажів належать ці слова: ***«Де вже миритися? Битися з тобою, з іродом проклятим!»***?

Розумію, можу пояснити…

- У чому особливості чарівних казок?
- Чому говорять: ***«Казка вчить, як на світі жить»***?
- Чому про одне явище природи, одну рослину може бути кілька загадок? Наведи приклади.
- Як виникла назва міста ***Переяслав***?

Вмію…

- Визначити в казці зачин, основну частину, кінцівку.
- Розказати напам'ять прислів'я, скоромовки, загадати загадку.
- Скласти прислів'я з поданих частин:

Де сила не візьме,	той більше знає.
Хто більше читає,	умій і змовчати.
Умій сказати,	там розум допоможе.

- Дібрати до слів ***запримітив, оповідати, настрахати*** близькі за значенням.

Виявляю ставлення, почуття…

- *Які твори народної творчості ти знаєш? Які з них подобаються тобі найбільше?*
- *Чому народна творчість така різноманітна? Чи варто її знати і вивчати? Як використовувати в повсякденному житті?*

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЧИТАЄМО І ВІРИМО В ЗДІЙСНЕННЯ МРІЙ!

Добігає кінця цей рік. У першому місяці зими згадуємо, що відбулося в родині, класі, країні, чого ви навчилися, коли найбільше раділи, а коли сумували. Не тільки діти, а й дорослі з хвилюванням очікують зимових свят, які мають давню цікаву історію.

У розділі **ви прочитаєте** авторські та народні твори про зміни у природі, почуття і вчинки дітей, які прагнуть допомагати іншим.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- дізнаватися значення образних слів і висловів;
- виділяти у тексті ключові слова, головні думки;
- визначати ставлення автора до прочитаного;
- вчитися продовжувати, доповнювати прочитане;
- дізнаватися з **«Медіавіконця»**, як можна зробити селфі з улюбленою книжкою.

issuu-downloader.com

Василь Сухомлинський

СОНЯЧНИЙ ДЕНЬ УЗИМКУ

Зійшло сонце й освітило дивовижну картину: дере́ва стоять у білому інеї, ніби на них за ніч виросли маленькі, немов пташиний пух, листочки. Я підійшла до верби. Доторкнулася до гілочки — і на мене посипалися легенькі пушинки. Ні, не буду більше торкатися тебе, ве́рбо, красуйся у своєму чарівно́му вбранні́.

Аж ось до мене прилетіла синичка. Щось защебетала й сіла на товсту гілку верби. Як ти сіла, синичко, що не збила жодної пушинки?

— Синичко, — прошу я, — зроби так, щоб оця краса збереглася назавжди. Щоб не повіяв вітер, не облетів ніжний пух.

А синичка відповідає:

— Якби ця краса була завжди, то не бачила б ти більше ніякої краси. Ні весни на небі, ні світанку, ні пісні соловейка.

Я пішла додому, сіла біля вікна, взяла олівець і намалювала на великому аркуші всю цю красу: біле вбрання верби, блакитне небо, ясне сонечко й добру синичку.

- Прочитай твір. Назви́ дійових осіб.
- Цей твір — казка чи оповідання? Доведи свою думку.
- Яку дивовижну картину побачила дівчинка? Як насправді називається цей «ніжний пух»?
- Як вона розповіла про свої враження? Прочитай.

Знайдіть речення, у якому висловлено ***головну думку***. Обговоріть, як ви її розумієте.

Український освітянський Видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Ліна Костенко

СИНИЧКИ НА СНІГУ

Синиці **голодом** намлі́лись* || —
така зима, | така зима!.. |||
Оце б у ви́рій* | полетіти, || —
так **батьківщини ж там нема.**

Намлі́лись — *тут*: намучилися, стомилися.
Ви́рій — теплі південні краї, куди відлітають на зиму перелітні птахи.

- У яких рядках вірша сказано про стійкість синичок?
- Читаючи, передавай своє ставлення до пташок.

Зірка МЕНЗАТЮ́К — сучасна українська письменниця — народилась 1954 року в селі Мамаївці під самими Чернівцями. Письменниця згадує, що почала писати оповідання і вірші ще у шкільні роки. Її казки, оповідання цікаві, різноманітні, їх охоче читають молодші школярі.

Перестрі́ла, пересва́ряться, дошкандиба́ю, зіщу́лилася, баляндра́си.

Зірка Мензатюк

НОВОРІЧНА ПРИГОДА З ВІДЬМОЮ

Василько спішить, аж лід під ногами хрустить, аж сніг порипує.

А в сусідньому будинку живе відьма. От вона й перестрі́ла хлопця:

— Куди ти, Васильку, біжиш, що лід під ногами хрустить і сніг порипує? — спитала солоде́ньким голосом.

— До школи, на ялинку! — відповів Василько.

— Ви там будете співати й танцювати? І подарунки дістанете? — випитувала відьма.

Український освітянський видавничий центр Оріон
issuu-downloader.com

— І подарунки теж! Книжки, цукерки.

— Піду і я з тобою. В мене давно готові чари. Діти від них кричатимуть одне одному: «Мій костюм кращий!» — «Мої цукерки солодші!» От вони й пересва́ряться.

Тут уже Василько злякався. Не можна, щоб відьма прийшла на свято! Треба її завернути. Тільки як?

Раптом він дещо згадав. «Відьма в школі не вчилася, тому нічого не знає про слова. От я її й поморо́чу!» — придумав він, а вголос сказав:

— Тітонько відьма, вертайтеся додому. Хіба ви не бачите, яка надворі завірюха?

— Еге, мете. Та якось дошкандиба́ю, — мовила відьма, насунувши капелюха на самі очі.

— Е-е-е, тітонько! Ви прогноз погоди по інтернету не дивилися!

— Що ні, то ні, — сказала відьма. — Нема в мене того… як його… інтернету.

— А в прогнозі сказано, що сьогодні **ХУРТОВИ́НА! МЕТЕЛИЦЯ! ВІХОЛА! СНІГОВІЙ!**

— Невже буде стільки всього?

— Ага, буде! **ХУ́ГА, ЮГА́, ЗАМЕТІ́ЛЬ, ХУРДЕ́ЛИЦЯ…**

— Ого-го, як їх багато, — зітхнула відьма.

— …**ку́ра**, **хви́ща**, **хурте́ча**, **завія́**, **сніжни́ця**!

— Що ж робити? — відьма вагалася, але вертатися не хотіла.

«Нічого, зараз я її переконаю», — подумав Василько, а вголос сказав:

— Вертайтеся! Бо вітер **ХОЛОДНИЙ! МОРОЗНИЙ, СТУДЕНИЙ** вітер! **ЗИ́МНИЙ, КРИЖАНИ́Й!**

Відьма зіщу́лилася, бо раптом дуже змерзла. Справді, вітер пронизував до кісток. Саме такий, як говорив Василько.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— А ти, хлопче, чого не вертаєшся? — спитала відьма.

— Я загартований! Я на лижах бігаю, катаюся на санях і на ковзанах. А ви, пані відьмо, спортом не займаєтеся, тому захворієте. Це дуже **СУМНО** — захворіти на самий Новий рік. **СМУТНО, ЖУ́РНО, НЕВЕСЕЛО** і навіть **ПЕЧАЛЬНО. І ТО́СКНО, і БЕЗРАДІСНО…**

— Таки правда. Аж плакати захотілося, так стало себе жаль, — нарешті пого́дилася відьма. — Тільки що мені вдома робити, щоб не нудьгувати?

— Заваріть собі кухлик чаю з чарівної м'яти чи ромашки, зателефонуйте до давньої прия́тельки і **ГОВОРІТЬ, БАЛАКАЙТЕ, ЛОПОТІТЬ, ПАТЯ́КАЙТЕ, БАЗІКАЙТЕ, ТЕРЕВЕНЬТЕ, РОЗВОДЬТЕ ТА́РИ-БА́РИ, ТОЧІТЬ БАЛЯНДРА́СИ, НАПЛЕТІТЬ СІМ МІШКІВ ГРЕЧАНОЇ ВОВНИ!**

— Ти диви, скільки справ, — здивувалася відьма та й почимчикувала додому.

А Василько пода́вся в школу, і таке там гарне вдалося свято! Ніхто з дітей не казав нікому неприємних слів, ніхто ні з ким не сварився, а всі танцювали, гала-сували, сміялися і веселилися.

- Сподобалася тобі казка? Що вас здивувало?
- Як знання про значення слів допомогли Василькові переконати відьму?

Попрацюємо разом! Які слова, що використовував хлопчик, ви не зрозуміли? Де можна дізнатися про їх значення?

ПРИСЛІВ'Я

До учіння треба розум і терпіння.

Вчи іншого — і сам помудрішаєш.

issuu-downloader.com

Галина Малик

ГРУДЕНЬ

Звівши брови крижані,
їде Грудень на коні.
У сіде́льці золотім
Миколай сидить за ним.
А назустріч — Рік старий:
— Здрастуй, Миколай святий!
Поки я сюди добрів —
подивись, як постарів!
Кидай того Грудня —
морозила й студня,
та гайда до хати
Рік Новий стрічати!

- З ким зустрівся Рік старий? Чому він дуже постарів?
- Які образні вислови характеризують Грудня?
- Яку словесну картину ти намалюєш за рядками вірша?

Роздивіться світлину. Таким уявили святого Миколая юні кияни і киянки, що брали участь у конкурсі «Портрет святого Миколая». А яким бачите героїв вірша ви? Розкажіть або намалюйте.

Український освітянський видавничий центр «Корона»

issuu-downloader.com

Чи знаєте ви українські різдвяні мультфільми й кінофільми? За допомогою інтернету, а також порад друзів і дорослих складіть веселу програму для новорічно-різдвяного свята.

Кадри з мультфільму «Щедрик».
Наспівав і записав *Олег Скрипка*.
Зліпив і зняв *Степан Коваль*.
Сценарій і персонажів вигадав *Сашко Лірник*

Український освітянський видавничий центр «Сузір'я»

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: селфі

Се́лфі (*від англійського слова — «сам», «само»*) — різновид світлини-автопортрета, сутність якого полягає у фотографуванні самого / самої себе на відстані витягнутої руки або з використанням дзеркала.

Чи любите ви робити селфі? З якою метою?
Роздивіться світлини, на яких діти і підлітки знімають селфі. Як ви вважаєте, вони все роблять правильно?

ОБГОВОРІТЬ: ЯКИХ СЕЛФІ СЛІД УНИКАТИ? ЧОМУ?

- ✓ Не робити селфі на залізничних коліях, на воді, з тваринами, на дахах будівель, на вагонах поїздів, на трасі.
- ✓ Не варто фотографуватися під час грози, буревіїв, смерчу.
- ✓ Під час перебування у відпустці не слід публікувати сімейні світлини, оскільки злочинці можуть скористатися цією інформацією для пограбування вашої домівки.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Дізнайтеся більше про конкурс **«Селфі з улюбленою книжкою»**. Його проводять у шкільних і дитячих бібліотеках України. Цікаво, що із задоволенням участь беруть і дорослі. Як ви думаєте, чому?

ФОТО З УЛЮБЛЕНОЮ КНИЖКОЮ

Зроби селфі зі своєю улюбленою книжкою. Запропонуй зробити це і своїм рідним. Підготуй про це розповідь.

Український
Цей
issuu-downloader.com

Бажаю тобі і твоїм друзям
веселих різдвяних і новорічних свят!

Прочитайте засівальну пісню радісно, заклично. Вивчіть її напам'ять.

* * *

На щастя, на здоров'я,
на Новий рік,
аби вам родило
краще, ніж торік.
Жито, пшениця,
всяка пашни́ця,
коноплі під стелю,
сорочка по землю,
а льон по коліна.
Аби в нас, хрещених,
голова не боліла,
будьте здорові,
з Новим роком!

Роздивіться картину і складіть за нею розповідь.

Ольга Кваша.
Колядники

Скринька очікувань

Відкрийте скриньку очікувань. Знайдіть свої записи. Що з очікувань справдилось, а що ні? Обміняйтесь думками.

issuu-downloader.com

Ірина Жиленко

ЗДІЙСНИТЬСЯ ВСЕ...

Коли ми вірим у неможливе,
воно можливим для нас стає.
І нещасливі стають щасливі,
коли годинник дванадцять б'є.

Коли ми любим, коли ми вірим —
ми всі стаємо чарівники.
І дикі звірі стають покірні,
навіть їжу беруть з руки.

Коли ми хочем, коли ми прагнем —
все буде, буде. Той час проб'є.
Ми добрі феї, ми сильні маги.
Запрагнем щастя —
і щастя є!

І буде Радість в нас Отаканна!
І отакусінька печаль.
Заб'ється серце у манекена,
а музика розплавить сталь.

Все збудеться. Усе здійсниться...
От-от настане... Настає!
Умій лиш вірить і трудиться,
і прилетить твоя жар-птиця,
коли годинник дванадцять б'є!

- Прочитай вірш. Коли може *здійснитися все*?
- Чи погоджуєшся ти із закликом поетеси?
- Читай вірш піднесено, впевнено, виділяй голосно слова, які найсильніше передають прагнення до здійснення мрій.
- Які рядки тобі особливо сподобались?
- Вивчи їх напам'ять і розкажи рідним.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

✦ Прочитай ще дві казки пані Марії. Обговори з друзями, чи створюють ці історії передноворічний настрій. Завдяки чому це відбувається?

Поцу́пила, ли́читиме, су́тінки, ми́шачої.

Марія Солтис-Смирнова

РІЗДВЯНА ІСТОРІЯ

Сорока сиділа у гнізді. Після останньої хуртовини вона прибирала домівку та й надибала сховок. Вийняла звідти всі свої скарби: ось стрічечка, яку знайшла на березі; годинник, залишений кимось під сосною; шматочок дзеркальця, принесеного з міста; намисто, що колись ще бабуся поцу́пила на ринку; кілька блискучих монеток, підібраних на тротуарах.

«Тільки чогось тут бракує, — подумала Сорока й одразу ж відповіла про себе: — Радості». Останнім часом білобока перестала радіти скарбам.

Та й друзів у неї не залишилось. От Білочці стрічка сподобалась:

— Гарний був би бант на хвостик.

Але Сорока вирішила не ділитися й відразу сховала знахідку.

Намисто зайчиха Зося вподобала:

— Ли́читиме до моєї спіднички. Сяє, наче сонечко.

Та білобока наділа намисто на шию і полетіла додому.

— Доведеться Різдво самій святкувати, — засумувала вона. Ще раз глянула на скарби… І вирушила з торбинкою в су́тінки.

То біля зайчикової хатки спустилася, то біля ми́шачої нірки… Лише не вдалося Сороці тихо подарунки розкласти. Всі вони виблискували у світлі віконечок.

issuu-downloader.com

До вечері не залишилось і часу, коли білобока з порожньою торбинкою повернулася додому. А тут на неї чекала Білочка з кутею, Мишка з пиріжками й зайчики із солодкими подарунками:

— Веселого Різдва! Дозвольте колядувати!

Такої щасливої Сороки ніхто ніколи перед цим і не бачив.

Адже щастя не в скарбах.

- Що було серед скарбів Сороки? Чому Сороці не вистачало радості? Вислови свою думку.
- Чому вона вирішила віддати зайчисі намисто?
- Що вразило білобоку після повернення додому?

Поясни, як ти розумієш останнє речення оповідання. Чи згоден / згодна ти з авторкою? Свою думку обґрунтуй. Обговори з однокласниками й однокласницями.

ЯК ЇЖАЧОК ВЗИМКУ ЯЛИНКИ РЯТУВАВ

Наснилось Їжачку, що він прокинувся весною, а довкола жодної ялинки не росте, та й у цілому лісі ні одної не залишилось.

Аж прокинувся малий!

Хотів було з-під ковдри вилізти, але лапки змерзли.

Завернувся він у ковдру, наче в шубку, і вийшов на вулицю.

А там!!! Білі шапки на соснах, шубки на ялинках, земля теж біла-біла. Ступив Їжачок на неї — ох як холодно! Взув подаровані овечкою валяночки — тепло.

Пішов малий на улюблену галявину, де він з друзями гуляти любив. Тут і овечка Біленька, і козеня Прудке, і зайчик Вухастик, білочка Спритна — усі в зборі.

— Що ви тут робите? — із цікавістю підійшов малюк.

— Ти чому не спиш? — спиталась Спритна. — Тобі не холодно?

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— Наснився мені сон, що весною жодної ялинки в лісі не зосталось.

— Все може бути. Попереду Новий рік, люди до цього свята зелені красуні рубають, в міста і села забирають, — овечка була найстаршою і найрозумнішою.

— Треба цьому зарадити! — Їжачок спочатку й не помітив, що на маленькій ялиночці біля друзів яблучка, шишки, грибочки й горішки висять.

— Ми теж до свята готуємось, — Білочка показала на пташок, що несли в дзьобах ягідки для прикрас.

Раптом на дорозі неподалік загуркотіла машина. Вона зупинилась зовсім поряд, і вже за кілька хвилин на галявину вийшли чоловік з дружиною та троє діток.

Малюки відразу ж почали снігову бабу ліпити. І ялинку побачили:

issuu-downloader.com

— Гляньте, яка гарна, — сказала найстарша дівчинка. — Може, ми її собі візьмемо?

Мама з татом підійшли до прикрашеної красуні.

— Мабуть, це звірята готуються до свята. Ми не можемо її забрати.

Тато похитав головою.

Тут найменший синочок побачив заяче вушко:

— Зайчик, зайчик!

Вухань злякався і втік. А от Їжачок лишився. Спочатку думав скрутитися клубочком, але побачив добрі дитячі очі.

«Мене не образять».

І малий виліз зі схованки.

Мама взяла його на руки. Почала гладити теплою рукавичкою:

— А тобі чого не спиться? Ялинки захищаєш? — І радісно додала: — Давайте краще не зрубаємо, а у відро ялинку викопаємо, щоб після свят знову посадити. Ще й друзям так порадимо.

Вона відпустила малого захисника:

— Можеш спати спокійно, з ялинками нічого не станеться.

Їжачок їй повірив. І після того, як гості пішли, а він попрощався з друзями, запропонував для певності зелені красуні прибрати — горішки і ягідки розвісити.

Так вони й зробили.

Коли колючий сонько́ прокинувся весною — всі ялиночки були на місці.

- Який сон наснився Їжачку?
- Чи змогли звірята врятувати ялинки?
- **Роздивись** ілюстрацію до тексту. Який епізод зобразила художниця? Придумай назву для ілюстрації.
- А яку ялинку ви прикрашаєте на свято вдома? І чим?

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

✦ Прочитай вірші про Новий рік. Чому всі люблять новорічні свята? Вислови свою думку.

Василь Моруга

НІЧКА-НОВОРІЧКА

Гарна нічка-новорічка!
Найчудовіша в зимі!
Новорічка-чарівничка…
Поміркуйте-но самі:
на ялинках ця чаклунка
скрізь запалює зірки
і найкращі подарунки
нам кладе під подушки.

О дванадцятій годині
похитнеться стрілка — скік!
І ми всі за мить єдину
підростем на цілий рік.

Дмитро Чередниченко

НОВИЙ РІК

Прийшов **Січень-новорі́чень**,
приніс торбу мальо́вану:
— З Новим роком, малята!
Виглянув з торби **Горішок**:
— Будьте міцні й здорові!
Виглянув **Калач-посівач**,
сипону́в пашниці:
— Щастя й добра вам,
як води з криниці! —
А дід Старий рік
закотився бубликом
у сніг.

- Що було в торбі? Хто і як привітав дітей?
- Поміркуй і поясни, чому виділені слова написано з великої літери.

Прочитайте вірш радісно, виділяючи голосом побажання. За бажанням театралізуйте його для новорічного привітання рідних і близьких.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: новорічна листівка

Роздивись різдвяні й новорічні листівки з різних часів і країн. Що їх, на твою думку, об'єднує?

Поміркуйте, що головне в новорічній листівці. Обговоріть.

Придумай побажання, які ти б написав / написала на листівці.

Перейди за QR-кодом або посиланням, передивись майстер-клас з виготовлення новорічних листівок. Пригадай уроки дизайну і технологій та мистецтва й виготов новорічну листівку для найдорожчих.

qr.orioncentr.com.ua/aAW1F

Український освітянський видавничий центр

issuu-downloader.com

✦ Прочитай оповідання сучасної української письменниці. Про які часи в ньому йдеться? Чи можна цю історію теж назвати різдвяною? Доведи свою думку.

Першогруднéвість, тéмінь, свистíнь, життєминýлість, віншувáнь.

Справжність

Галина Гузовська-Корицька

ЧЕРЕВИЧКИ НА ІМЕНИНИ

Першогруднéвість нависла над світом. Крізь фіранку продирався сірий ранок. Він у пóтемках наштовхнувся на гасову лампу, яка вже другий місяць була незамінним помічником людини. Під руку потрапив і розряджений айфон, який останнім часом рідко давався чути.

— От біда. Не дочекається дзвінка хлоп'я, — замислився першогрудневий.

Ромчик спросоння протер оченята. Сірість і сирість заповзали в кожен куточок хати, підкрадалися до ніжок, які виглядали з-під ковдри.

— Це ще не біда, — по-дорослому міркувало хлоп'я. — Я що? У хаті. А ось татусь в окопі.

Шкода. І на зв'язок не може вийти. Тéмінь.

Ромчик зростав щасливим в українській родині. Пишався батьком — офіцером, який ніс службу на кордоні. Йому було затишно з матусею-вихователькою, дідусем та бабусею-пенсіонерами. Але це було до…

Дитячі ігри у війну відійшли в минуле, а настали воєнні реалії. Не для дитячих роздумів.

Більш ніж пів року, як із бабусею переселилися до дядька на Поділля. Тривога настигла й тут. Підвал чи дві стіни. Аби тільки врятуватися. А ота ракета

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

із вогненним хвостом, що пролітала над селом, до цих пір перед очима. Вона не з мультика. Наяву.

Дідусь зостався сторожувати хату. Рябка й Мурчика. А може, вони його вартують? «Не залишиш їх на поталу ворогу. Зрослися», — казала бабуся, змахуючи з повіки непрохану сльозу.

— Не залишиш, — погоджувався малий.

Вони його не раз прикривали в підвалі. Тепер допомагатимуть дідусеві. Зостався на всю вулицю самотиною. Сусіди вибралися з пекла. Покинули нажи́те роками. Аби тільки не чути тих вибухів і свистінь над головою. А дідусь вистоїть.

Життєминулість насідала спогадами в дитячій душі. Раз по раз виштовхувала на світ Божий найщасливіші миті з минулого.

— А ще рік тому все було по-справжньому: тато, мама й море. Справжнісіньке. Серед зими.

Глянув на розряджений телефон. — Нема світла — нема життя, — приказувала бабуся. — Сама переживала темінь у дев'яностих. Але то було за мирних часів.

— Не страшний мені сірий ранок, — підводячись у ліжку, роздумував хлопчик. — Я ж у хаті. А ось матуся — в дорозі. Волонтерка. Обіцяла сьогодні повернутися.

Ромчик виглянув у вікно. Овва, першогрудневий морозний ранок узявся за роботу: деревам дібрав срібне намисто, ягодам калини додав кришталевого відблиску. І підсніжив дорогу. Щоб не слизько. Для матусі. Мусить повернутися. Іменини в сина!

— Із мене починається зима, — згадалося, як приказував татусь, коли вітав. — Навряд чи сьогодні дочекаюся віншувань.

Український освітянський видавничий центр
issuu-downloader.com

Хлопчик підійшов до вимикача. Клацнув. Світла так і не було.

— Може, згодом? — не втрачав надії на підзарядку телефона. Повернувся під ковдру. Не спалося.

— Ромасику, з іменинами тебе, — заглянула в кімнату бабуся Ганька й чмокнула онука в голівку. — Нумо ранкову сірість розганяти, снідати й за лист братися. Не за горами святого Миколая. Уже замовлення приймає.

— Бабусю, то все казочки. Я не маленький. Єдине, про що мрію, то щоб війна закінчилася, а татусь і матуся додому повернулися. З Перемогою!

— Обов'язково так і буде, — сказала бабуся, погладивши онука по голові. — І ти можеш їм у цьому допомогти.

— Я? — здивувався хлопчина.

— Пам'ятаєш, як ти минулоріч допоміг маленькому горобчикові? — запитала Ганна Петрівна.

— Так то ми з татусем майстрували годівничку, — заіскрилися оченята.

— Цьогоріч допоможемо шпакам, — промовила жінка. — Війна навчить усього: і вогонь добувати, і шпаківню майструвати. Я вже усе й підготувала.

Ромчик повеселішав.

— Хатинка для шпаків — це не дупло для білочки, — міркувало хлоп'я, згадуючи, як із батьком допомагали й вивірці помешкання до зими вибирати.

Татусь тоді жартував: «Треба білці й капчики сплести, щоб ніжки не поморозила».

— Сміхота́, — дивувався малюк. — Як вона їх надягатиме? А носитиме?

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— Коли в ноги мерзнути, то всього навчишся, — приказував батько, жартуючи.

— І мені знадобилися б черевики, — глянув на зношені капці. — Їхали на тиждень-два, а вже й зима постукала у двері. Я можу почекати, а от білочка…

— Бабусю, — звернувся Ромчик, — а ти можеш для вивірки капчики сплести?

— А для чого вони їй? — глянула Ганна здивовано на онука. — Її природа нагородила справжніми.

— І що? Вона цілий рік в одних? — запитувало хлоп'я, усовуючи ніжки в зачовгані шльопанці. — А в мене так не виходить…

…А що грудневий день? На заячий скік. Здається, тільки ранок переймався проблемами хлоп'яти, а вже першогрудневе надвечір'я з цікавістю заглядало крізь вікно.

— Треба лампу запалити, — узялася Ганна за сірники.

— Я перевірю вимикач, — Ромчик натиснув — і світло залило кімнату.

— Бабусю, ось і подарунок на іменини, — зрадів хлопчина. — Телефон на зарядку! Татусь обов'язково набере. Він пам'ятає, що з мене зима починається!

— Аякже! На честь прадідуся давав тобі ймення, — загадково мовила Ганна Петрівна.

— Може, і матуся підоспіє на вечерю? — заглядаючи в присмерки, надіявся.

На столі завібрував телефон.

— Татусь, — хлопчина кинувся до айфона.

— Синочку, любий! — басовито прозвучало на тому кінці. — З іменинами.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Таки з тебе почалася зима. Засніжило тут.

— Матуся казала, що то вам на руку, — по-дорослому відповів хлопчина.

— Нам на радість, а ворогу на смерть, — запевнив.

Раптом прочинилися двері — і на порозі постав військовий.

Ромчик від несподіванки аж рота роззявив.

— А ґави тут не літають? — усміхаючись, простягнув руки до хлоп'яти. — Дивись, бо залетить.

Син за один скік опинився на руках батька. Обіймаючи рідного, міцно притиснувся до неголеної щоки.

— І справді дивина, — міркував Ромчик. — Тільки лист написав святому Миколаю, аж тут…

— Татусю, а ти знаєш, де Миколаї збираються? — запитував, не відпускаючи шию.

— А як мені не знати, якщо я до їхньої касти належу, — жартував чоловік, міцно пригортаючи сина.

— А погляньмо, що сам святий Миколай тобі передав, — запропонував, знімаючи наплічник. — Присядь на стілець.

Ромчик слухняно виконав волю батька й стежив, як міцні пальці розв'язували рюкзак.

— Може, допомогти? — нетерпляче запитав.

— А спробуй, — погодився Микола. — А то пальці від морозу непокірні стали.

Мотузка піддалася: чи то від настирливості двох пар рук, чи то від бажання задовольнити нетерплячість хлоп'яти.

— Може, і моя допомога знадобиться? — зайшла в кімнату жінка.

— Як сніг на голову, — вигукнув Ромчик, полишив наплічник і кинувся обіймати матусю. — Як торік, —

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

приказував, чмокаючи в розчервонілу від морозу щоку. — Будуть справжні іменини.

— Ой! Задушиш, — сміючись, щасливо пестила сина.

— Матусю, уявляєш? Святий Миколай існує. Я тільки сьогодні написав йому листа, а він і виконав мої прохання. Я так хотів, щоб були справжнісінькі іменини.

— А дарунки приймати будемо? — заглядаючи в рюкзак, запитав Микола.

— Будемо, будемо! — радісно повторив Ромчик і потягнувся до наплічника.

Яким же було його здивування, коли діставав звідти черевички.

— З іменинами, сину, — пригорнув батько. — Здоровий зноси й ще на кращі заслужи, — побажав рідний. — А ще тобі від моїх побратимів батончик. З'їси — сильнішим станеш.

— Таким, як ти? — притискаючи черевики, перепитав.

— Як син свого батька, — засміявся Микола. — Дай Боже, щоб під мирним небом.

— Татусю, а як ти додому вирвався? Ти ж казав, що там в тебе роботи — непочатий край, — допитувалося хлоп'я.

— З нагоди іменин Романа Крутивуса мені надано десятиденну відпустку, — жартував Крутивус-старший...

Іменинник ще довго не вкладався спати. Приміряв. Оглядав. Справжні. Зимові.

Татусь подбав!

— І справді дивина, — міркував Ромчик. — Тільки лист написав святому Миколаю, а вже й обнову

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

отримав. Мабуть, таки є таке місце, де Миколаї збираються, — губився в здогадках, знімаючи черевички.

Ще раз проглянув скупе прохання до святого Миколая.

— А що? Я в хаті. Правда, у дядьковій. Єдине, чого прошу в чарівника, то це Перемоги, — робив посил, повертаючись на бочок. — І щоб татусь і матуся завжди були поруч.

Уже вві сні Ромчик у нових черевиках закликав на новосілля шпаків.

Справжність.

- Чи сподобалося тобі оповідання? Які почуття викликало?
- Які нові слова зустрілися? Випиши їх.
- Разом з однокласниками й однокласницями поясніть, як ви їх розумієте.

Роздивися картку «З Різдвом!», випущену «Укрпоштою» у 2022 році. Чи можна її назвати ілюстрацією до цього оповідання? Поясни свою думку. За бажанням створи свою ілюстрацію.

Олександр Охапкін.
З Різдвом!

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю…

- Які твори в розділі авторські, а які — народні?
- Про яке зимове свято розповідається у вірші Ірини Жиленко?
- Що таке ***селфі***?
- Про яку пригоду написала казку Зірка Мензатюк?

Розумію, можу пояснити…

- Як ти зрозумів / зрозуміла назву розділу?
- Про кого з героїв прочитаних творів можна сказати: ***важливі не красиві слова, а гарні вчинки***?
- Чим оповідання відрізняється від казки?

Вмію…

- Поставити запитання до тексту.
- Знайти в тексті основну думку.
- Вибрати інформацію з прочитаного тексту й пояснити, чим вона зацікавила.

Виявляю ставлення, почуття…

- *Які книжки про різдвяні і новорічні свята ти читав / читала? Чому вони тобі подобаються?*
- *Чому так важливо вірити в новорічне диво і мріяти про переможне майбутнє?*
- *Які почуття в тебе викликають герої / героїні різдвяних оповідань? Чи подобаються тобі їхні вчинки?*
- *Який із творів, що ти прочитав / прочитала останнім часом на уроках літературного читання, найбільше відповідає твоєму новорічно-різдвяному настрою?*
- *Який із «зимових» творів допоміг тобі замислитися? А який залишився незрозумілим? Який ти хочеш обговорити з рідними і друзями?*

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЧИТАЄМО І ВЧИМОСЯ ЛЮБИТИ СВІЙ КРАЙ!

Художники малюють картини фарбами, а письменники створюють **о́брази** словами.

Ви прочитаєте твори про наш рідний край. Красу природи й людей змальовано так влучно й вира́зно, що ці картини не лише можна побачити у своїй уяві, а й відчути ставлення авторів до зображеного.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- визначати настрої і почуття дійових осіб, образні вислови, які вжито, щоб змалювати побачене;
- досліджувати жанрові особливості творів;
- ділитися враженнями про прочитане, переказуючи твори;
- застосовувати прийоми роботи з дитячою книжкою.

issuu-downloader.com

Варвара Гринько

РІДНИЙ КРАЙ

Водограй,| полів розмай,|
зелен гай,| ліщи́на…|||
Все| це рідний,| любий| край|| —
наша Батьківщина.||
Пам'ятай,|не забувай||
батьківську| стежину.||
Прикрашай,| шануй| свій край,|
дім свій|| — Батьківщину.

- Якими словами авторка передає свою любов до рідного краю?
- Знайди і прочитай пари римованих слів.
- Прочитай вірш так, як його відчуваєш.
- Вивчи вірш напам'ять.

Олекса Палійчу́к

КИЇВ

✦ **Що ти знаєш про нашу столицю?**

Ося́яний промінням слави,
золотове́рхий, величавий,
ген-ген розкинувся довкола
на вічних пагорбах і долах
мій рідний Київ, **місто-сад,**
моя столиця. Святоград.
Йому тополі і каштани
клеча́ють* вулиці, майдани,
милує око сам Дніпро;
до нього стелиться метро…
Йому поклав любов і труд
наш **мудрий люд, красивий люд.**

Клеча́ють — тут: прикрашають.

- **Поміркуй** над значенням виділених висловів: чому поет так називає Київ?
- Який образ Києва вони створюють?
- Які слова написано з великої літери? Чому?

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

✦ Прочитай ще дві казкові історії пані Марії. Поясни, як вони пов’язані з темою цього розділу.

Гори́щі, розташо́вувався, черне́ць, зві́дувачку.

Марія Солтис-Смирнова

МАГІЯ КНИГ (ОСТРІГ)

Міла завжди любила легенди. Якось у бабусі на гори́щі дівчинка знайшла стару книжку, на якій була намальована вежа, де зараз розташовувався музей книги рідного міста.

Майбутня першокласниця почала читати по складах: «Біля руїн замку стояв старий чернець*.

Він прибув сюди здалеку і мріяв залишитися в цьому тихому місті.

Спочатку він прийшов до академії. Але там було дуже гамірно. А старенький любив тишу. І книжки.

Бібліотеки в Острозі тоді не було.

— Що ж робити?

— Писати, — прошепотів вітер поруч.

— Для себе?

— Ні, для людей.

— Нема бібліотеки. Де ж рукописи зберігати?

— Відкрий музей.

Так одна з уцілілих веж в Острозі стала Музеєм книги».

* *Черне́ць,* або *мона́х,* — особа, яка, відмовившись від звичного життя, присвячує себе служінню Богові.

issuu-downloader.com

Та тільки маленька дочитала, як книжечка в руках зникла.

За обідом дівчинка спитала:

— Бабусю, а відведеш мене до Музею книги?

— Звісно, дитино.

Як там гарно! За склом стільки цікавих давніх рукописів, пера, чорнильниці.

Та ось Міла побачила вже знайому сторінку з легендою.

— Це правда? — спитала малеча пані завідувачку.

— А тобі як здається? — спитала та з усмішкою.

І Міла ще раз оглянула зал із книжками. Тут точно живе магія.

- Що читала дівчинка?
- Куди спочатку навідався монах?
- До кого зверталася Міла в музеї?
- Сформулюй, як ти розумієш слово «бібліотека».

- **Роздивися** світлини з експозиції Музею книги і друкарства в Острозі. Що тебе в них зацікавило?

Уяви, що тобі запропонували спланувати музей книги і друкарства. Які відділи у ньому були б?

Допоможи пташці знайти ключове слово, або словосполучення чи речення в цьому оповіданні.

Український освітянський медіа-центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Вну́трішнім, фортепіа́но, мандрівни́ця, прапра-пра́внуком, неподалі́к, нота́тник.

НОТКА І НІКО

Мишка Нотка сиділа у своїй нірці та перебирала зошити з нотами.

«“Щедрика” знаю, “Подоляночку” також. Треба ще вивчити якусь польку — і до концерту готова».

Вона жила в музичній школі, де було кілька корпусів, з’єднаних вну́трішнім двориком, тому й сама без музики не могла.

Але величезне фортепіа́но було для Нотки недосяжне.

Дідусь вирізав їй маленьку копію бандури, прикріпив струни з кінської гриви, і мишка щовечора, коли у школі залишався тільки сторож, грала на своєму інструменті.

Але сьогодні Нотка почула цокання годинника і згадала, що вони з Ніко мали зустрітися в сільській школі у музеї.

Вона вибігла у дворик, схопила з-під лавки горішок, потрусила його, щоб перевірити, і помчала далі.

У кишеньці мишка мала для друга ще один подарунок.

Ось залишились позаду карта срібного краю* і намальовані книжки під обласною бібліотекою.

* *Срібний край,* або *Срібна Земля,* — одна з назв Закарпаття, запроваджена на початку минулого століття.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

Крихітна мандрівни́ця оминула собор, пронеслася повз мури Ужгородського замку і добігла до входу в музей «Скансен»*. Ще трішечки.

Ніко навіть не помітив, що подруги нема. Він був праправна́вуком великого мишачого історика. І продовжував його справу. Тому зараз перебирав дідусеві нотатки і думав, що ще можна дослідити неподалі́к.

— А про мене й не згадують, — засміялася Нотка, коли забігла в шкільний клас.

— Дивися. План церкви. Біля замку розкопки почалися. Ходімо, — Ніко так навіть не відірвався від паперів.

— Спочатку поснідай.

Подруга вручила юному вченому горіх.

— А тоді вже й побіжимо шукати скарби́. Тобі знадобиться ось це.

Мишка вручила товаришу книжечку з поки порожніми сторінками.

— Справжній нота́тник! Дякую!

Обоє з'їли по чверті горішка і вибігли до замку.

* *Ска́нсен* — музей просто неба.

issuu-downloader.com

Ранок ще не наповнився голосами, стукотом каблуків і машинами людей. Тому крихітні дослідники опинилися в замку самі. Вони оглянули всі стіни зверху. А тоді спустилися вниз.

— Дивись сюди, — покликала Ніко Нотка.

Мишенята почали розгрібати обсипаний цемент і знайшли крихітну торбинку.

У ній лежало кілька монет із зображенням короля-миша.

— Тут правили не лише люди, — зрадів юний вчений і почав робити опис у новому блокноті.

Зверху почувся шум.

— Здається, нам пора, — сказала Нотка.

Ніко лише кивнув головою і увесь у своїх думках пішов до школи.

Нотка майнула додому. Там її чекали свої записи. Може, й не такі цікаві, як історія, але для неї нотні зошити — **найбільші скарби**.

- Чим захоплювалася Нотка?
- Ким був прапрапрадід Ніко?
- Що і де знайшли друзі?

Поміркуй. Чому для Нотки найбільші скарби — це нотні зошити? А що ти можеш назвати найбільшими скарбами для себе?

- Порівняй героїнь оповідань «Нотка і Ніко» й «Різдвяна історія». Чи однакове у них ставлення до скарбів?

Визнач одним словом або словосполученням, на що потрібно звернути увагу у цьому тексті.

Попрацюємо разом. Порівняйте свої «ключики» до розуміння цього тексту й обговоріть їх.

- **Будьмо дослідниками!** Проведіть опитування в класі і вдома на тему «Мої найбільші скарби». Розкажіть про результати свого дослідження у класі.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Дмитро Білоус

Земля — це книга, у якій історія твого народу…

Наталка Пóклад

* * *

Гарно жити у селі,
що зоветься *Василі́*,
чи в *Богда́нівці*, *Петрі́вці,*
у *Ю́рківці*, *Григо́рівці*…

Я живу в селі *Наста́шки*,
де ростуть густі ромашки,
а ген там, де річка-змійка, —
мов букет, село *Марійка*.
Потім є дві балки
й хутірець *Наталки*.

Мчить дорога між полями,
відчиняє срібні брами:
там — *Єлизаве́тівка*,
а тоді — *Оле́нівка*…

В іменах моя земля
промовляє звіддаля́:
тут жили́ сини і до́чки —
їхні це слідочки.

Софія Гармаш (9 років).
Мрія про мир і любов (*малюнок учасниці Всеукраїнського конкурсу фотомалюнка «Мрійник року», організованого Національною бібліотекою України для дітей*)

- Чим схожі назви сіл, про які йдеться у вірші? Як вони утворились?
- Знайди у вірші порівняння. Які ознаки річки й села вони передають?

Поміркуйте разом! Які *слідочки* має на увазі поетеса?

- **Будьте дослідниками!** Наведіть приклади назв міст і сіл у нашій країні, які походять від імен, прізвищ людей.

issuu-downloader.com

Микола Вінграновський

* * *

Сама собою річка ця тече,
маленька річечка, вузенька, як долоня.
Ця річечка Дніпра тихенька синя доня,
маленька донечка без імені іще.
Вона тече в городі в нас під кленом,
і наша хата пахне їй борщем.
Цвіте над нею небо здоровенно
солодкими хмаринами з дощем.
Ця річечка тече для клена і для мене,
її й тоді я бачу, коли сплю.
Я річечку оцю в городі в нас під кленом,
як тата й маму і як мед, люблю.

- З яким почуттям поет описує свій рідний куточок?
- Із чим він порівнює річечку, а з чим — свою любов до неї?
- Знайди слова з переносним значенням.
- Чи є в тебе улюблені річка, стежка, ставок? Розкажи.

Досліджуємо текст

✦ **Обміняйтеся думками:** про що може йтися в оповіданні з такою назвою?

Наталя Олійник

ГОНЧАРИКИ З ОПІШНОГО

Не можна уявити нашу Україну без пишного куща калини, без барвистої вишиванки чи щирої пісні. Годі уявити її без керамічного дива — мальованого глечика, макітри, куманця, горщика. А ще — глиняного дитячого свищика, що голосно сюрчить чи витьохкує по-солов'їному.

Здавна наші дідусі й бабусі займалися гончарським ремеслом, передаючи секрети майстерності своїм

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

дітям та онукам. Так створювалися цілі дина́стії* талановитих гончарів, як-от у се́лищі **Опі́шному на Полтавщині**. Це прада́внє поселення на річці Во́рсклі славиться мальовничою природою, багатою історією та найголовніше — талановитими майстрами. Тож і називають Опішне «столицею українського гончарства».

Найдорожчим ска́рбом, який передавали гончарі у спадок своїм дітям, вважався гончарний круг. У досвідченого майстра він не просто крутився під час гончарюва́ння, вивéршуючи з грудки мокрої глини дзвінкого глечика чи горня. **Круг співав, бо, крім тяжкої праці та вміння, гончар вкладав у кожен виріб часточку своєї душі.**

Виготовленого куманця́, го́рщика чи сви́щика просушували, покривали спеціальним ро́зчином — поли́вою, знову просушували в гончарській печі — го́рнові. Після цього виріб ставав міцним і довго слугував людям на добро.

Дина́стія — тут: кілька поколінь однієї родини, що передають від батьків до дітей свій фах, майстерність.

- Про що це оповідання? Як виникали династії гончарів?
- Що гончарі передавали у спадок своїм дітям?
- Як ви зрозуміли виділені речення?

ЗА́ГАДКА-ДОБАВЛЯНКА

Глина в кого ожива?
Творить з неї хто дива?
В кого посуд — ніби жар?
Ну, звичайно, це ж … .

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Перегляньте текст. Яке це оповідання: художнє чи науково-художнє? Доведіть свою думку.

- **Розгляньте** світлину. Що на ній зображено? Що це за вироби?

- **Будьте дослідниками!** Якими керамічними виробами користуються у вашій родині? Намалюйте або сфотографуйте один з них.
- Проведіть у класі виставку «Співуча глина у нас удома».

СВЯТКУЄМО РАЗОМ КНИЖКОВІ СВЯТА:

5 лютого — Всесвітній день читання вголос.
14 лютого — День дарування книжок.
Яку книжку тобі хотілося би прочитати вголос?
А яку — подарувати?

Подаруй друзям радість читання нової книжки!
Поділись з друзями своїми враженнями від прочитаної книжки. Поясни, чим вона тебе зацікавила.

Українська Видавничий «Орі

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: українська поштова марка

Для чого існують поштові марки? Поясни.

Роздивись поштову марку, яка називається «Українська мрія». Її створено на основі малюнка 11-річної художниці з Волині Софії Кравчук.

- Що на ній зображено? Поясни її назву.

Перейди за QR-кодом або посиланням і дізнайся більше про історію поштової справи. Яка інформація була для тебе найцікавішою? А яка — найпотрібнішою?

qr.orioncentr.com.ua/kgjoF

Український освітянський видавничий консорціум

issuu-downloader.com

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю…

- З якого вірша речення: *Прикрашай, шануй свій край, дім свій — Батьківщину*? Хто його автор?
- Про які скарби ти прочитав / прочитала у цьому розділі?

Розумію, можу пояснити…

- Як утворилися назви сіл з вірша «Гарно жити у селі»?
- Чому Опішня є столицею українського гончарства?
- За що можна любити маленьку річку без імені?

Вмію…

- Визначити головну думку вірша «Рідний край».
- Вибрати з тексту опис дій гончара під час виготовлення керамічних виробів.
- Поставити запитання до прочитаного.
- Визначити ключові слова в художньому оповіданні «Нотка і Ніко».

Виявляю ставлення, почуття…

- *Які з прочитаних віршів тебе найбільше схвилювали?*
- *До якого твору ти б хотів / хотіла дібрати іншу назву?*
- *Які твори про рідну землю тобі найбільше запам'яталися? Чим саме?*
- *Твори якого автора чи авторки ти хочеш ще прочитати?*
- *Чому почуття любові до рідної країни часто висловлюється у творах про природу?*
- *Чи згоден / згодна ти з висловом «Моя Україна починається з рідного краю»? Аргументуй свою думку.*
- *Що ти хочеш побажати нашій Батьківщині?*

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЧИТАЄМО І ВІДКРИВАЄМО СВІТ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ І БАЙКИ

У розділі **ви прочитаєте** чарівні казки українських і зарубіжних письменників, у яких змальовано фантастичні пригоди й місця, дивовижні зустрічі.

Ознайомитесь також із п'єсою-казкою, байками, що мають свої особливості в побудові тексту й читанні.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- визначати послідовність подій;
- знаходити зв'язки між подіями, почуттями та вчинками дійових осіб, між заголовком твору і його головною думкою;
- вчитись інсценізувати прочитане;
- визначати і пояснювати жанрові особливості творів;
- виготовляти афішу до вистави, скориставшись інформацією з **«Медіавіконця»**.

Українська видавнича корпорація «Оріон»

issuu-downloader.com

Чарівні казки

Валентин Бичко́

* * *

Казка — ви́гадка, та в ній —
в шкаралу́пі золотій —
зе́рня сховане смачне.
Хто дістане, той почне
думу думать про життя,
збудить в серці почуття,
мов торкнеться до вогню —
вийде сміло на борню
за добро і проти зла!
В казці — сила немала́...

Анатолій ДІМА́РОВ (*1922–2014*) народився на Полтавщині в родині вчителів. Видав багато творів для дорослих і дітей. Молодші читачі знають його книги **«Блакитна дитина»**, **«На коні і під конем»**, **«Тирлик»**, **«Для чого людині серце»**. Письменник говорив, що з дітьми завжди намагався розмовляти на одному рівні, мовби вів бесіду зі своїми ровесниками.

Досліджуємо текст

Дошку́лити, одноплемі́нників, же́вріючі, найлю-ті́ший, тоню́сіньких, догора́ючого, зігрі́вшись.

✦ **Поміркуйте**, про що може розповідати казка з такою назвою.

Анатолій Дімаров

ДЛЯ ЧОГО ЛЮДИНІ СЕРЦЕ

У густому-прегусто́му лісі, де майже нико́ли не появлялися люди, жило́ поміж корінням дерев плем'я дерев'яних чоловічків. Весь свій вік — а жили вони дуже довго — чоловічки оті нічого не робили, бо їм не

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

треба було ні їсти, ні пити, ані зодягатися: вони ж були дерев'яні, і найлютíший мороз не міг їм дошкýлити*.

Вони не мали сердець, тому не могли ні любити, ані ненáвидіти, не знали, що таке радість чи гнів, злість або співчуття.

Тож зрозуміло, як були здивовані усі чоловічки, коли в їхньому володíнні появилася невеличка дівчинка.

— Що то? — вражено запитували одні, помітивши, як з очей дівчинки капають сльози.

— То, мабуть, дощ, — відповідали інші.

Як не була здивована дівчинка — адже вона жилá у наш час і твердо знала, що такі чоловічки бувають тільки в казкáх, — однак переборола свій страх і чемно відповіла:

— Це я плáчу.

— А що таке «плáчу»? — поцікавився дерев'яний чоловічок, бо серед його племені ніхто ніколи не плакав.

— Це коли ллються сльози.

— А що таке «сльози»?

Дівчинка тільки схлипнула і показала чоловічкові на його долоню, де вже назбирáлося світлéньке озерце її сліз.

— А чого з тебе ллються сльози?

— Бо я заблудилася і... і не знаю, як вийти з лісу.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— Ти хочеш вибратися з лісу? — вражено перепитав чоловічок. — А хіба є на світі щось інше, крім лісу?

— Звичайно, є. І степи, і гори, і моря, й океани, й міста, і села.

— Покажи мені все оте, про що ти щойно сказала!

— Добре, — пого́дилась дівчинка, — але спершу виведи мене з оцього страшного лісу.

— Йди за мною! — та й побіг-постриба́в попе́реду дівчинки на тонюсіньких ніжках.

— Не спіши так! — врешті попросила дівчинка. — Давай перепочи́немо, бо в мене вже серце болить.

— А що таке серце? — поцікавився відразу дерев'яний чоловічок.

— Серце? — задумалася дівчинка. — Це те, без чого не може жити людина.

— Дай мені своє серце! — приставав тим часом до неї чоловічок.

— Я не можу віддати тобі своє серце, бо я без нього помру, — відповіла́ йому нарешті дівчинка. — Але послухай сюди. В нашому місті є один лікар, який збирає серця людей, які померли. І серця оті живуть у нього довго-довго. Про це я читала в газеті… Якщо хочеш, зайдемо до нього, і ти попросиш у нього серце.

✦ **Як можуть далі розвиватися події?**

* * *

Не думайте, що цього лікаря не існує на світі. Я просто не хочу називати його адресу, бо тоді в нього не буде й хвилини для важливої наукової роботи, яку він досі ще не закінчив: ри́нуться* до нього відразу тисячі людей міняти серця.

Арозкажукращевам,якзустрівїхлікаріщовінсказав,почувшинезвичайнепроханнядерев'яного чоловічка.

issuu-downloader.com

— Серце?.. Гм… А яке ж серце ти хочеш собі вибрати?

— Те, що його носять люди, — відповів тоненьким голоском чоловічок.

— Люди мають різні серця, — суворо відповів лікар.

— Оце серце злої людини, — показав на одну банку лікар. — Бачиш, яке воно жовте та зморщене!

— Я не хочу цього серця, воно нехороше! — швидко відповів чоловічок, і лікар усміхнувся схвально.

— А ось блискуче, як пластмасова кулька, — далі показував лікар. — Бачиш, яке воно свіже: як довго не стукотіло, а ніскíльки не зносилося. Це серце байдужої людини.

Чоловічок постóяв, вагáючись: серце йому дуже сподобалося, воно ж було таке блискуче!

Перед ними не плавало, а лежало на дні банки дивовижне серце: похмуре, сіре, важке, наче висічене з твердої каменюки.

— Це серце одного чоловіка, який дбав лише про себе і відвертався від інших людей.

Врешті лікар обережно дістав з найвищої полиці ще одну банку.

— Оце — серце однієї дуже доброї людини. Бачиш, яке воно велике та світле!

— Я хочу мати це серце!

І лікар розсік йому дерев'яні груди, вклав до них серце, що колись належало добрій людині.

✦ **На вашу думку, як змінилось життя чоловічка?**

* * *

Дивно й незвично почувався чоловічок, повернувшись до своїх одноплемíнників… Побачить пораненого птаха, оточеного цікавими чоловічками, відразу почне докоряти:

Український освітянський видавничий центр Ковіон

issuu-downloader.com

— Не чіпайте його! Хіба ви не бачите, як йому бóляче? Хіба вам не шкóдá його?

— А що таке «шкода»? — запитували у нього дерев'яні чоловічки.

Як він міг їм пояснити, що це таке — «жаль»? Адже вони не мали сердець, вони нічого не могли відчути, отож — і зрозуміти. Отак, може, і жив би наш чоловічок, коли б не стався один випадок…

Це було взимку. Ліс стояв сонний, закутаний морозом. А під високим дубом сидів нерухомо хлопчик.

— Що з ним таке? — запитували один в одного дерев'яні чоловічки, збігшись за новою забавою до сонного хлопчика.

Оглянувся чоловічок безпорадно: лише холодний сніг навкруги́, крижане́ сонце вгорі та байдужі його родичі довкола. «Він зараз замерзне!» — подумав у розпачі дерев'яний чоловічок, і таким пекучим жалем пройнялося його серце, що воно раптом спалахнуло — загорілося яскравим вогнем…

Довго горів чоловічок, зігріваючи хлопчика, рятуючи його від неминучої, здавалося б, смерті. А коли хлопчик, зігрівшись, звівся й пішов, навіть не зрозумівши, кому він завдячує власним життям, дерев'яні чоловічки оточили свого догораючого брата…

— Чого у тебе такі сумні очі?

— Бо мені жаль вас, — ледь чутно відповів їм догораючий чоловічок. — Але й цього вам не дано зрозуміти.

Дошку́лити — завдати шкоди; *тут*: заморозити.
Ри́нутися — кинутися.

- Де відбувались описані події? Як вони розпочалися?
- Чому дерев'яні чоловічки не знали ніяких почуттів?
- Як ти зрозумів / зрозуміла слова лікаря про те, що люди мають різні серця? Прочитай.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

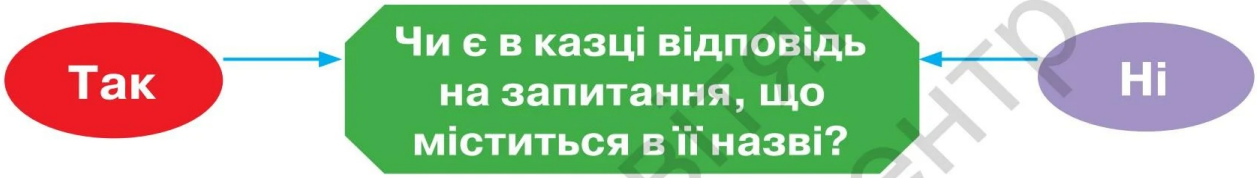
- Розглянь ілюстрацію. Який уривок казки зображено? Чи так ти уявляєш дерев'яних чоловічків?
- Як змінилося життя дерев'яного чоловічка, коли лікар подарував йому серце доброї людини?

Поміркуйте разом! Які чарівні перетворення описано в казці? Хто її головний герой?

- Навчіться читати діалог дівчинки й дерев'яного чоловічка, передаючи голосом здивування, цікавість, хвилювання мовців.

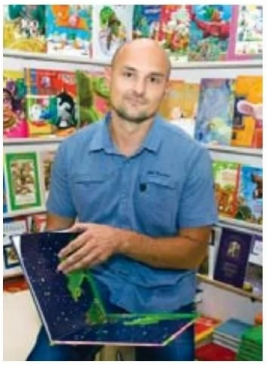
Займи позицію

- Доведи свою думку, звертаючись до тексту.

Досліджуємо текст

Олександр ДЕРМА́НСЬКИЙ народився 1976 року на Київщині. Дітям добре відомі його повісті-казки **«Володар макуци, або Пригоди вужа Ониська»**, **«Чудове "чудовисько"»**, **«Маляка — принцеса Драконії»** та інші. У творах письменника події розвиваються стрімко, сюжет захоплює несподіваними пригодами, боротьбою добрих сил зі злими, перемогою світла над темрявою.

Сила духу головного героя

Сашко Дерманський

БІЛЯЧОК

* * *

В Африці, в долині великої ріки, жило собі плем'я чорних коней. Жили, як усі: траву жували, воду попивали та від левів утікали. І нічого особливого з ними ніколи не траплялося. Аж поки…

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Аж поки в однієї кобили на ім'я Нічка не знайшлося дивне лошатко. І не тим воно здивувало, що було біле-білісіньке, і навіть не тим, що тільки-но народилося — й одразу ж чемно з усіма привіталося, а тим, що мало на ло́бі… справжній ріг! Маленький, але гострий, наче ле́в'ячий па́зур.

— Воно якесь неправильне, — обурено сказали старі кобили. — Його треба позбутися. Де це бачено, щоб у чорних коней народжувалися такі лошата?! Це що ж воно буде, коли кожен почне народжувати кольорових дітей? Сьогодні їй закортіло білого лошати, завтра комусь заманеться мати зелене!

— Ага-га, — закивали молоді кобили. — А ви подивіться на його ріг! Воно ж поколе ним наших дітей. Ні-ні, його треба позбутися, бо накличе на наш рід нещастя.

— І що швидше, то краще, — мовили старі кобили і запита́льно глянули на жеребців.

Але жеребці нічого не сказали, вони були саме зайняті: проводили чемпіонат табуна з димових кілець.

— Слухайте, не треба його позбуватися, — попросила Нічка. — Бачите, який він чемний. А ріг у нього зовсім малесенький. Він безпечний.

— Ага, це зараз малесенький, — обурилися молоді кобили, — а завтра виросте здоровенний гостр́ющий рожи́ще, і твій синочок посіче ним нас усіх, от побачиш. Піди віддай його левові, доки не пізно.

* * *

Нічка не мала іншої ради — повела своє незвичайне лошатко до лева. Дуже їй було шкода маленького, але перечити родичам не могла, бо виженуть із табуна — то вона й пропаде. «Ні, —

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

думає, — хай краще мене зжере лев, а малого йому не дам». Веде Нічка сина до лева та й плаче.

— А чому ти плачеш? — питає лошатко.

— Шкода тебе. Хоч ти й такий нікудишній, рогатий, а все одно — шкода, зжере тебе лев.

— Та, — весело підстрибував малий, — не зжере, от побачиш!

— Якби ж то, — зітхнула Нічка.

— Мамо, а як ти мене назвеш? — спитало лошатко.

— Назву тебе Білячком, — відповіла мати.

Та лев і не збирався нікого зжирати. Він саме читав свіже число лев'ячого журналу «Колективне полювання на коней та інших непарнокопитих».

— Ще чого! — сказав лев, одним оком глянувши на малого. — Я його не їстиму. А якщо він отруйний? Глянь, який у нього ріг. До того ж він геть білий — хворий, чи що?

— Ні, він просто неправильний, — заперечила Нічка.

— Я неправильних тварин не вживаю, — захитав головою лев.

— А я ніякий не неправильний, я дуже правильний, — озвалося рогате лоша, — просто я єдиноріг.

— От і бр-решеш, єдинороги давним-давно ви-мер-рли, — рикнув лев і втупився у свій журнал.

— Не вимерли! — обурився Білячок.

— Ось! — лев тицьнув малому під ніс свій журнал. — Тут чорним по білому написано: «На єдинорогів леви не полюють, бо ці коні давно вимерли». Бачив?! Так що йдіть собі.

— І що мені з тобою робити? — журилася Нічка. — Ми не можемо вдвох повернутися в табун.

— І не треба. Я все одно мушу йти у свою країну, до єдинорогів.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

— Не розумію. Якщо ти єдиноріг, — не могла повірити своїм вухам кобила, — то чому ти знайшовся в мене, а не в якоїсь єдинорóжихи?

— Бо єдинороги не народжують лошат, — пояснив малúй, — нас народжують інші тварини, а потім ми йдемо у свою країну.

— А чи далеко вона?

— Не далеко й не близько. Головне — правильно йти. Бувай.

— Що ти! Я нікуди не відпущу тебе самóго. Я з тобою піду.

— То ходімо.

* * *

Вони йшли цілий день. А коли стемніло, Нічка спитала:

— Ми правильно йдемо, не заблукали, бува? Може, краще спинитися на нічліг?

— Правильно. Поглянь: óнде блимає вогник. То саламáндри бавляться в багатті. Вже починається наша чарівна країна.

Саламандри дозволили заночувати біля їхнього вогнища. Нічка все не могла второпати, як цим дивним, схожим на кішок крилатим ящіркам вдається купатися в огні. Утім, вона так натомилася, що швидко заснула.

Зранку Нічка з Білячком ішли вже впевненіше. До полудня дісталися великого лісу. На галяві походжали дивні створіння: знизу коні, а вгорі — люди. Декотрі їли ожину, якої росло повно під ногами, а інші грали на арфах або флейтах.

— Це кентáври, — сказав малий.

— А вони безпечні? — запитала кобила.

— Так, вони дуже добрі. І мудрі.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Кентаври виявилися ще й гостинними. Найстарший запросив подорожніх скуштувати ожини й напро́чуд пахучої трави з їхнього лісу.

Попоївши й перепочивши, Нічка із сином продовжили подорож.

— Щасти вам, — вклонився на прощання мудрий людинокінь, — ви правильно йдете.

* * *

Вони йшли ще два дні та дві ночі, зустріли багато чудернацьких, небачених, казкових істот, а ополудні третього дня вийшли в долину великої ріки. Тут стомлені мандрівники й побачили стадо прекрасних білих, наче хмари, єдинорогів.

— Ось ми, мамо, й прийшли, — мовив Білячок, — тут я тепер житиму.

До них підійшов найпрекрасніший і найбільший єдиноріг — певно, вожак.

— Дякую, темна пані, що привели малого до нас, — вклонився він Нічці. — Прощайся з мамою, малий, і ходімо.

— А можна… можна мама залишиться з нами? — спитав раптом Білячок.

— Не можна, хлопче, — заперечив вожак, — це край єдинорогів. Нарцис проведе вас, темна пані.

До них підійшов молодий єдиноріг.

— Дозвольте мені інколи навідувати Білячка, — попросила Нічка.

— Приходити можна, — кивнув красень.

— А хіба ти знайдеш дорогу, мамо? — занепокоївся малюк.

— Я, може, й не знайду, — тепло усміхнулася

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Нічка, — але моє серце обов'язково приведе мене до тебе, любий. Бувай.

Вона поцілувала сина й пішла за Нарцисом.

— Я чекатиму! — гукнув навздогін Білячок. — Чекатиму, мамо! О, чуєш: передай тому левові, нехай викине на смітник свій ненормальний журнал!

- Прочитай казку. Яке враження вона справила на тебе? Які слова, вислови були незрозумілими?
- Де народилося дивне лошатко? Чим воно відрізнялося від інших?
- Чому табун чорних коней хотів позбутися малого?
- Як мама Нічка назвала свого синочка?
- Які почуття вона виявляла до нього?
- З ким зустрілися мандрівники, шукаючи країну єдинорогів? Які якості виявив Білячок на цьому шляху?
- Знайди ознаки чарівності казки.

Робота в групі. Перегляньте текст. Скільки в ньому виділено частин? Доберіть до них заголовки. Це буде план казки. Підготуйте за ним стислий переказ твору.

Якби ви мали нагоду зустрітися з автором казки, про що хотіли б його запитати?

Роздивіться ілюстрацію до казки. Який епізод твору вона відображає? Проілюструйте казку самостійно.

Ілюстрація *Ольги Кузнецової*

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

П’єса-казка

Що таке казка, ти вже знаєш. А що таке **п’єса**? У п’єсі зміст пере́дано через розмови дійових осіб.

П’єси читають за роля́ми й розі́грують як вистáви на сцені.

У тексті п’єс є описи місць, де відбувається дія, вказівки щодо дій акторів. Дійові особи говорять ***діало́гами*** (двоє по черзі), ***монологами*** (одноосібно).

Далі ти прочитаєш казку, яку написано у ви́гляді п’єси. Звідси й назва — **«п’єса-казка»**.

П’єсу-казку **«Стрімкий, як вітер»** написала сучасна українська письменниця **Наталя ОСИПЧУК**.

Перш ніж читати п’єсу вголос, треба розглянути, як її побудовано, хто дійові особи, як чергуються їхні слова.

СТРІМКИЙ, ЯК ВІТЕР

П’єса-казка на чотири дії (*скорочено*)

Дійові особи:

Роман, хлопчик, який пересувається на візку.

Мама Романа.

Дельфін.

Дресирувальник.

Михайло, здоровий хлопчик.

Дія перша

Кімната. Хворий хлопчик біля вікна. Він не може ходити, тому йому важко побачити те, що відбувається на вулиці. Звідти доносяться голоси дітей.

Мама Романа. Дивися, обережно, не впади.

Роман. Мамо, якби ти знала, як я хочу туди, де хлопці грають у футбол! Якби моя воля, взяв би та вистрибнув з цього візка.

Мама Романа (*зітхає*). Синку, та я хіба не розумію? Якби ти знав, як я хочу допомогти тобі…

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Роман. Лікар підбадьорює: все буде добре. А я… не вірю…

Мама Романа. Ромчику, пригадай, про що ми з тобою читали. Лише той, хто вірить у власні сили, виходить переможцем!

Телефонний дзвінок. Мама Романа виходить до іншої кімнати, про щось говорить зі співрозмовником.

Роман. Хто там, мамо? Може, однокласники мої?

Мама Романа. Синку, це наш лікар телефонував. Пропонує нам з тобою… Вгадай!

Роман. Не знаю, мамо… Якби наш лікар перетворився на чарівника, він би допоміг мені здійснити мою мрію — торкатися ногами землі!

Мама Романа (*затуляє вуха, щоб не чути*). Синку, все буде добре, повір! Наш лікар відправляє нас до санаторію, де найкращі у світі дельфіни зці́люють дітей!

Роман. Дельфіни?! Чудово. Це найдобріші створіння, я знаю. Я бачив про них передачу. Знаєш, мамо, вони катають дітей на своїх спи́нах, а ті міцно тримаються за їхні плавники!

Дія друга

Дельфіна́рій. У басейні — діти, дресирува́льник віддає команду: «Ще раз! Приготувалися… Можна!». Чути плюскіт води, крик дельфіна.

Дресирувальник. Діти, вистава на сьогодні закінчилася. Дельфін так само потребує відпочинку, як і всі ми.

Михайло. А я тебе не відпускаю, Дельфіне! Нумо кататися! Ні, ні, не відпускай мене, мені так подобається кататися на твоїй спині. Наче це американські гірки!

Дресирувальник. Мишко, припиняй пустувати, не бачиш хіба — Дельфін втомився? Це ж не машина,

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

а жива істота, він повинен відпочити. Зараз прийдуть хворі діти, тому Дельфіну потрібно перепочити.

Михайло. А я думав, що дельфіни взагалі не сплять… Я хочу, щоб наш Дельфін перетворився на робота і ніколи не відпочивав! Пустіть мене, я хочу плавати! Мені весело!

Дресирувальник. Гаразд, йди і плавай. А Дельфіна залиш у спокої. Зараз ти лише про себе дбаєш, Михайло!

Михайло. Та при чому тут це… Та не хотів я нічого… Добре, я піду…

З'являються Роман з мамою. Хлопчик спостерігає за тим, як Дельфін перестрибнув через кільце.

Мама Романа. От ми і приїхали. Втомлені з дороги, але Ромчик — у захваті. Сподіваюся, що Дельфін поверне його до іншого життя.

Дресирувальник. Романе, привіт. Ти коли-небудь спілкувався з дельфінами?

Роман. Я… Та ні, нікóли, тільки по телевізору бачив, які вони розумні й добрі. Скажіть, а вони не втомлюються від такої кількості людей? І музика, і людські вигуки — мабуть, складно все це витримати?

Дресирувальник. Не хвилюйся, хлопче. Дельфіни дуже люблять людей, до того ж ми слідкуємо за тим, щоб вони не перевтомлювалися. От ти зараз познайомишся із нашим улюбленцем. Дельфіне! Друже, ми чекаємо на тебе!

Роман (*простягає руку до Дельфіна*). Який ти гарний, мій добрий Дельфіне!

Дресирувальник. От і познайомилися, правда? Наш Дельфін відчуває кожну дитину, вміє розгадувати їхні бажання. А зараз ти попливеш разом з Дельфіном!

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Дія третя

Дельфін і Роман пливуть разом. Роман прислухається до його крику, ніби хоче опанувати мову дельфінів.

Роман (*у захваті*). Я пливу! Я тримаюся руками за плавники Дельфіна! Ніколи не був таким щасливим! Звідки ти прийшов до нас, Дельфіне? Навчи мене своєї мови. Хочу тебе розуміти!

Роман. Я читав, що на небі дорогу підказує зірка, а в морі — стрімкий дельфін! Про це було відомо дуже давно кожному капітанові. А ще дельфіни рятували людей. Ти бачиш, як мені погано, ти відчуваєш це своїм серцем…

Дельфін (*співає*).

Я хочу, щоб раділи ви зі мною,
були щасливими і на землі, і в морі!
Тримайся міцно за мої плавці!
Злітаймо до небес, де нам всміхнуться зорі!

Роман (*радісно*). Полетіли! Все вище й вище підіймаємося на хвилі! Отак, друже, плавати я вмію, а ходити — ні. Хоча я стараюся, я дуже стараюся! Я з усіх сил підтягуюся на руках, намагаючись перенести всю силу на ноги… Та поки що мені вдається лише трохи відірватися від візка…

Український освітній видавничий проект «Оріон»

issuu-downloader.com

Дельфін. Міцніше тримайся за мене, за мої плавці, Ромчику! Я тебе покатаю, а ти зміцнієш, ось побачиш! Знаєш, скільком дітям я допоміг?

Роман. Знаю, мені про тебе розповідали. Ти завжди готовий прийти на допомогу, хоча люди не завжди це цінують.

Гей, розумнику, Дельфіне,
Для дітей ти просто диво!
От лишень моя порада —
І про себе треба дбати.

Дельфін (*наспівує*). І про себе треба дбати, і себе не забувати... А знаєш, Ромчику? Мені в радість — допомагати дітям, аби вони були здоровими!

З'являється стурбована мама Романа.

Мама Романа. Романе, що трапилося? Ти плачеш?

Роман (*сумно*). Не хвилюйся, мамо, це не сльози. Це бризки води. Я тихенько запитав у Дельфіна, чому він засумував, а він...

Дельфін. Я пригадав солоні хвилі справжнього, живого моря. Пригадав, як грався з друзями-дельфінами, як ми разом супроводжували кораблі...

Роман. Я читав про твої пригоди, Дельфіне. Я знаю, що ти зі своїми друзями завжди поспішаєш людям на допомогу.

Дельфін. Пригадую сонячний день, коли ми бавилися у морі, гойдалися на хвилях. Чую крик чайок, подих свіжого вітру. Як я любив наздоганяти вітер, друже! Друзі завжди дивувалися, звідки у мене така витривалість! Я був стрімкий, як вітер!

Роман. Мамо! А ми, люди, чим віддячуємо дельфінам за їхню любов і відданість?

Мама Романа. Ромчику, але дельфіни настільки товариські, що їм добре серед людей.

Українським освітянським видавничий центр Оріон
issuu-downloader.com

Роман. Мамо, ти чуєш його тривожний крик? Я знаю, про що мріє Дельфін! Він прагне повернутися в море, щоб знову радіти життю! Відпустіть його на волю, люди!

Дресирувальник. Це неможливо, Романе! Але ти не думай, що йому тут погано. Бачиш, скільки захоплених дітей довкола? Вони радіють, коли бачать цього розумного Дельфіна, а він так само радіє, як і ми з тобою.

Дельфін. Одного разу, коли ми плавали у відкритому морі, натрапили на рибальський човен, який зазнав аварії. Цей погляд рибалки, який молив про порятунок, я ніколи не забуду.

Роман. І ти врятував його, Дельфіне? Взяв на свою спину, а той обхопив тебе і міцно тримався за плавець?

Дельфін. Ми врятували всіх рибалок, швидко домчали їх до берега…

Роман. Якби люди розуміли твою мову, вони всім би розповіли про цю дивовижну історію.

Дельфін. Я трохи стомився, Ромчику, трошки відпочину…

Кімната. Роман дивиться телевізійну програму.

Мама Романа. Синку, ти знову засмучений. Чому?

Роман. Мамо, ти тільки послухай! Передавали, що днями в американському дельфінарії стався жахливий випадок! Дельфін поранив свого дресирувальника. Ніхто не міг повірити, як таке можливо. Адже люди звикли, що дельфіни — розумні та добрі створіння, віддані людям. Чому так сталося, мамо?

Мама Романа. Тут, біля моря, дельфінам нічо́го не загрожує, вони перебувають у звичному для них

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

середовищі. А наш Дельфін — він такий добрий, допоміг багатьом дітям стати на ноги.

Роман. Ні, мамо, поїдемо звідси! Я не хочу більше плавати в дельфінарії! І потім, Дельфін мені про все розповів! Він довірив свою таємницю!

Мама Романа. Ромчику, ми не можемо поїхати, бо ти маєш подумати про всіх нас! Про всіх людей, які вірять у тебе!

Роман. Мій світ трішечки відрізняється від світу здорових людей. Може, тому я зрозумів настрій мого друга Дельфіна? І навіть зрозумів його мову?

Дія четверта

Зустріч Романа з Дельфіном.

Дельфін. Вітаю тебе! Дякую, друже! Ми ще обов'язково зустрінемося! От якби ми зустрілися з тобою у відкритому морі!

Роман. Знаю, мій добрий Дельфіне! Там, у морі, ми обоє почувалися б вільними істотами! Ми б навіть могли позмагатися з вітерцем! Я зрозумів твою мову, Дельфіне, і від того почуваюся щасливим!

Мамо! Дельфін довірив мені свою таємницю і навчив розуміти його мову. Дорослі хотіли переконати мене, що Дельфін просто втомився і йому треба перепочити. Але він проспівав мені дивовижну пісню: прийшов з волі, а потрапив у неволю. Він, як і раніше, залишається відданим, мужнім і люблячим. Тільки думки його линуть туди, де чекають на нього друзі.

Дельфін. Як тобі вдалося зрозуміти мою мову, Ромчику? Як тобі вдалося прочитати мої думки? Як же я хочу опинитися у відкритому морі, друже! Там, де завжди світить сонце, а морська хвиля б'ється так несамовито, що бризки розлітаються далеко від берега!

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Роман. Так і буде, Дельфіне! Я мрію про те, щоб ми разом відчули смак морської води і зустріли у морі світанок! А зараз пливи, Дельфіне! І будь стрімким, як вітер!

- Про кого ця п'єса? Яке враження вона на тебе справила?
- Назви її дійових осіб. Хто бере участь у кожній дії? У кого з виконавців найбільша за обсягом роль? А в кого — найменша?
- Простеж за текстом, як розгортаються події п'єси.
- Установи зв'язки між частинами тексту: де ***зачин***, ***основна частина*** й ***кінцівка***.
- Чому цей твір називається п'єса-казка?

Підготуйтесь до читання кожної дії п'єси. З'ясуйте, скільки треба виконавців. Як краще передати інтонацію, жести, репліки кожної дійової особи? Інсценізуйте одну з дій п'єси (*на вибір*).

Поміркуйте разом!

Чому в дійових осіб п'єси різне ставлення до «роботи» дельфінів у дельфінарії?

- лікаря
- мами
- дресирувальника
- Михайла

Займи позицію

Чому Роман вирішив повернутися додому?

- Хотів полегшити долю Дельфіна.
- Відчув, що однаково не стане на ноги.
- Зрозумів, що дельфіни мають жити на волі.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: афіша вистави

Афі́ша — надруковане або написане за певною формою оголошення про концерт, виставу, лекцію та інше. Її вивішують на видному місці.

Які афіші ти бачив / бачила дорогою до школи?

ЯК СТВОРИТИ АФІШУ ВИСТАВИ?

Яку інформацію обов'язково слід вказувати на афіші?

- ✓ Напишіть назву вистави, її автора. Де і в який час вона відбудеться?
- ✓ Хто буде в ній грати?
- ✓ Кого запрошуєте на виставу?
- ✓ Де краще розмістити афішу?
- ✓ Запропонуйте різні варіанти оформлення тексту афіші: який використати шрифт, малюнки, колір.

Обговоріть, яку афішу можна створити для вистави за п'єсою «Стрімкий, як вітер». Запропонуйте різні варіанти.

Український освітянський внутрішній ЦЕНТР Орлон

issuu-downloader.com

Веселе слово

Богдана Бойко

У ТЕАТРІ

Почалась уже вистава,
та жує кана́пку ґава,
робить ще й води ковток…
За серветку їй квиток!
Підіймає бусол чаплю.
«Я на шосте місце втраплю?»
Чапля зве́стись мусила —
пропустила бу́сола.
Тут й заухали сичі:
«Що пішли за глядачі!
Сорому не мають,
сцену затуляють!»
Що була це за вистава?
Безперечно, що цікава,
та не всі її дивились,
бо вовтузились, сварились…
Гуси й лебеді злетіли —
кри́лами залопотіли!
Щось згадала зала —
за-а-пло-ду-ва-ла!

- Назвіть глядачів вистави.
- Чи всім глядачам вдалося уважно подивитися виставу? Чому?

Попрацюйте разом.

Запропонуйте поради, як культурно поводитися в театрі, й обговоріть їх у класі та вдома.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

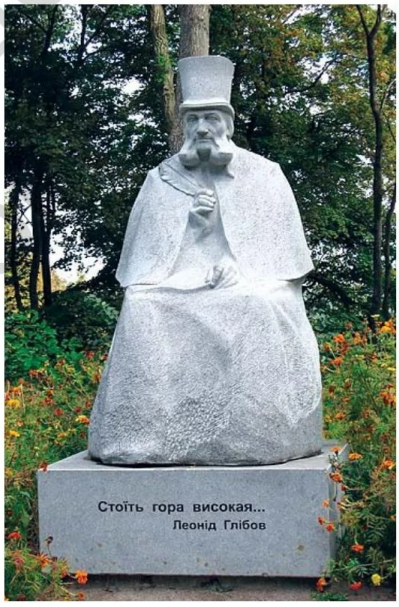
Байки

Ба́йка — невеликий, найчастіше віршований твір повчального змісту. У байка́х в образах тварин, рослин, різних предметів зображено людей, їхнє ставлення одне до одного, до праці, природи. Сюжети байок відомі з давніх-давен і мандрують з країни в країну.

У більшості байо́к є дві частини: *розповідь* про якийсь випадок, подію і *повчальний ви́сновок* — ***мораль байки***. З нього читачі можуть зрозуміти, що схвалюється, а що засуджується у творі. Повчальний висновок може міститися і наприкінці, і на початку твору. Автора байки називають **байкаре́м**.

Видатним українським байкаре́м був **Леонід ГЛІ́БОВ** (*1827–1893*). Поет народився на Полта́вщині в селі Великий Поді́л. Ще в гімназії почав писати вірші. Більшу частину життя поет прожив у Чернігові, де працював у школі, багато писав для дітей і дорослих.

Незважаючи на тяжкий стан здоров'я, до останніх днів він складав вірші, байки. Багато творів для дітей друкував поет у журналі «Дзвінок» і підписував їх «Дідусь Кенир». Вважають, що це було вуличне прізвисько його батька, який мав дуже співучого ке́нара. Щирі, дотепні твори поета шанує багато поколінь читачів.

Пам'ятник Леонідові Глібову у Седневі на Чернігівщині

У байках Леоніда Глібова, що ти прочитаєш, діють різні тварини, але їхні слова та вчинки нагадують людські. Тому висновок (мораль) байки підказує читачам, як слід чинити в житті.

Вивчи напам'ять одну з байок, що тобі більше сподобається.

Український освітянський видавничий центр Ориг

issuu-downloader.com

ЛЕБІДЬ, ЩУКА І РАК

У товаристві лад — усяк тому радіє;
дурне безла́ддя* лихо діє,
і діло, як на гріх,
не діло — тільки сміх.
Колись-то Лебідь, Рак та Щука
приставить ху́ру* узялись.
От троє ра́зом запряглись,
смикну́ли — катма́* ходу…
Що за моро́ка*? Що робить?
А й невелика, бачся, штука, —
так Лебідь рветься підлетіть,
Рак упирається, а Щука тягне в воду.
Хто винен з них, хто ні — судить не нам,
та тільки хура й досі там.

Ілюстрація до байки
Павла Чекмарьова

Безла́ддя — непорядок.
Ху́ра — віз.
Катма́ — немає.
Моро́ка — клопіт.

Пам'ятна монета до 175-річчя Леоніда Глібова

- Прочитай байку мовчки.
- Який висновок зробив оповідач, спостерігаючи цю картину? Чому Ле́бедю, Ра́кові й Щуці не вдалося зрушити з місця хуру? Де в тексті міститься висновок?
- Підготуйся прочитати байку вголос: подумай, з якою інтонацією треба читати кожну строфу.

Поміркуйте разом! Які слова байки звучать як прислів'я? Чого вони нас навчають? Коли їх доречно вживати?

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЧИЖ ТА ГОЛУБ

Весною Чижик молоде́нький,
такий співучий, проворне́нький,
в садочку все собі скакав
та якось у сильце́* й попав;
серде́га в клітці рветься, б'ється…
А Голуб бачить та сміється:
— А що? Попавсь? От тобі й на!
Вже, певно, голова дурна…
Не бійсь, мене б не піддурили,
хоч як би не хитрили,
бо я не Чижик! Ні… оце! —
Аж гульк — і сам піймавсь в сильце…
Отонасебененадійся,
чужомулиховінесмійся!

Сильце́ — пристрій, яким ловлять птахів.

- Прочитай байку мовчки.
- У яких словах виявляється самовпевненість, бессердечність Голуба? Передай це під час читання.
- З яких слів довідуємося про ставлення автора до Чижика?
- Які рядки байки можуть бути прислів'ям? Прочитай їх з повчальною інтонацією.
- Які слова з байки могли бути її назвою? Чому саме?

Зіграймо в театр — інсценізуймо байку. Знайдіть слова автора. З якою інтонацією їх краще прочитати?

Розкажи про випадок із власного досвіду, який підтверджує справедливість висновку байки.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Анатолій Костéцький

ДОБРА ПОРАДА

Звичайного теплого літнього дня
зустрілися я́кось
осел і свиня.
Були вони вічність,
як кажуть, знайомі,
та тільки вітатися першим
нікóму чомусь не хотілося…
Гордість — чи що?
Не знаю…
Та кожний повз мовчки
пройшов.
І далі пішли, наче досі
й не знались.
Лиш потім про себе
весь день міркували.
Свиня міркувала:
«Що взять з віслюка!
Осел — це осел.
То вже вдача така!..»
Осел міркував:
«Так і пре навмання́!
Ох, правдоньку
кажуть: свиня — це свиня!..»
Як хочеш ослом чи свинею не стати,
затя́м: краще першим
завжди привітатись!

- Чим були незадоволені осел і свиня?
- З яким почуттям слід прочитати їхні міркування?
- У яких словах вірша висловлено пораду автора? Чи погоджуєшся з нею?
- Який епізод байки зображено на малюнку?

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: онлайн-проєкт

Візьми участь в онлайн-проєкті **«Що я скажу Солдату Перемоги»**, започаткованому Національною бібліотекою України для дітей.

Участь у проєкті передбачає написання дітьми з усіх куточків України та з-за кордону невеличких авторських віршів, есе, листів, роздумів, звернених до захисників нашої країни.

Свої твори надсилай на сторінку бібліотеки у соціальній мережі «Фейсбук» у повідомленнях із хештегом **#ЩоЯскажуСолдатуПеремоги** або на електронну пошту *socio-cultural@ukr.net*.

Акція триватиме до завершення воєнної агресії. Експерти з-поміж військових, письменників і бібліотекарів відберуть найкращі та найзмістовніші дитячі дописи, які увійдуть до друкованої збірки «Що я скажу Солдату Перемоги».

Долучайся!

Разом до Перемоги!

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю…

- На́зви казок, які ти прочитав / прочитала.
- Хто автори прочитаних байок?
- З якої байки висновок: ***на себе не надійся, чужому лихові не смійся***?
- У яку країну мандрував Білячок?

Розумію, можу пояснити…

- Які особливості побудови тексту має п'єса?
- Що важливе зрозумів Роман з п'єси-казки «Стрімкий, як вітер» у дельфінарії?
- Чому прочитані казки можна назвати чарівними?

Вмію…

- Визначати головну думку в прочитаних творах.
- Знаходити висновок (мораль) байки.
- Визначати, які вчинки дійових осіб позитивні, а які — негативні.
- Брати участь в інсценізації казки, п'єси.
- Скласти план прочитаного твору та переказати його зміст.

Виявляю ставлення, почуття…

- *Як би ти відповів / відповіла на запитання, яке є заголовком казки «Для чого людині серце»?*
- *Які почуття викликає в тебе головний персонаж казки Сашка Дерманського «Білячок»?*
- *Які правила культурної поведінки в театрі ти запропонував / запропонувала?*
- *Чи погоджуєшся ти з висновками, які є у прочитаних байках? Які з них стали прислів'ями?*

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЧИТАЄМО ПОЕЗІЇ Й ОСЯГАЄМО ДИВОСВІТ ПРИРОДИ

Ви вже знаєте, що віршована мова має **рими, ритм**. Вона відрізняється особливою **виразністю, образністю**.

Поети й поетеси розповідають про природу так, що їхні спостереження, думки та почуття стають для читачів цікавими відкриттями, пробуджують уяву, спонукають до роздумів.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- знаходити, як по-різному описано у віршах небо, поле, дощ; які слова вжито, щоб передати різні стани природи, настрої і почуття людей;
- уявляти прочитане, пройматися любов'ю до рідної домівки, своєї річки, раптом розквітлої вишеньки;
- збагачувати своє мовлення образними висловами;
- уявляти себе у ролі видавців книжок, використовуючи інформацію з **«Медіавіконця»**.

issuu-downloader.com

Любов Заба́шта

* * *

Дивосві́т, дивосвіт…
Хто придумав оцей світ?
Землю красну отаку
у зеленому вінку?
Всі ці квіти, і ліси,
і пташині голоси?
Ліс, і річка, і поля —
це ж усе моя земля!

- З яким почуттям поетеса пише про рідний край?
- Передай їх, читаючи вірш.
- Як ти зрозумів / зрозуміла виділене речення?

Тарас Шевченко

* * *

За сонцем | хмаронька пливе, ||
червоні по́ли | розстилає, ||
і сонце | спатоньки | зове
у синє море: || покриває
рожевою пеленою, |
мов мати | дитину. |||
Очам любо. || Годиночку, |
малую годину |
ніби серце одпочине, ||
з Богом | заговорить… |||
А туман, | неначе ворог, |
закриває море ||
і хмароньку | рожевую, |
і тьму | за собою
розстилає | туман сивий,
і тьмою німою |
оповиє тобі душу, |
й не знаєш, || де дітись, |
і ждеш його, | того світу, ||
мов матері діти.

Іван Айвазовський. Море з рожевою хмарою (*фрагмент*)

- Послухайте вірш. Які дві картини природи змальовано в ньому?

Українським освітянським видавничий центр Оріон
issuu-downloader.com

- Прочитай вірш мовчки. Знайди у ньому ме́жі першої картини. З яким почуттям описує поет ***хмароньку***?
- Який настрій передано у другій картині?

Поміркуйте разом! Чому поет називає сивий туман ***ворогом***? Висловте свою думку, звертаючись до тексту вірша. Які вислови вжито в переносному значенні?

Леся Українка

* * *

Плине білий човник, хвилечка колише,
хвилечка гойдає;
плине білий човник, вітер ледве дише,
ледве повіває.
Білії хмаринки, лебедині крила,
угорі гуляють,
довгою стяго́ю, що зорю покрила,
місяця сяга́ють*.
Місяченько світло і рожеве, й срібне
ки́да-розсипає,
і ряхти́ть, і сяє світло теє дрі́бне,
як вогонь палає.

Сяга́ють — досягають, дістають.

Сергій Васильківський. Ранок на морі

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

- Які картини передає зміст кожної строфи вірша Лесі Українки?
- Які слова створюють враження спокою і зачарованості в природі?
- Прочитай вірш неголосно, замріяно, ніби розповідаючи про прекрасні краєвиди.
- Назви́ пари слів, що римуються.

Роздивіться картини *Івана Айвазовського* та *Сергія Васильківського*. Намалюйте власні ілюстрації до цих поезій (*за бажанням*).

Олександр Олесь

* * *

В небі жайворонки в'ються,
заливаються-сміються,
грають, дзвонять цілий день,
і щебечуть, і співають,
і з весною світ вітають
дзвоном радісних пісень.
Ось вони на землю впали,
щось шепнули їй, сказали
і розтали знов у млі…
І щоб глянути на диво,
виглядають полохливо
перші проліски з землі.

- Прочитай вірш. З яким почуттям поет описує радість зустрічі весни?
- Зверни увагу, як багато дієслів уживає автор, щоб передати рух пташок, їхній веселий спів. Назви́ дієслова.
- Які образи створюють виділені рядки? Які вислови вжито у переносному значенні?

✦ Запрошуємо відвідати сайт **«Краща література юним читачам»**, скорочено — **КЛЮЧ**.

Тут ви можете дізнатися про книжки для дітей, познайомитися з письменниками і письменницями й навіть поставити їм запитання.

qr.orioncentr.com.ua/uziqL

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

Микола Сингаївський

ВОЛОШКОВЕ ПОЛЕ

Поле в нашому краї —
наче море безкрає.
Наче море безкрає —
поле в нашому краї.
Там гуляли волошки,
натомилися трошки.
Натомилися трошки
синьоокі волошки.
Пов'язали хустинки,
наче неба краплинки.
Наче неба краплинки —
пов'язали хустинки.
Зупинилися в житі:
тут ми будемо жити.
Тут ми будемо жити —
та й лишилися в житі.

- Чи сподобався тобі вірш? З яким почуттям автор змалював красу поля?
- Із чим порівнюється поле? Які ознаки і порівняння передають красу волошок?
- Знайди слова, які написані однаково, але означають різне. Які слова вжито у переносному значенні?
- Назви́ слова, що римуються.
- Прочитай вірш наспівно, з почуттям замилування красою поля.

Український освітянський видавничий центр Оріон

issuu-downloader.com

Дмитро Павличко

ДЯДЬКО ДОЩ

Дядько Дощ стоїть над лісом, —
неба велетень сягá.
Він сміється, мов залізом,
дудонить: — Га-га! Га-га!
Одягнувся, мов на свято,
запорізький в нього шик*:
тучі — шапка сивувата,
блискавки — червоний шлик*.
Довжелéзні срібні вуса
люто вітер розвіва.
І тремтить пшениця руса,
і втікá за горб трава!

Шик — особлива вишуканість у манері триматися, одягатися.
Шлик — верх козацької смушевої шапки, що звисає.

- Чи уявляєш ти цей казковий дощ? Знайди слова, які передають звуки, барви, силу літньої зливи.
- Розглянь малюнок. Що нового він відкриває читачам?
- Як по-іншому ти б міг / могла назвати цей вірш?

Застереження

Ліна Костенко

* * *

Шипшина важко віддає плоди.
Вона людей хапáє за рукáва.
Вона кричить: — Людино, підожди!
О, підожди, людино, будь ласкава,
не всі, не всі, хоч ягідку облиш!
Одна пташина так мене просила!
Я ж тут для всіх, а не для тебе лиш.
І просто осінь щоб була красива.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

Поміркуйте разом! Чому так схвильовано, слізно шипшина звертається до людини? Чи погоджуєтесь ви з думкою, що природа потрібна людям не лише для користі, а й для краси? У яких рядках сказано про це?

- Вивчи вірш напам'ять.

Анатолій Качан

* * *

Розливається Дунай,|
а із-за Дунаю||
з журавлями| у наш край||
ре́мез| прилітає.||
Пташка ця| непоказна́|
має дивну звичку:||
навесні| лише вона|
в'яже| рукавичку.||
Ось поглянь:|| цвітуть сади,|
а вона|| із пряжі|
на вербі| біля води||
рукавичку| в'яже.||
В рукавичці,| як і слід,|
є аж два віконця,|| —
щоб дивитися на схід|
і на захід |сонця.||
Виглядають із гнізда|
ре́мезові діти:||
де комиш,| верба,| вода|| —
там і рай на світі.

- Прочитай вірш повільно, ніби уявляючи прочитане.
- Про кого ти прочитав / прочитала вірш?
- Як поет описав ремеза? Чи доводилось тобі бачити цю пташку? Чим особливе її гніздечко?
- Розглянь світлину-ілюстрацію. Що нового ти відкрив / відкрила для себе?

Український освітянський видавничий центр

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: мініпроєкт — створення обкладинки книжки «Мій улюблений вірш»

Роздивіться обкладинки книжок, виданих в українських видавництвах. А ви хотіли б відчути себе видавцями, творцями книжки? Якщо так, то вам буде цікаво створити свою маленьку книжечку **«Мій улюблений вірш»**.

ПОРАДИ ЮНИМ ВИДАВЦЯМ

- ✓ Придумайте назву книжки.
- ✓ Доберіть зміст (свій вірш або вірш улюбленого автора).
- ✓ Ви знаєте, що кожна книжка починається з обкладинки. Потрібно виготовити її з цупкого паперу.
- ✓ Укажіть назву книжки, ім'я та прізвище автора.
- ✓ Створіть (або знайдіть) малюнок, який би відповідав змісту книжки.
- ✓ Розкажіть або напишіть короткий відгук про свою книжку, щоб усім захотілося її прочитати.

Бажаємо натхнення та успіху!

Українська асоціація видавців дитячої книги
Видавничий центр

issuu-downloader.com

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю…

- На́зви прочитаних віршів та їх авторів.
- Які ознаки має віршована мова?
- З якого вірша ці рядки: **«поле в нашому краї, наче море безкрає»**?
- Чим особливе гніздечко ремеза? Хто автор вірша про цю пташку?

Розумію, можу пояснити…

- Чому Любов Забашта називає світ природи **дивосвітом**?
- З яким почуттям Тарас Шевченко описує дві картини природи у вірші «За сонцем хмаронька пливе»?
- Чому у вірші «В небі жайворонки в'ються» вжито багато дієслів?
- Чому Ліна Костенко застерігає людей: **«природа для всіх, а не для тебе лиш»**?

Вмію…

- Знаходити у віршах рими, образні вислови.
- Визначати почуття, з якими поети описують картини природи.
- Прочитати виразно вивчені вірші.
- Розповісти про свої враження від прочитаного.

Виявляю ставлення, почуття…

- *Які вірші тебе зацікавили особливо? Чим саме?*
- *Чи погоджуєшся ти із тим, що світ природи — це справжнє диво?*
- *До якого вірша ти б хотів / хотіла намалювати ілюстрацію?*
- *Які картини і явища природи, що описано у віршах, ти спостерігав / спостерігала у житті?*

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЧИТАЄМО І ВЧИМОСЯ БУТИ ЛЮДЯНИМИ

У розділі **ви прочитаєте** твори різних жанрів про почуття, настрої, вчинки дійових осіб. У різних життєвих і вигаданих ситуаціях вони виявляють своє ставлення до інших людей або казкових персонажів у словах і вчинках. **Вдумливе читання** дасть вам змогу заглибитись у зміст; розібратися в тому, що добре, а що — ні; усвідомити, у чому цінність дружби; відчути радість від спілкування з людьми й улюбленими тваринами.

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- звертати увагу на зміну почуттів дійових осіб;
- визначати послідовність подій у творі;
- розуміти, які вчинки автори схвалюють, а які — ні;
- усвідомлювати головну думку твору, зіставляти її із заголовком;
- міркувати над тим, чи допомогли вам прочитані твори краще зрозуміти настанову, яку містить назва розділу.

Українська видавнича корпорація Оріон

issuu-downloader.com

Головна думка

Василь Сухомлинський

КРАСИВІ СЛОВА І КРАСИВЕ ДІЛО

Серед поля стоїть маленька хатина. Її побудували, щоб у негóду люди могли сховатися й пересúдіти в теплі.

Одного разу серед літнього дня захмáрило й пішов дощ. А в лісі в цей час було троє хлопців. Вони ховалися в хатинці й дивилися, як з неба ллє мов з відра.

Коли це бачать: до хатини біжить ще один хлопчик. Незнайомий. Мабуть, з іншого села.

Одежа на ньому була мокра як хлющ*. Він тремтів од холоду.

І ось перший із тих хлопців, які сиділи в сухому одязі, сказав:

— Як же ти змок на дощі! Мені шкода тебе…

Другий теж промовив красиві й жалісливі слова:

— Як страшно опинитися в зливу серед поля! Я співчуваю тобі…

А третій не сказав ні слова. Він мовчки зняв із себе сорочку й дав її змоклому хлопчикові. Той скинув мокру сорочку й одягнув суху.

Гарні не красиві слова. Гарні — красиві діла.

Мокра як хлющ — дуже мокра; промокла нáскрізь.

- Де відбувалась описана зустріч? Скільки часу вона тривала?
- Як зустріли троє хлопців незнайомого хлопчика?
- У яких словах оповідання висловлено його головну думку? Чи поділяєш ти її?
- Знайди в тексті ***зачин***, ***основну частину***, ***кінцівку***.
- Підготуй докладний переказ оповідання.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Чому важлива щира турбота?

Тетяна Майдано́вич

ТЕЛЕФОННА РОЗМОВА

Добрий день, моя бабусю мила!
Ти там що, я чула, захворіла?
В тебе що, аналізи погані?
Ходиш на уколи до лікарні?!

Їдь до нас на дачу! Тут чудово,
тут найкращі ліки — чесне слово!
І навіщо десь робить уколи,
якщо є в нас лікувальні бджоли?!

Ось одна вкусила в ногу —
всі синці пропали, до одного.
Крапельниці робиш? Є в нас оси!
Ми ще в лузі й джмеликів попросимо!

Потім — щоб мурашки покусали,
щоб твої хвороби всі пропали.
От мені ще мама говорила:
дуже лікувальна в нас кропива…

Інші різні ліки пошукаю,
приїжджай, бабусю, я чекаю!

- Між ким відбувається розмова?
- Чим стурбована внучка? Які вона пропонує ліки для бабусі?
- Які слова дівчинки передають її щире бажання допомогти бабусі?

Оберіть інтонацію читання. Визначте: голосно чи тихо розмовляє внучка? Вона заперечує чи пропонує? З яким почуттям звертається до бабусі?

Придумайте і розіграйте продовження цієї розмови.

issuu-downloader.com

Далі ти прочитаєш два твори, у яких розкривається різне ставлення персонажів до дружби.

Головна думка

На́на Деменкова

ДРУЖОК І ОБРА́ЗА

Дружок ходив у гості до рибок. Вечорами він приходив до озера й дивився, як вони граються. А часом і сам плавав із ними, та тільки так, щоб не намочити но́са. Дуже йому не подобалося носа мочити.

Був тихий літній вечір. Місяць відбивався у воді, дерева шелестіли листочками, Дружок дивився, як рибки ганяли одна за одною, і тихенько радів. І тут одна рибка вистрибнула з води, вдарила хвостом по воді, і бризки полетіли просто на носа Дружку! Він підскочив, заскавчав і щодуху помчав додому!

А поки Дружок біг, до нього в гості прийшла Образа. Прийшла і каже:

— Як вони могли! Ні, рибки не твої друзі! Водою — і просто в ніс!!! Навмисне! Справжні друзі так ніколи б не зробили! Не ходи до них більше. Сиди, Дружку, вдома сам. Нікому не можна довіряти. Дружи зі мною. Тільки я твій справжній друг.

— Ні, — відказує Дружок, — рибки загралися й ненароком мене водою облили. А поки ти на моїх друзів намовляла, мій ніс зовсім висох. Іди геть, Образо, — сказав на це Дружок і побіг знову на озеро. Він знав, що **на друзів зла тримати не можна!**

А Образа відтоді ходить і шукає, до кого б іще в гості прийти.

- Прочитай текст мовчки.

Поміркуй: цей твір — оповідання чи казка? Доведи свою думку.

issuu-downloader.com

Про наших улюбленців

Надія Кир'ян

* * *

Ми з вами в цьому світі **не самі́** || —
живуть тут звірі, | пта́хи і комахи. ||
Одним повітрям | дихаємо ми |
і ра́зом ходим | під небесним дахом. ||

Хтось ходить по землі, | літає хтось, |
та **в кожного своя чудова мова.** ||
Коли **у дружбі** жити навчимо́сь, |
то буде в світі **дивно і казково**.

- Прочитай вірш мовчки. Що привернуло твою увагу?
- Як у вірші сказано про взаємну залежність людей і природи?
- Читаючи вголос, звертай увагу на позначення щодо виразного читання.
- Вивчіть вірш напам'ять.

Поміркуйте разом! До чого закликає нас поетеса?

- Чи поділяєте її заклик?
- У яких словах вірша висловлено головну думку?

Марко́ Ві́тлер

КОШЕНЯ ПРОПАЛО

Висловте припущення, куди зникло кошеня.

«Неллі!» — Мерле гукала знову і знову, бігаючи по всій квартирі.

«Неллі, виходь сюди! Де ти?»

Але відповіді від Неллі не було. Здавалося, що вона крізь землю провалилася.

«Нам вже час їхати», — сказав тато, поглядаючи знову на годинник. «Якщо ми не поспішимо, я запізнюся на роботу, а ви — до школи».

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Мерле мала дуже присоромлений вигляд. «Пробач, тату. Наступного разу я постараюся більше».

Тато кивнув. «Я кажу це щодня. Ви повинні тримати двері вітальні закритими. Таке маленьке кошеня пролізе скрізь. А я не хочу, щоб воно проповзло під кухонні шафи, а потім гризло кабелі за плитою або посудомийною машиною. Це може погано закінчитися».

Тато опустився на коліна і зазирнув під диван, крісла та шафи. Проте Неллі не вдалося знайти. Вона, мабуть, обрала ідеальне сховище.

«Хай йому грець!» Тато лаявся знову і знову.

«Краще я лишу мамі записку, і вона ще раз все обшукає, коли повернеться. Кошеня має бути десь тут».

Він одягнув пальто і натягнув на голову улюбленого капелюха, без якого ніколи не виходив з дому.

«Та що ж це таке? Що це? Щось не так з моїм капелюхом».

Тато відчув, як щось подряпало йому голову. Він зняв свого капелюха і зазирнув усередину. Звідти на нього дивилися темні оченята.

«Поглянь-но тільки на неї, — усміхнувся тато. — У Неллі теж є улюблена шапка».

Тато бережно витягнув кошеня із капелюха та поставив його на кігтедряпку.

Переклад з німецької Аліни Джурило

- Прочитайте оповідання і перевірте свої припущення.
- Хто шукав кошеня?
- Поміркуйте, тато дійсно недолюблює кошеня чи ні?
- Чи траплялися з вами подібні випадки? Розкажіть про це.

Будьте дослідниками! Знайдіть і прочитайте оповідання про домашніх улюбленців або підготуйте розповідь про ставлення людей до домашніх тварин.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Анатолій Костецький

СПІШУ ДОДОМУ

Мені після школи
гукає Микола:
— Серього!
Гайда поганять у футбола!
— Та ні! —
відмовляюсь
уперше в житті. —
Я мушу додому
негайно іти.

Мене зупиняє на вулиці Слава:
— Спинися на хвильку,
до тебе є справа:
міняю свій ножик
на шайбу твою!

Та я ні хвилинки
із ним не стою,
хоч марив тим ножиком
ночі та дні, —
бо треба додому
спішити мені.

Відмовився я
од кіно й самоката
і навіть відмовився
змія пускати!..

Дивуються друзі:
— Скажи-но скоріш,
чого це ти раптом
додому спішиш?!
— Тому що, —
кажу їм, —

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

як хочете знати,
удома
на мене чекає
кудлате,
руде,
волохате,
смішне
цуценя,
що стало моїм
з учорашнього дня!

- Сподобався тобі вірш?
- Чому хлопчик поспішав додому?
- Чому він відмовився від заманливих раніше пропозицій своїх друзів?
- Розглянь малюнок. Яким зображено песика?

Придумай кличку песикові. Чого хлопчик міг би його навчити?

Підготуйте інсценізацію: визначте за текстом, хто буде брати в ній участь. З якою інтонацією слід прочитати слова Миколи, Слави, друзів? А які почуття потрібно передати, читаючи слова Сергійка?

ПЕС, ВІДОМИЙ НА ВЕСЬ СВІТ

Це Ба́ррі-рятівник, який жив при монастирі* біля перевалу Великого Сен-Бернара, що у швейцарських Альпах. Він помер понад 200 років тому. Але вдячну пам'ять про нього люди зберігають і досі. Через багато років цю породу собак назвуть «сенбернар». Вважається, що Баррі за 14 років свого життя врятував близько сорока людей.

Пам'ятник Баррі в Парижі

Український освітянський видавничий центр
issuu-downloader.com

Раніше по́дорожі засніженими А́льпами були дуже небезпечними, особливо в туман чи сильну заметіль. Саме тому монахи з монастиря тренували собак-рятівників, щоб вони не боялися ні вітру, ні морозу, а завдяки відмінному нюху могли відшукати мандрівників, яких заси́пало снігом, та показати їм дорогу до монастиря.

Існує легенда про порятунок маленького хлопчика, який ледве не загинув після сходження лавини. Коли Баррі його знайшов, хлопчина був без свідомості, тож пес почав його облизувати, щоб зігріти. Коли хлопчикові стало краще, він зміг вилізти Баррі на спину, і той відніс його до монастиря.

З часу смерті Баррі в монастирі святого Бернара існує традиція — завжди називати одного собаку на його честь. Про Баррі складено вірші, новели та навіть знято фільм компанією «Волт Діснéй» — «Баррі, великий сенбернар». Мумію Баррі можна побачити в Музеї природничої історії в Берні, що у Швейцарії. Крім того, пам'ятник йому установлено біля входу на Кладовище тварин у Парижі.

За матеріалами інтернет-джерел

Монасти́р — тут: церковна будівля, господарство, яке належить громаді ченців.

- Про кого ти прочитав / прочитала?
- Чи відомою була тобі ця історія? Що тебе вразило?
- Це художнє чи науково-художнє оповідання?

- Перечитайте текст. Виберіть факти, які тут вказано. Які події описано як *легенду*?
- Як ушановують люди пам'ять про Баррі?
- Чи схожа історія Баррі з історією улюбленця всіх українців — пса Патрона?

Український освітянський видавничий центр
issuu-downloader.com

Будьте дослідниками! Знайдіть інформацію про інших тварин, які рятували людям життя. Підготуйте про них розповіді.

На хвилинках **«Читач — читачам»** обговоріть найцікавіше. Які пам'ятники тваринам ви знаєте?

Веселе слово

Оксана Сенатович

БАЛАКУНИ

Будував **Базіка** дім —
сім дверей і вікон сім.
Торохтій допомагав:
язиком дошки тесав.

Метушився **Пустомеля**:
— Скоро будуть стіни й стеля.
Говорун клав на словах
з жерсті цинкової дах.

І **Патякало** не плакав:
— Я усе покрию лаком.
Балакун все щебетав,
нахвалявся, обіцяв
для гостей спекти в печі
пиріжки та калачі.
В дім без вікон, без дверей
Лепетун скликав гостей.

- Прочитай вірш. Чому поетеса придумала для кожного персонажа такі імена?
- За якою ознакою утворено ці слова?
- Чим схожі персонажі?

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю…

- На́зви прочитаних віршованих і прозових творів та їх авторів і авторок.
- Тему телефонної розмови онучки з бабусею.
- З якого твору ці рядки: ***Гарні не красиві слова. Гарні — красиві діла***? Хто його автор?
- Який пес став відомим на весь світ?

Розумію, можу пояснити…

- Як ви зрозуміли назву розділу «Читаємо і вчимося бути людяними»?
- Чому хлопчик Сергій відмовлявся від пропозицій друзів?
- До чого закликає поетеса Надія Кир'ян у вірші «Ми з вами в цьому світі не самі»?

Вмію…

- Визначити головну думку прочитаного.
- Визначити почуття і вчинки дійових осіб, що допомагають зберегти дружбу, несуть людям добро.
- Порівнювати твори, близькі за змістом.
- Продовжити прочитане.

Виявляю ставлення, почуття…

- *Який твір справив на тебе особливе враження? Чим саме?*
- *Які книжки ти б хотів / хотіла прочитати повністю?*
- *З автором якого твору ти б хотів / хотіла зустрітися? Про що запитати? Що обговорити?*
- *Як ти думаєш, ким цікавіше бути — письменником / письменницею чи читачем / читачкою?*

Український освітянський видавничий центр Оріон

issuu-downloader.com

ЧИТАЄМО І ТВОРИМО

Ви любите **читати** про пригоди, вигадувати таємничі, неймовірні історії, уявляти те, чого не бачили? Отже, ви — фантазери або фантазерки. Слово ***фантáзія*** прийшло до нас із грецької мови. Воно означає ***уява***, ***ви́гадка***.

Фантазуючи, ви можете у своїй уяві виконувати захопливі дії: літати на нові планети, зустрічатися з інопланетянами, створювати корисні прилади, рятувати людство від небезпечних хвороб або перетворюватися на добрих чарівників чи чарівниць, виконуючи бажання рідних і друзів…

issuu-downloader.com

Читаючи твори цього розділу, ви будете:

- уявляти прочитане, продовжувати твір, римувати слова, створювати казки, вірші, малюнки, грати сценки, вистави;
- виявляти свою особистість у колажі «Про мене», у який вкладете чимало цікавого.

Спостерігайте, багато читайте, беріть участь у творчих справах. Усе це допоможе розвивати здатність творити!

Володимир Коломієць

ЛІС І ЛИС

Лісом гуляє лагідний Лис,
нюхає квітку, зітхає…
Лис надивився на сонячний ліс —
мріє і вірші складає.
В Лиса блокнот —
із блискучих листків,
бура кора — палітурки,
ліс йому звуки чудні наскрипів
з дятлом у парі: «Тук-туки!»
Ходить бурмоче…
Присів на пеньок.
Пише, розчулений лісом…
Добре йому від хороших думок.
Лі́сові ж хо́роше — з Ли́сом.

- Чим був розчулений Лис? Яким був ліс, що надихав Лиса складати вірші?
- Чи ти звернув / звернула увагу, в якому блокноті Лис писав вірші? Який епізод зображено на малюнку?
- Які слова передають творчий настрій Лиса?
- Як ти вважаєш, швидко чи повільно треба читати цей вірш? Поміркуй, після якого речення слід зробити найдовшу паузу.

Про що міг написати вірша Лис? **Пофантазуй!**

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: мініпроєкт — колаж «Про мене»

У цьому проєкті кожен / кожна зможе виявити свою творчість по-різному, розповідаючи про себе, свою родину. Навіть придумати інтерв'ю про себе як друга / подружку, свої захоплення, мрії.
Розповісти про улюблені предмети.
Порадити прочитати улюблені книжки.
І, звичайно, згадати про смішні пригоди.
Довірити друзям свої почуття: що схвилювало, а що — змусило переживати.

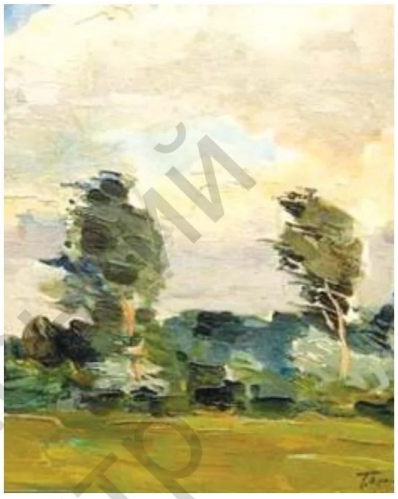
Хто побачить твій колаж? Обговоріть у групах, як краще представити колажі. Зверніть увагу, що в цій творчій роботі ви можете давати волю своїй фантазії: приклеювати фотографії, малюнки, тексти, дрібні предмети…

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Степан Жупа́нин

* * *

Микола Глущенко.
Вітер (*фрагмент*)

Намалюю вітер тихий, ніжний.
Намалюю дощовий і сніжний
вітер, що здіймає грізні хвилі,
і вітрець між квітами на схилі.

Цей танцює з хмаркою у вальсі.
Той гортає книжку на терасі.
А ось вітер прапорами має,
з музикою по селу гуляє.
Вже малюнків три альбоми маю.
А вітрам нема кінця і краю.

- Як можна зобразити вітер на малюнку?
- Які ознаки вітру називає юний художник?
- **Роздивись** фрагмент картини *Миколи Глущенка*. Як ти вважаєш, йому вдалося зобразити вітер?
- Чому, на твою думку, ***вітрам нема кінця і краю***?

Попрацюйте в парі. Назвіть пари слів, що римуються.

Що ти малював / малювала із захопленням? Розкажи або покажи однокласникам і однокласницям.

Валентина Ткаченко

ЛІСОВЕ КОРІННЯ

Яке химе́рне лісове коріння!
Попід ногами скрізь його сплети́ння.
Ось корінець, мов каченя бока́те:
є дзьоб і вічка, й білі ноженята.

А цей — мов равлик, цей — немов лисиця.
Цей випуклий — смішна залітна птиця.
Так можна цілий день ходить в діброві
і зустрічати по́статі казкові.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

- Які казкові постаті побачила поетеса в лісі?
- Знайди у вірші порівняння. Які ознаки лісового коріння вони підкреслюють?
- Визнач пари римованих слів.
- Чи траплялися тобі подібні дива? Розкажи.

Дорота Ге́льнер

РОЗМОВА З ФОРТЕПІАНО

— Моє миле фортеп'я́но,
як ти граєш вранці-рано?
— Як поганий настрій маю,
то страшенно грубо граю!
Ось послухайте самі́:
грім гуркоче на струні,
аж тремтять кам́інні му́ри
від гудінь клавіату́ри.
— Фортеп'янку, як ти граєш,
коли добрий настрій маєш?
— Граю клавішами тими —
щонайтоншими, дзвінкими!
Ген на сонце злотоо́ке
лине дзвін тонкий, високий!
Він бринить, як пісня бджілки —
ось сама послухай тільки.

Переклад з польської
Ярини Черняк

- Про що цей вірш? Які настрої передає інструмент?
- Як ти вважаєш, хто розмовляє з фортепіано?
- Які образні вислови у вірші передають різні настрої?

Спробуй перетворити цей вірш на розповідь про своє творче захоплення.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Настро́юється, Стре́петові, дивови́жний.

Василь Сухомлинський

СПІВУЧА ПІР'ЇНКА

Є на світі дивовижний птах — Стре́пет. Він співає… чим, як ви думаєте, діти? Він співає крилом. Має він у своєму крилі особливу співучу пір'їнку. Летить Стрепет, і коли захочеться йому співати, то розправляє крила так, що співуча пір'їнка висувається і настроюється на спів. Лунає тонкий свист. Схожий він і на звучання найтоншої струни, коли по ній водити смичком, і на пісню вітру в тонкій стеблині очерету.

Та ось трапилось лихо. Загубив Стрепет співучу пір'їнку. Випала вона й упала на землю. Захотілося Стрепетові поспівати, а співучої пір'їнки немає.

МаленькийСергійкознайшовназеміспівучу пір'їнкуСтрепета,піднявії,побіг—іпір'їнказаспівала.

Почув Стрепет спів своєї пір'їнки, прилетів до хлопчика й просить:

— Хлопчику, віддай мою співучу пір'їнку. Я не можу жити без пісні.

Повернув Сергійко Стрепетові співучу пір'їнку.

Багато років прожив на світі чоловік, що виріс із маленького Сергійка. Часто він згадував Стрепета, думав: **«У кожної людини є своя співуча пір'їнка. Нещасливий той, у кого такої пір'їнки немає»**.

- Прочитай казку. Чи знаєш ти такого птаха? Як він співає? Із чим порівнюється його спів?
- Добери до слова *дивовижний* синоніми й антонім.

Поміркуйте разом над виділеними реченнями. Як ви зрозуміли їхній зміст (сенс)?

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ПЕРЕВІРЯЮ СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

Знаю…

- Що означає слово ***фантазія***?
- Хто написав казку «Співуча пір'їнка»?
- З якого вірша цей рядок: «***пише розчулений лісом***»?

Розумію, можу пояснити…

- Як ти зрозумів / зрозуміла назву розділу?
- Що об'єднує твори, які ти прочитав / прочитала в розділі?
- Що допомагало хлопчикові малювати різні вітри, а дівчинці розуміти настрій фортепіано?

Вмію…

- Розрізнити тексти різних видів (художнє оповідання, казка, вірш).
- Визначити головну думку казки «Співуча пір'їнка».
- Придумати ланцюжки римованих слів.

Виявляю ставлення, почуття…

- *Які вчинки персонажів прочитаних творів виявляли їхнє бажання щось створювати?*
- *Яким ти уявляєш Лиса з вірша «Ліс і Лис»? Про що б ти міг / могла прочитати в його вірші?*
- *Завдяки чому персонажі прочитаних творів зуміли у звичайному житті побачити незвичайне?*
- *Чи зацікавились однокласники й однокласниці твоїм колажем? Чому так вважаєш?*

Скринька очікувань

Відкрийте скриньку очікувань. Знайдіть свої записи. Що з очікувань справдилось, а що ні? Обміняйтесь думками про свої «книжкові» очікування на літо.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

МЕДІАВІКОНЦЕ: національний читацький марафон «Діти України читають»

23 лютого 2023 року у Національній бібліотеці України для дітей розпочався Національний читацький марафон **«Діти України читають»**. Його умовами було передбачено відзняти відео, на якому дитина читає уривок із книги, що асоціюється у неї з незламністю та підтримувала її під час війни. А читати можна було як самій дитині, так і разом із братиками, сестричками, друзями, батьками, бібліотекарями і навіть улюбленими тваринками. У 2024 році читацький марафон мав назву **«Діти України читають захисникам»**, а в 2025 році — **«Діти України читають книжки, що надихають»**.

Поясни, як ти розумієш слово «марафон».

Марафон — …

Чи цікаво тобі було б взяти участь у такому читацькому марафоні? Разом з однокласниками й однокласницями обговоріть, які книжки допомагають вам сьогодні.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

ЗМІСТ

ЧИТАЄМО І РАДІЄМО ЗУСТРІЧІ ЗІ ШКОЛОЮ І ДРУЗЯМИ!

Максим Рильський. Тиха, задумлива осінь спускається... 5
Ольга Морозова. Перший день у школі 6
Як у Німеччині святкують початок навчального року 7
Алла Коваль. Знайомі незнайомці (*Скорочено*) 9
Меґан МакДоналд. Джуді знайомиться з новим учителем (*Уривок з повісті «Джуді Муді»*) 11
Марія Манеру. Шарлотта отримує... тринадцять балів! 14
Медіавіконце: колаж «Наш клас» 16
Марія Солтис-Смирнова. Хто мало знає, з тим усяке буває 18
Медіавіконце: як навчитися дружити 22

ЧИТАЄМО І ВЧИМОСЯ ПОВАЖАТИ СЛОВО, МОВУ, КНИГУ!

Алла Коваль. Наша мова (*Скорочено*) 25
Нузет Умеров. Диктант 29
Любов Відута. Незрозумілі слова 30
Анатолій Качан. Звертайся до словника 33
Віктор Дацкевич. Як з'явилася друкована книга 34
Медіавіконце: Музей книги і друкарства 37
«Друкар книг, перед тим не бачених» 38
Василь Сухомлинський. Спляча книга 39
Дмитро Павличко. Соняшник 41
Марія Солтис-Смирнова. Близнюки 43
Марія Солтис-Смирнова. Склади слово 45
ВЕСЕЛЕ СЛОВО. *Анатолій Костецький*. Імена 47
Медіавіконце: Український інститут книги 48

ЧИТАЄМО І ВІДКРИВАЄМО ДЛЯ СЕБЕ ДЖЕРЕЛА НАРОДНОЇ МУДРОСТІ

Кирило Кожум'яка (*Українська народна казка*) 51
Медіавіконце: мультфільми 55
Вечірник, Полуночник і Світанок (*Українська народна казка*) 56
Заячий суд (*Корейська народна казка*) 62
Дідусь із бородавкою (*Корейська народна казка*) 65
Три товариші (*Українська народна пісня*) 67
Походження назви Переяслав (*Легенда*) 68
Прислів'я 71
Народні загадки 72

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

Скоромовки 73
Марія Солтис-Смирнова. Колискова для миші 74
Медіавіконце: мультфільм про колискові 76
ВЕСЕЛЕ СЛОВО. Грицю, Грицю 77

ЧИТАЄМО І ВІРИМО В ЗДІЙСНЕННЯ МРІЙ!

Василь Сухомлинський. Сонячний день узимку 80
Ліна Костенко. Синички на снігу 81
Зірка Мензатюк. Новорічна пригода з відьмою 81
Галина Малик. Грудень 84
Медіавіконце: селфі 86
Засівальна (*З народного*) 88
Ірина Жиленко. Здійсниться все... 89
Марія Солтис-Смирнова. Різдвяна історія 90
Марія Солтис-Смирнова. Як їжачок ялинки рятував 91
Василь Моруга. Нічка-новорічка 94
Дмитро Чередниченко. Новий рік 94
Медіавіконце: новорічна листівка 95
Галина Гузовська-Корицька. Черевички на іменини 96

ЧИТАЄМО І ВЧИМОСЯ ЛЮБИТИ СВІЙ КРАЙ!

Варвара Гринько. Рідний край 105
Олекса Палійчук. Київ 105
Марія Солтис-Смирнова. Магія книг (*Острiг*) 106
Марія Солтис-Смирнова. Нотка і Ніко 108
Наталка Поклад. Гарно жити у селі... 111
Микола Вінграновський. Сама собою річка ця тече 112
Наталя Олійник. Гончарики з Опішного 112
Медіавіконце: українська поштова марка 115

ЧИТАЄМО І ВІДКРИВАЄМО СВІТ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ І БАЙКИ

Валентин Бичко. Казка — вигадка... 118
Анатолій Дімаров. Для чого людині серце 118
Сашко Дерманський. Білячок 123
Наталя Осипчук. Стрімкий, як вітер (*П'єса-казка*) 129
Медіавіконце: афіша вистави 137
ВЕСЕЛЕ СЛОВО. *Богдана Бойко*. У театрі 138
Леонід Глібов. Байки 139
Лебідь, Щука і Рак 140
Чиж та Голуб 141

Управління освіти Ізяславської районної державної адміністрації Хмельницької області Районний методичний центр «Горизонт»

issuu-downloader.com

Анатолій Костецький. Добра порада (*Байка*) 142
Медіавіконце: онлайн-проєкт 143

ЧИТАЄМО ПОЕЗІЇ Й ОСЯГАЄМО ДИВОСВІТ ПРИРОДИ

Любов Забашта. Дивосвіт, дивосвіт... 146
Тарас Шевченко. За сонцем хмаронька пливе... 146
Леся Українка. Плине білий човник... 147
Олександр Олесь. В небі жайворонки в'ються... 148
Микола Сингаївський. Волошкове поле 149
Дмитро Павличко. Дядько Дощ 150
Ліна Костенко. Шипшина важко віддає плоди... 150
Анатолій Качан. Розливається Дунай... 151
Медіавіконце: мініпроєкт — створення обкладинки книжки «Мій улюблений вірш» 152

ЧИТАЄМО І ВЧИМОСЯ БУТИ ЛЮДЯНИМИ

Василь Сухомлинський. Красиві слова і красиве діло 155
Тетяна Майданович. Телефонна розмова 156
Нана Деменкова. Дружок і Образа. 157
Надія Кир'ян. Ми з вами в цьому світі не самі... 158
Марко Вітлер. Кошеня пропало 158
Анатолій Костецький. Спішу додому 160
Пес, відомий на весь світ 161
ВЕСЕЛЕ СЛОВО. *Оксана Сенатович.* Балакуни 163

ЧИТАЄМО І ТВОРИМО

Володимир Коломієць. Ліс і Лис 166
Медіавіконце: мініпроєкт — колаж «Про мене» 167
Степан Жупанин. Намалюю вітер... 168
Валентина Ткаченко. Лісове коріння 168
Дорота Гельнер. Розмова з фортепіано 169
Василь Сухомлинський. Співуча пір'їнка 170
Медіавіконце: національний читацький марафон «Діти України читають» 172
Перевіряю свої досягнення 23, 49, 78, 103, 116, 144, 153, 164, 171
Здобуваю інформацію з різних джерел . . 22, 33, 37, 42, 48, 60, 61, 76, 95, 115, 148

Відповіді на загадки, вміщені у підручнику: *с. 72* — зорі; Сонце; небо, зорі, Місяць; сонячне світло; Земля; море; річка; сніг; кукурудза; квасоля; качка; кіт; гриб; сова; птах; *с. 113* — гончар.

Український освітянський видавничий центр «Оріон»
issuu-downloader.com

Савченко О. Я., Красуцька І. В.
С13 Українська мова та читання : Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 2 — Київ : УОВЦ «Оріон», 2025. — 176 с. : іл.

ISBN 978-966-991-423-1.
ISBN 978-966-991-425-5 (Ч. 2)

УДК 811.161.2*кл2(075.2)

Навчальне видання

САВЧЕНКО Олександра Яківна
КРАСУЦЬКА Ірина Володимирівна

Українська мова та читання

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти

(у 2-х частинах)

Частина 2

(відповідно до Типової освітньої програми
колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Головна редакторка *І. В. Красуцька*
Редакторка *І. В. Красуцька*
Головна художниця *І. П. Медведовська*
Технічний редактор *Е. А. Авраменко*
Коректорка *Ю. А. Твердохліб*

Малюнки художниці ***Олени Харченко***

У підручнику використано малюнки О. Шингур, Н. Котилевської, світлини Т. Будкевич, І. Дворницької, С. Клименка, В. Соловйова, матеріали сайтів Національної бібліотеки України для дітей (*www.chl.kiev.ua*), «Весела абетка» (*www.abetka.ukrlife.org*), Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішні (*opishne-museum.gov.ua*), фрагменти художніх робіт *О. Андрущенко*, *В. Нізовцева*, *Т. Мартина*, *О. Шупляка*, заставку дитячого телепроєкту каналу «Чернівецький промінь», світлини зі сторінки Центральної бібліотеки-філії для дітей № 12 Хмельницької міської ЦБС, модерний герб Києва *А. Єрмоленка*, матеріали з книжок «Фонтан казок. Сучасні українські казки» (упорядник *І. Андрусяк*) (*Київ, 2019*); а також ілюстрації з вільних інтернет-джерел, фотобанку Shutterstock

Формат 70x100 $^{1}/_{16}$. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 14,3 + 0,324 форзац.
Обл.-вид. арк. 12,87 + 0,55 форзац.

ТОВ «Український освітянський видавничий центр “Оріон”»
Свідоцтво «Про внесення суб’єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 4918 від 17.06.2015 р.

Адреса видавництва: вул. Миколи Шепелєва, 2, м. Київ, 03061

Український освітянський видавничий центр «Оріон»

issuu-downloader.com

МИ ЛЮБИМО ЧИТАТИ!

ЛІТЕРАТУРНІ ТВОРИ:

- казки
- п'єса-казка
- байки

МЕДІАВІКОНЦЕ:
афіша вистави

ПОЕЗІЇ ПРО ДИВОСВІТ ПРИРОДИ

Любов Забашта

Дивосвіт, дивосвіт…
хто придумав оцей світ?

МЕДІАВІКОНЦЕ:
мініпроєкт — створення обкладинки книжки

ВСЕ ДОБРЕ ПЕРЕЙМАЙ, А НЕДОБРЕ — ВИПРАВЛЯЙ...

Які почуття людей об'єднують, а які — роз'єднують?

- слухаємо
- читаємо
- розуміємо
- взаємодіємо
- досліджуємо різні види текстів
- шукаємо і оцінюємо інформацію
- інсценізуємо прочитане
- створюємо власні тексти
- пізнаємо світ емоцій, почуттів

ЯК НЕ ЛЮБИТЬ СВІЙ КРАЙ!

Варвара Гринько

Прикрашай, шануй свій край,
дім свій — Батьківщину.

ІСКРИНКИ ТВОРЧОСТІ

Василь Сухомлинський:
«Не загуби свою співучу пір'їнку».

МЕДІАВІКОНЦЕ:
мініпроєкт — колаж «Про мене»

issuu-downloader.com